

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**YÜSRÎ AHMED NAZİF DEDE ve DÎVÂNİ
(İnceleme-Metin)**

Mustafa ATAK

**Danışman
Doç. Dr. Necdet ŞENGÜN**

İZMİR-2016

YÜKSEK LİSANS
TEZ/ PROJE ONAY SAYFASI

2006800660

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Mustafa ATAK
Tez Başlığı : Yüsri Ahmed Nazif Dede ve Divanı (İnceleme-Metin)

Savunma Tarihi : 15.04.2016
Danışmanı : Doç.Dr.Necdet ŞENGÜN

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Doç.Dr.Necdet ŞENGÜN	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Prof.Dr.Rıza SAVAŞ	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Yrd.Doç.Dr.Raşit ÇAVUŞOĞLU	İZMİR KATİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ	

Oybirliği (X)
Oy Çokluğu ( )

Mustafa ATAK tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "Yüsri Ahmed Nazif Dede ve Divanı (İnceleme-Metin)" başlıklı Tezi (X) / Projesi ( ) kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Mustafa Yaşar TINAR
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “YÜSRÎ AHMED NAZİF DEDE ve DÎVÂNİ (İnceleme-Metin)” adlı çalışmanın tarafımdan, bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../...

Mustafa ATAK

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Yüsrî Ahmed Nazif Dede ve Dîvânı (İnceleme-Metin)

Mustafa ATAK

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İslam Tarihi ve Sanatları AnaBilim Dalı

İslam Tarihi ve Sanatları Programı

“Yüsrî Ahmed Nazif Dede ve Dîvânı (İnceleme-Metin)” adını verdiğimiz bu çalışmada, Yüsrî'nin Dîvânı'nın tenkitli metnini vererek eseri dinî ve tasavvufî edebiyat açısından tahlil etmeye çalıştık.

Çalışmamız, giriş bölümü dâhil dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, çalışmanın önemi, amacı ve metodu izah edilmiştir.

Birinci bölümde Dîvân'ın daha iyi anlaşılabilmesi için, XVIII. yüzyılın siyasî ve kültürel hayatı hakkında bilgi verilmiş, Yüsrî Ahmed Nazif Dede'nin hayatı, çevresi, edebî şahsiyeti ve eserleri ile ilgili malûmat sunulmuştur.

İkinci bölümde Yüsrî Dîvânı'nın muhtevası sunularak önemi vurgulanmıştır. Daha sonra Dîvân'da yer alan dinî ve tasavvufî kavramların tahlili yapılmıştır.

Üçüncü bölümde ise; mevcut nüshaların tavsîfi yapılmış ve Dîvân metninin kuruluşunda takip ettiğimiz metod açıklanmıştır. Ayrıca bu bölüm, Dîvân'ın tenkitli metnini içermektedir.

Anahtar Kelimeler:

1. Dîvân 2. Yüsrî 3. Ahmed Nazif Dede 4. Din 5. Tasavvuf

ABSTRACT

Master's Dissertation

Yusry Ahmed Nazif Dede and his Diwan (Examination-Text)

Mustafa ATAK

Dokuz Eylul University

Institute of Social Sciences

Department of Islamic History and Art

Islamic History and Art Program

In this thesis, named "Yusry Ahmed Nazif Dede and his Diwan (Examination-Text)", we have at first tried to present the criticized text of Yusry's Diwan and then analyzed it according to religious and mysticalliterature.

The thesis consists of an introduction and three chapters. In introduction, importance, aim and method of the study are explained.

In the first chapter, to be more understandable, we have given informations about political and cultural life in the eighteenth century. And Yusry Ahmed Nazif Dede's life story, literary personality and his studies have been given.

In the second chapter, significance of Yusry's Diwan was emphasized by submitting the content of Diwan. Then, religious and mystical ideas in Diwan were analyzed.

In the third chapter, the characterizations of various copied manuscripts of Diwan were examined and the method followed by us in constructing the text of the Diwan was explained. In addition, this chapter includes a critical edition we have made (criticized text) regarding the Diwan.

Key Words:

1. Diwan 2. Yusry 3. Ahmed Nazif Dede 4. Religious 5. Islamic Mysticism

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	x
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

XVIII. YÜZYIL OSMANLI TOPLUMUNA GENEL BİR BAKIŞ, YÜSRÎ 'NİN HAYATI, DÎVÂNI VE EDEBÎ ŞAHSİYETİ

1.1. XVIII. YÜZYIL OSMANLI TOPLUMUNA GENEL BİR BAKIŞ	4
1.1.1. XVIII. Yüzyılda Siyasî ve Sosyal Hayat	4
1.1.2. XVIII. Yüzyılda Edebî Durum	11
1.2. HAYATI	16
1.2.1. Mahlası	16
1.2.2. Doğumu ve Yaşadığı Çevre	17
1.3. DÎVÂNI	19
1.3.1. Yüsrî Dîvânı'nda Şekil, İçerik ve Dil Özellikleri	20
1.3.1.1. Nazım Şekilleri	20
1.3.1.1.1. Kasîdeler	20
1.3.1.1.2. Gazeller	21
1.3.1.1.3. Tarihler	22
1.3.1.1.4. Kıt'alar	23

1.3.1.1.5. Müfredler	23
1.3.1.2. Vezin ve Kafiye	23
1.3.1.2.1. Vezin	23
1.3.1.2.2. Kafiye	24
1.3.1.3. Dil Özellikleri	25
1.4. EDEBÎ ŞAHSİYETİ	26

İKİNCİ BÖLÜM

YÜSRÎ AHMED DÎVÂNÎ'NDA DİN VE TASAVVUF

2.1. DİNÎ UNSURLAR	29
2.1.1. İtikadla İlgili Kavramlar	29
2.1.1.1. Allah	29
2.1.1.2. Melekler	31
2.1.1.3. Kitaplar	32
2.1.1.4. Peygamberler	33
2.1.1.4.1. Hz. Âdem	33
2.1.1.4.2. Hz. Yakub ve Hz. Yusuf	34
2.1.1.4.3. Hz. Eyyüb	34
2.1.1.4.4. Hz. Musa	34
2.1.1.4.5. Hz. Süleyman	35
2.1.1.4.6. Hz. Zekeriyâ	35
2.1.1.4.7. Hz. İsa	36
2.1.1.4.8. Hz. Muhammed	36
2.1.1.4.9. Hz. Lokman	37
2.1.1.5. Mir'âc	37
2.1.1.6. Âhîret	38

2.1.1.6.1. Cennet	38
2.1.1.6.2. Mahşer	39
2.1.1.6.3. Amel defteri	39
2.1.1.6.4. Kabir	40
2.1.1.7. Kaza ve Kader	40
2.1.2. İbadetle ilgili Kavramlar	41
2.1.2.1. Kelime-i Şehadet ve Kelime-i Tevhîd	41
2.1.2.2. Namaz	42
2.1.2.3. Oruç	42
2.1.2.4. Hac	42
2.1.2.4. Salih Amel	43
2.1.2.5. Farz, Vacip, Sünnet	44
2.1.2.6. Kurban	44
2.1.3. Âyetler ve Hadîsler	44
2.2. TASAVVUFÎ UNSURLAR	46
2.2.1. Tasavvufî Kavramlar	46
2.2.1.1. Tasavvuf	46
2.2.1.2. Mâsivâ	47
2.2.1.3. Tarîkat	47
2.2.1.4. Aşk	48
2.2.1.5. Himmet	49
2.2.1.6. Tekke	49
2.2.1.7. Halvet	50
2.2.1.8. İrşâd	51
2.2.1.9. Kemâl	51

2.2.2. Tasavvufi Tipler	52
2.2.2.1. Pîr	52
2.2.2.2. Şeyh	52
2.2.2.3. Mürşid	53
2.2.2.4. Kâmil	54
2.2.2.5. Ârif	54
2.2.2.6. Hâce	55
2.2.2.7. Zâhid	55
2.2.2.8. Sûfi	56
2.2.2.9. Mürîd	56
2.2.3. Tasavvufî Şahsiyetler	57
2.2.3.1. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî	57
2.2.3.2. Hacı Bektâş-ı Velî	57
2.2.3.3. İbrahim Gülşenî	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TENKİTLİ METİN

3.1. NÜSHALARIN TAVSİFİ ve METİNDE İZLENEN YÖNTEM	59
3.1.1. Nüshaların Tavsîfi	59
3.1.2. Metinde İzlenen Yöntem	65
3.2. DÎVÂN-I YÜSRÎ (METİN)	67
SONUÇ	207
KAYNAKÇA	209

KISALTMALAR

A	T 2912 İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nüshası
B	T 2841 İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nüshası
bkz	Bakınız
C	Ali Emiri Efendi Millet Kütüphanesi Nüshası
D	Ankara Milli Kütüphane (06 Mil. Yz A 5347) Nüshası
E	Topkapı Sarayı Yazma Eserler Kütüphanesi (arşiv no: H.966)
G	Gazeller Kısmı
H	Hicrî
Hz.	Hazreti
K	Kasîdeler Kısmı
M	Miladî
m	müfred
No	Numara
Ö.	Ölümü
s.	Sayfa
ss.	Sayfalar arası
T	Tarihler Kısmı
TET	Örneklerle Eski Türk Edebiyatı Tarihi
TTK	Türk Tarih Kurumu
vb.	ve benzeri
yy.	Yüzyıl

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

ا ء : a, e	ض :ž
آ : ā	ط : ʈ
ب : b	ظ : ʒ
ت : t	ع : ʕ
ث : ʈ	غ : ğ
ج : c	ف : f
ح : ħ	ق : k
خ : ħ	ك : k
د : d	ك : g
ذ : z	ك : ñ
ر : r	ل : l
ز : z	م : m
س : s	ن : n
ش : š	و : v
ص : š	ه : h
ض : ɖ	ي : y

GİRİŞ

Tarihimizi ve kültürel değerlerimizi anlamak için geçmişimizi öğrenmek Dîvân şiirimizi ve bu kültürü tanımak en önemli vazifelerimizden biridir.

“Edebiyat tarihinin konusu, sadece, bir milletin yalnızca en üst düzeydeki edebî temsilcileri ve onların şaheserlerinden ibaret değildir. Bunlarla birlikte, sosyolojik ve kültürel farklılaşmalar sebebiyle oluşan toplumun değişik kesimlerinin ortaya koymuş olduğu her kademedeki edebî ürünler de edebiyat tarihinin konusudur. Bu itibarla edebiyat araştırmacısının çalışma alanı, sadece isimleri çok duyulmuş ve bu şöhrete hakikaten lâyık, edebî anlamda sanatçılarla sınırlı olmaması gerekir”¹

İşte bu çalışmanın amacı; XVIII. yüzyıl şâirlerinden olan, hayatı, eserleri ve edebî kişiliği hakkında çok az bilgi bulunan Yüsrî Ahmed Nazif Dede Efendi'nin (edebî üslûp açısından başarı ve yeterliliği her ne olursa olsun) manzumelerini ihtiva eden *Dîvân*'ını ortaya koyarak Dînî-Tasavvufî Edebiyat açısından değerlendirmeye çalışmaktır.

“Bir araştırma yaparken doğru bilgiye ulaşmak, kayıt altına almak ve onu anlayarak işlevsel hale getirmek ancak uygun yöntemler kullanarak mümkündür. Araştırma hangi alanda yapılıyor ise o alanın kendine has birtakım zorluklarının aşılması ancak o alanın hususiyetlerinin iyi bilinmesine ve değerlendirilmesine bağlıdır.”² Başka bir ifadeyle söylemek gerekirse “her ilim, ancak kendine mahsus ilmî usullerin kullanılması ile teşekkül edebilir.”³ “Bir bilim dalı olarak Edebiyat bilimi de böyledir. Çünkü edebî vesikalar bir milletin manevî tarihini meydana getirdikleri gibi ruhî ilkeleri hakkında da bizlere birtakım malumatlar verirler. İşte Türk edebiyatı alanında yapılacak bir çalışma, Türk ruhunun geçirdiği değişimleri ve Türk toplumunun edebiyatı ile münasebet derecesini ortaya koymak, başka bir deyişle eserden yola çıkarak müessiri keşfetmek demektir. Hal böyle olunca Orhun abidelerini incelemekle Süleyman Çelebi'nin Mevlid'ini incelemek birbirinden daha az öneme sahip addedilemez. Çünkü edebiyat tarihçisi yalnızca bir tarih araştırmacısı

¹ Ali Öztürk, **XVI. Yüzyıl Halvetî Şiirinde Din ve Tasavvuf**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003, s. 1.

² Leon E. Halkin, **Tarih Tenkidinin Unsurları**, (Çeviren, Bahaeddin Yediylıdız), TTK Yayınları, Ankara, 2000, s. VIII.

³ M. Fuad Köprülü, **Edebiyat Araştırmaları I**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1989, s. 3.

değildir ve tarih yöntemleriyle hedefine ulaşamaz. O, belgelerin kendisine sunduklarından daha fazla şeyler elde etmenin peşindedir.”⁴

Çalışmamız esnasında bu ilkeler doğrultusunda hareket edilmeye çalışılmıştır. İncelemeye konu olan eserin edebî bir eser olması, Yüsrî'nin tarihî bir şahsiyet oluşu ayrıca her iki alanda da, çalışmayı zorunlu kılmıştır. Ulaşabildiğimiz tarih ve tabakât kitaplarından yararlanılarak onun hayatı ve yaşadığı devrin genel kültürel özellikleri, edebî kaynaklardan faydalanılarak eserin edebî yönü ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bir yazma eser incelemesinde ön hazırlık olarak ulaşılabilen tüm yazma eser kütüphaneleri taranmış elimizdeki nüshanın benzerleri ya da değerlendirme esnasında kullanabileceğimiz diğer yazma eserler elde edilmiştir. Bu konuda daha önce yapılmış yazma eser incelemeleri ve edisyon-kritik çalışmaları göz önünde bulundurulmuştur. *Yüsrî Dîvânı* hakkında daha önce yüksek lisans tezi hazırlanmıştır.⁵ Aslıhan Yıldız Acar'ın tezinde *Yüsrî Divânı*, Türk Edebiyatı açısından ele alınmış, ilahiyat kısmı eksik kalmıştır. *Dîvân* üç nüshadan çalışılıp edisyon kritiği yapılmıştır. İlahiyat penceresinden tezde görülen aksaklıklar ve Yüsrî hakkında ifade edilen görüşlerde katılmadığımız noktalar dolayısıyla, yeniden çalışılması uygun görülmüştür. Amacımız bu eserdeki farklılıkların ve yanlışların listesini vermek olmadığı için de bunlara çalışmamızda işaret etmedik.

Çalışmamızda bu konuda daha önce çalışılan tezden farklı olarak *Yüsrî Dîvânı*'nın, dînî tasavvufî yönü ortaya konulmuş, *Divân*'ın farklı nüshalarına ulaşılmış ve beş nüshadan çalışılıp edisyon kritiği yapılmış, metinde eksik olan şiirler tamamlanmıştır.

Araştırma esnasında ilk olarak, Yüsrî Ahmed Nazif Dede hakkında tezkirecilerin neler yazdığını görmek amacıyla Haluk İpekten ve diğerleri tarafından hazırlanmış olan *Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü*⁶, adlı esere başvurulmuştur. Mehmed Fuad Köprülü'nün *Türk Edebiyatı Tarihi, Edebiyat Araştırmaları*, Ağâh Sırrı Levend'in *Türk Edebiyatı Tarihi*⁷ başlıca

⁴ Köprülü, ss. 19-21.

⁵ Aslıhan Yıldız Acar **Yüsrî (Hayatı, Eserleri, Edebî kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2001.

⁶ Haluk İpekten ve diğerleri, **Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

⁷ Ağâh Sırrı Levend, **Türk Edebiyatı Tarihi**, TTK Yayınları, Ankara, 1988.

kaynaklarımızdandır. Çalışmamız esnasında bu kaynakların tamamından aynı oranda istifade edildiği söylenemez. Bütün bu kaynaklardan elde edilen bilgiler çerçevesinde tezimiz son şekline kavuşmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

XVIII. YÜZYIL OSMANLI TOPLUMUNA GENEL BİR BAKIŞ, YÜSRÎ 'NİN HAYATI, DÎVÂNİ ve EDEBÎ ŞAHSİYETİ

1.1. XVIII. YÜZYIL OSMANLI TOPLUMUNA GENELBİR BAKIŞ

Hayatı ve eseri üzerinde çalışma yapılan şâir Yüsrî Efendi'nin yaşadığı zaman dilimini *Dîvân*'ındaki tarih kıt'alarından, okuduğumuz beyitlerden XVIII. yüzyıl olduğunu anlıyoruz. Bu yüzyıl her yönden çeşitliliğin ve karışıklığın olduğu bir yüzyıldır.

XVIII. yy. Osmanlı toplumu için ekonomik, toplumsal ve siyasal bunalımın derinleştiği bir dönemdir. Artık fetihler çağı çoktan geride kalmış, doğuda ve batıda birbiri ardınca gelen savaşlar toplumun gücünü iyice zayıflatmıştır. Klasik dönemdeki yapısı büyük ölçüde çözülen toprak düzeni kentlere göçü arttırdığı gibi tarımsal üretimde de büyük düşüslere yol açmıştır.⁸

Bu sıkıntı ve güç kaybının daha ziyade siyasî alanı ilgilendirdiği söylenebilir. Edebî ve kültürel alanda kayda değer bir yükseliş olmasa da ciddi anlamda bir gerilemeden bahsedilemez. Edebî ve kültürel alandaki gelişmeler, geçmişi aratır bir vaziyette olmasına karşın, siyasî alandaki kadar kötü değildir. Edebiyat dünyasında adını zirveye yazdıran şâirlerin sayısı bu yüzyılda önceki asırlara oranla daha az olmuştur.

1.1.1. XVIII. Yüzyılda Siyasî ve Sosyal Hayat

XVIII. yy. Osmanlı İmparatorluğu'nun hızla toprak kaybetmeye başladığı; idârî kültürel ve ahlâkî alanda toplumda gerilemenin başladığı, içte isyanlar, karışıklıklar ve mâlî sıkıntıların yaşandığı bir dönem olmuştur.

XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin başında bulunan padişahlar şu sırayla Devlet-i aliyyeyi yönetmişlerdir: Sultan II. Mustafa, Sultan III. Ahmed, Sultan I. Mahmud, Sultan III. Osman, Sultan III. Mustafa, Sultan I. Abdülhamid ve Sultan III. Selim Toplam altı padişah bu dönemde Devlet-i aliyyeyi yönetmiştir.

⁸ Yücel Özkaya, **18. Yüzyılda Osmanlı Toplumunu**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 68.

Osmanlı'yı gerilemeden kurtaracak çeşitli açılım ve ıslahatlar yapılmış, fakat gerekli başarı sağlanamamıştır.

Osmanlı Devleti XVIII. yüzyıla ilk defa toprak kaybetmiş olarak girdi. Karlofça antlaşmasıyla⁹ Avrupa'daki topraklarının bir kısmını bırakmak zorunda kaldı. Karlofça antlaşması sırasında müzakerelere katılan fakat yetkisi olmadığı için antlaşmaya imza koymamış olan Rusya, bir müddet sonra elçilerini İstanbul'a göndermiştir. 1700 yılında Ruslarla da Karlofça antlaşmasının devamı niteliğinde olan İstanbul Antlaşması¹⁰ imzalanmıştır. Bu antlaşma gereği, Azak kalesi ve çevresindeki hisarlar Rusya'ya verilmiştir. Kaybedilen yerleri geri almak ve mevcut toprakları korumak için batıda Venedik ve Avusturya, kuzeyde Rusya, doğuda ise İran ile savaşılmıştır.¹¹

XVIII. yüzyılda dışarıda topraklarına göz diken büyük devletlerle savaşmak zorunda kalan Osmanlı Devleti, içeride ise bitmek bilmeyen isyanlar, karışıklıklar ve ekonomik problemlerle uğraşmak mecburiyetinde kalmıştır. Nitekim III. Ahmed¹² (ö.1149/1736), Edirne vak'ası (M.1703) diye bilinen bir isyan sonucunda iktidara gelmiştir.¹³

Bu yüzyılın en büyük savaşlarından birisi de Prut savaşıdır.¹⁴ Bu savaşta kazanılan başarı, Karlofça antlaşması ile kaybedilen yerlerin geri alınabileceği umudunu güçlendirsede Rusya, Venedik ve Avusturya ile yapılan savaşlar sonunda Pasorofça antlaşması¹⁵ ile Belgrad ve çevresi de elden gidince barış siyasetine dönmüştür. Uzun süren savaşlar ve isyanlardan bıkan halk antlaşmalardan sonra savaştan uzak bir hayat yaşamayı tercih etmiştir. Bu durum Osmanlı Devleti'nde yeni bir devrin, Lâle Devri'nin¹⁶ başlamasına vesile olmuştur. III. Ahmet'in 1718-

⁹ Karlofça antlaşması için bkz: Yılmaz Öztuna, **Büyük Osmanlı Tarihi**, Ötüken neşriyat, Cilt: IV, İstanbul, 1994, ss. 414-418.

¹⁰ İstanbul antlaşması için bkz: Öztuna, ss. 414-418.

¹¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Büyük Osmanlı Tarihi**, TTK Yayınları, Cilt: V, yz, trz, ss. 25-45.

¹² Sultan III. Ahmet için bkz: Münir Aktepe, "Ahmet III", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: II, İstanbul, 1989, ss. 34-38.

¹³ I. Edirne vak'ası için bkz: Uzunçarşılı, ss. 25-45; Öztuna, ss. 433-443.

¹⁴ Prut savaşı ve antlaşması için bkz: İnalçık Halil ve diğerleri, **Osmanlı**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt: XII, Ankara 1999, ss. 177-179.

¹⁵ Mücteba İlgürel, **Doğuştan Günümüze İslam Tarihi**, Zafer Matbaası, Cilt: I, İstanbul, 1989, s. 125.

¹⁶ Lâle Devri için bkz: Ahmet Refik Altınay, **Lâle Devri**, Heyamola Yayınları, İstanbul, 1928.

1730 tarihleri arasındaki saltanatı ve Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın sadareti zamanında geçen bu dönem Lâle Devri olarak anılmaktadır.

XVIII. yüzyıl, ıslahat ve imar faaliyetlerinin başlatıldığı, Osmanlı'nın Avrupaî yeniliklere ihtiyaç duyduğu ve batının çeşitli yönleriyle Osmanlı Devleti üzerindeki etkisini göstermeye başladığı, Osmanlı'nın artık itibarını yitirdiği bir yüzyıldır. Bu dönemin mimarı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'dır.¹⁷

Lâle Devri'nde ilim fikir ve sanat adamları himaye edilmiş edebiyat ve sanat alanında önemli gelişmeler sağlanmıştır. Ayrıca bir çini, kâğıt, kumaş fabrikası kurulmuştur. Bu dönemde şiir kadar mûsikî, hat ve mimari de ön plana çıkmış, bir Tercüme Encümeni kurularak Arapça, Farsça eserler tercüme edilmeye başlanmış, nâdir eserlerin yurtdışına çıkışı yasaklanmış, İstanbul'da beş tane kütüphane kurulmuş, Yirmisekiz Mehmed Çelebi Fransa'ya elçi olarak gönderilmiştir.¹⁸

Bu dönemde en önemli gelişme ilk defa Türkçe kitap basacak olan bir matbaa Macar asıllı İbrahim Müteferrika tarafından 1724 tarihinde kurulmuştur.¹⁹ XV. yüzyıldan beri Osmanlı Devleti'nde matbaa bulunmakla beraber, bunlar gayri müslimlerin elinde idi. Bu tarihe kadar geçim kaynağı kitap çoğaltmak olan müstensihlerin ve bazı çevrelerin, hattatların karşı çıkması sebebiyle Türkçe kitap basılamamıştı. Fakat bunu gerçekleştirebilmek için matbaa vasıtasıyla lügatlar ve tarih kitaplarının basılacağı söylenmiş; başta Kur'ân-ı Kerîm olmak üzere dinî eserlerin Firenk matbaasıyla basılmayacağı teminatı verilmiştir. Zamanın şeyhülislamı Abdullah Efendi'nin²⁰ matbaanın lüzumu ve faydasıyla ilgili fetvası da bu yönde olmuştur.

Lâle Devri'ndeki önemli ilmî-edebî faaliyetlerden biri de kaynak sayılan eserlerin Türkçe'ye çevirisinin yapılmasıdır. Sadrazam İbrahim Paşa'nın iradesiyle, bir encümen teşkil edilerek genel tarih ve İslam tarihine ait eserler bu dönemde Türkçe'ye çevrilmiştir. Nedim, Sâlim, Neylî ve Vehbî'nin de içinde bulunduğu yirmi

¹⁷ Nevşehirli Damad İbrahim Paşa için bkz: Münir Aktepe, "Damad İbrahim Paşa, Nevşehirli", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: VIII, İstanbul, 1993, ss. 441-443.

¹⁸ Ziya Nur Aksun, **Osmanlı Tarihi**, Ötüken Yayınları, Cilt: II, İstanbul, 1994, s. 338.

¹⁹ İbrahim Müteferrika için bkz: Erhan Afyoncu, "İbrahim Müteferrika", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: XXI, İstanbul, 2000, ss. 324-327; Aksun, s. 338.

²⁰ Lâle Devri'nin meşhur Şeyhülislamı Yenişehirli Abdullah Efendi için bkz: Mehmet İpşirli, "Abdullah Efendi, Yenişehirli", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: I, İstanbul, 1988, ss. 100-101.

beş kişilik bir tercüme heyetine Antepli Bedreddin Mahmud'un (Ö. 1451) yirmi dört ciltlik Aynî Tarihi, Arapça'dan Türkçe'ye tercüme ettirilmiştir.²¹

Her ne kadar Lâle Devri'nde İstanbul'da sanatsal etkinliklere önem verilse de zevk ve safanın doruk noktasına ulaşması, toplumda huzursuzluklara ve isyana neden olmuş ve 1730 yılında gerçekleşen Patrona Halil İsyanı²² ile Lâle Devri sona ermiştir.

III. Ahmet, isyancıların tekliflerini öğrenip isyanı önlemek için Et Meydanına temsilci olarak Bostancı Haseki Ağa gönderilmiştir. Haseki Ağa isteklerinin ne olduğunu sormuş, bunun üzerine isyancı liderler; “ Padişah'tan memnun olduklarını, ancak Vezir-i Azam İbrahim Paşa, damatları Kaptan-ı Derya ve İstanbul Kaymakamı Kaymak Mustafa Paşa, Sadaret Kethüdası Mehmet Paşa ve Şeyhülislam Abdullah Efendi ile 37 kişinin kendilerine teslim edilmesini ” istemişlerdir.²³

Patrona Halil'in öncülüğündeki asi kitlesi saraya doğru ilerlemeye başlamıştı. Buraya gelince sarayın ikinci kapısında asılı olan Sancak-ı Şerif'in yanında toplanmış olanları görünce onları kendi taraflarına çekmeye çalışmışlardır. Buradaki amaç sayıyı çoğaltıp hareketin amacını gerçekleştirmektir. Bunun üzerine saray ehli Bostancılarla kitleye karşı koymak istemiştir. Dışarıdan takviye güç getirilmek istense de bunu haber alan Patrona Halil, Sarayburnu tarafını kısıp alıp önlemeye çalışmıştır. Bu durumda yapılacak bir şey kalmadığını anlayan Padişah, Sadrazam Damat İbrahim Paşa ve iki damadı Kaymak Mustafa Paşa ile Kethüda Mehmet Paşa'yı sarayda boğdurmuş, pek çoğunu da sürgüne yollamıştır.²⁴

Yüsrî Ahmed Nazif Dede, Vezir-i Azam İbrahim Paşa, damatları Kaptan-ı Derya ve İstanbul Kaymakamı Kaymak Mustafa Paşa, Sadaret Kethüdası Mehmet Paşa hakkında *Dîvân*'ında tarih yazmıştır.

Sonuç olarak savaşçılık bakımından bir dinlenme devri, yeniliklerin uygulanması açısından bir fırsat olan Lâle Devri, Patrona Halil İsyanı denilen bir

²¹ İlhan Genç, **Örneklerle Eski Türk Edebiyatı Tarihi (TET)**, Kanyılmaz Matbaası, İzmir, 2010, s. 396.

²² Patrona Halil İsyanı İçin bkz: Faik Reşit Unat, **1730 Patrona İhtilali Hakkında Bir Eser Abdi Tarihi**, TTK Yayınları, Ankara, 1943; Ahmet Cevdet Paşa, **Cevdet Paşa Tarihinden Seçmeler**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Cilt: I, İstanbul, 1994, s. 39.

²³ Yaşar Yücel, Ali Sevim, **Türkiye Tarihi 4**, Ankara, 1991, s. 292.

²⁴ Ahmet Akgündüz, Sait Öztürk, **Bilinmeyen Osmanlı**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1999, s. 217.

ayaklanma ile nihayet bulmuştur. Bu ayaklanma sonucunda Nevşehirli İbrahim Paşa, kapudan paşa ve kâhya beyi katledilmiş, âsilerin elinde feci şekilde öldürülmüştür. Sultan III. Ahmed tahttan indirilmiş, yerine I. Mahmud geçmiştir.²⁵

Sultan III. Ahmed, yirmi yedi yıllık saltanatı boyunca devleti barış ve sükûnet içerisinde yaşatma çabasında olmuş, birtakım ıslahat hareketlerine girişmiş, bu teşebbüslerinde kısmen başarılı olmasının yanında, tam anlamıyla isteklerini yerine getirememiştir. Usta bir hattat olan, Ahmedî ve Necîb mahlaslarıyla şiirler de yazan²⁶ Sultan III. Ahmed, Topkapı Sarayı önündeki Sultan Ahmed Çeşmesi²⁷ ve annesi için yaptırdığı Valide Sultan Camii gibi değerli eserler bırakmıştır.

I. Mahmud, iktidarının ilk yıllarında isyancılara boyun eğmek zorunda kalsa da zamanla otoriteyi eline almıştır. I. Mahmud da III. Ahmed gibi savaştı olmayan bir yönetici olmasına rağmen; 1734-1740 yılları arasında Rusya, Avusturya ve Lehistan gibi devletlerle savaşmak zorunda kalmıştır. Bu savaşlar neticesinde Karlofça ile kaybedilen topraklar geri alınmış, batıda sulhu sağlayan padişah, doğuda da İran ile antlaşmalar yaparak barış ortamını tesis etmiştir. Bu aşamada orduda ıslahatlar yapmaya başlayan padişah Humbaracı birliğini kurdurmuştur.²⁸ Humbaracılar 1736-1739 Avusturya savaşlarında başarılı olmuştur.

I. Mahmut amcasının başlattığı yenilik hareketlerini çekingen bir üslûpla da olsa devam ettirmiş, duraksayan matbaacılık hamlesini yeniden canlandırmıştır. Sultan I. Mahmud da Sebkatî mahlasıyla şiirler yazmış, isyanlardan korktuğu için ıslahat hareketlerinde yeteri kadar kararlılık gösterememiştir. Buna mukabil birçok yerde cami, türbe, çeşme, kasr inşa ve tamiriyle memleketi mamur hâle getirmek için bütün gayretini sarf etmiştir.²⁹

I. Mahmud'dan sonra 1754 yılında tahta III. Osman geçmiş ve sadece üç yıl iktidarda kalabilmiştir. Bu dönemde dikkate şayan bir hadise olmamıştır. İstanbul

²⁵ Uzunçarşılı, s. 210.

²⁶ Aksun, s. 343; Nihat Sami Banarlı, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Cilt: II, İstanbul, 1998, s.747.

²⁷ Bu çeşme üzerinde bulunan, "*Târîhi Sultân Ahmet'in câri zebân-ı lüleden/Aç besmeleyle iç suyu Hân Ahmet'e eyle duâ*" şeklindeki tarih beytinin şâiri ve hattatı Sultan III. Ahmet'tir. Banarlı, s. 747.

²⁸ Uzunçarşılı, ss. 323-324.

²⁹ Abdülkadir Özcan, "Mahmud I", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: XXVII, Ankara, 2003, ss. 351-352.

tarihindeki en büyük yangınlar bu döneme rastlamakta olup binlerce ev, hamam ve işyeri kül olmuştur.³⁰ Hekimoğlu Ali Paşa (Ö.1171/1758), Yirmisekiz Çelebi-zâde Mehmed Said Paşa (Ö.1175/1761) ve Koca Râgıb Paşa (Ö.1176/1763) gibi dirayetli devlet adamlarının da sadareti üslendiği bu dönem, sık sık sadrazam değişikliklerine sahne olmuştur.³¹ I. Mahmud'un yapımını başlattığı Nûruosmâniye Camii, onun zamanında tamamlanmıştır.³²

III. Osman'dan sonra tahta III. Mustafa (1757-1774) çıkmıştır. Koca Ragıp Paşa'nın sadrazam olduğu dönemde savaştan uzak durmaya çalışılmıştır. Dönemi barış içerisinde geçmiştir. III. Mustafa ekonomik ve askerî alanda birçok yeniliklere imza atmıştır. Bunlardan bazıları: Mühendishane-i Bahr-i Hümayûn'u kurmasıdır. Tophanenin ıslahı sağlanmıştır.³³ III. Mustafa'nın ölümü ıslahat hareketlerinin yarıda kalmasına sebep olmuştur.

III. Mustafa Cihangîr mahlasıyla şiirler yazmıştır.³⁴ En büyük zaaflarından birinin müneccimlere inanması olduğu anlatılır. Çevresinin baskısıyla devleti Rusya ile savaşa sokmak hatası dışında, onun iyi bir devlet adamı olduğu söylenebilir. Onun savaşımlardan bunaldığı ve duyduğu üzüntü sonucu vefat ettiği düşünüldüğünde samimiyeti anlaşılacaktır.³⁵

I. Abdülhamit zamanında ise (1774-1789) III. Mustafa döneminde başlatılan ıslahatlara devam edilmiştir. Sadrazam Halil Hamid Paşa Sûrat topçuları meselesini yeniden ele almıştır. Devam etmekte olan Osmanlı-Rusya harbi neticesinde 1774'te Küçük Kaynarca Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmayla Kırım, Osmanlı'nın elinden çıkmıştır. İsyancılar bu dönemde de devam etmiş, I. Abdülhamit de isyanlara ön ayak olan Leventlik teşkilatını lağv etmiştir. Bu dönemde Mühendishâne-i Berrî-i Hümayûn³⁶ kurulmuştur. I. Abdülhamit, 1789 yılında Özi Kalesi'nin düştüğünü ve binlerce masumun Ruslar tarafından katledildiğini öğrenince hüznünden vefat etmiştir.

³⁰ Şinasi Altundağ, "Osman III", **Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: IX, İstanbul, 1964, s. 449.

³¹ Uzunçarşılı, s. 338; Aksun, s. 383.

³² Oktay Aslanapa, **Türk Sanatı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005, ss. 276-277.

³³ Aksun, s. 390; Baykal, s. 706.

³⁴ Mustafa İsen, Ali Fuat Bilkan, **Sultan Şâirler**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997, s. 217.

³⁵ Aksun, ss. 417-418.

³⁶ Bekir Sıtkı Baykal, "Mustafa III", **Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: VIII, İstanbul, 1979, s. 705.

III. Selim Osmanlı-Rus savaşlarının devam ettiği bir sırada padişah olmuştur. (1789-1807) III. Selim tahta oturduğunda Fransız ihtilali, Osmanlı topraklarını da etkilemeye başlamıştır. İhtilal neticesinde savaşlar çıkmış, devlet kendi içinde ıslahatlara devam etme zorunluluğu hissetmiştir. Avusturya ile 1791 tarihinde Zıştovi, Rusya ile 1792 yılında Yaş antlaşması imzalanmıştır.³⁷ III. Selim döneminde askerî ve sosyal alanda yapılan ıslahatların bazıları şunlardır. Savaşlardaki başarısızlık sebebiyle ıslahat çalışmalarına önce ordudan başlanılmıştır. Nizam-ı Cedit adıyla Avrupa tarzında yeni bir ordu kurulmuş, Kara ve deniz Mühendishâneleri ıslah edilmiştir. Ordunun topçu, humbaracı, lağımcı ve arabacı sınıfları için yeni düzenlemeler yapılmıştır. Nizam-ı Cedit ordusunun ihtiyaçları için İrad-ı Cedit adıyla yeni bir hazine kurulmuştur.

Bu dönemde yapılan ıslahatlar, bazı kesimlerce memnuniyetsizlikle karşılanmış III. Selim, Kabakçı Mustafa İsyanı³⁸ ile tahttan indirilmiştir.

Yine bu dönemde devletin hemen her kurumunda meydana gelen bozulma ulemâ sınıfında da görülmüştür. İlmiye sınıfı, tıpkı saltanat gibi ırsî bir yapıya bürünmüştür. Ulemâlık babadan oğula geçmeye başlamasıyla “beşik ulemâlığı”³⁹ denilen uygulamalar ortaya çıkmış, bilimsellik ortadan kalkmış, ehliyet ve liyâkat gözardı edilmiştir.

Sonuç olarak: XVIII. yüzyıl siyasî ve sosyal açıdan Osmanlı Devleti’ne büyük değişimler yaşatır. İçeride ayaklanmalar ve huzursuzluklara karşı yapılan ıslahat çalışmalarının yetersiz olduğu görülür. Dışarıda uzun süren savaşların birbirini kovaladığı bu yüzyıl, Osmanlılar için çöküşün başlangıcı olmuştur.

---

³⁷ Aksun, s. 26.

³⁸ A.Cevat Eren, “Selim III”, **Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: X, İstanbul, 1966, s. 441.

³⁹ Beşik ulemâlığı bilgi için bkz: Ersoy Taşdemirci, **Cumhuriyet Dönemi Türk Milli Eğitim Politikasının Ana Devrelerinin Üzerine Tahlili ve Mukayeseli Bir Araştırma**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1984, ss. 66-67.

1.1.2. XVIII. Yüzyılda Edebî Durum

XVIII. yüzyılda siyasî alandaki karışıklıklar, toprak kayıpları, Devletin farklı kurumlarında, toplumda, mimarîde ve yaşam tarzında olan değişimler; çok geçmeden edebiyatı da etkilemiş ama bu, büyük bir sarsıntıya sebebiyet vermemiştir. Edebî açıdan canlılık devam etmiştir.

Şâirler, büyük dîvân şâirlerinin yolundan gitme eğilimini korumuştur. Edebiyatımız, siyasî çöküşe rağmen bu dönemde etkinliğini sürdürmüş; ancak XVIII. yüzyıl sonlarına doğru tıpkı imparatorluk gibi çöküş dönemine girmiştir.⁴⁰“XVIII. yüzyılın başı olan III. Ahmet dönemi, saray şiirinin en parlak noktaya ulaştığı dönem”dir.⁴¹

“Değişimleri tarihler ile sınırlamak pek de kolay değildir. Edebiyatımızda yaşanan köklü değişimlerin kimisi Fuzulî ve Bâkî ile başlar. XVII. yüzyılda Nâbî ve Sâbit ile yeni arayışlar devam eder. Bu arayışlar XVIII. yüzyılda da sürmüştür. Özgün ve kalıcı olmayı yüzyılın başında Nedîm, sonlarında da Şeyh Galib başarır. Türkî-i Bâsit olarak da adlandırabileceğimiz yalın bir dille şiir yazma, yerli olanın edebiyata yansması Nedîm’in şiirlerinde vardır. Ayrıca Lâle Devri havasının ve İstanbul güzelliğinin şiire girmesi Nedîm’le karşımıza çıkar. Tasavvufî birikimiyle şiirler yazan Şeyh Galib, Sebki Hindînin XVIII. yüzyıldaki temsilcisidir. Buna karşılık ‘yerleşme’, Galib’de de görülür.”⁴² Nedim yeni bir dille neşeli, hayat dolu şûhâne gazel ve şarkılarıyla Lâle Devri’ni süsleyerek “Nedîmâne şiir”⁴³ anlayışının temellerini atmış, Şeyh Gâlib de asrın ikinci yarısında “Sebki Hindî”⁴⁴ akımının en başarılı örneklerini vermiştir.

XVIII. yüzyıldaki değişimin ilk önemli belirtisi Türk şâirlerinin, İran şiirinin etkisinden kurtulmaları ve İranlı şâirleri üstün kabul etmekten büyük ölçüde kaçınmalarıdır. Şâirlerimiz, artık İranlı büyük şâirler yerine Türk şâirlerini örnek

⁴⁰ Âgâh Sırrı Levend, **Dîvân Edebiyatı Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar**, Enderun Yayınları, İstanbul, 1984, s. 26.

⁴¹ Wilkinson Gibb, **Osmanlı Şiir Tarihi** (Terc. Ali Çavuşoğlu), Akçağ Yayınları, Cilt: 4, Ankara, 1999, s. 269.

⁴² Banarlı, s. 745.

⁴³ Nedîmâne şiir ve Mahallîleşme cereyanı hakkında bilgi için bkz: İlhan Genç, **Edebiyat Bilimi (Kuramlar-Akımlar-Yöntemler)**, Kanyılmaz Matbaası, İzmir, 2007, s. 198.

⁴⁴ Sebki Hindî için bkz: Genç, s. 197.

almaya başlamışlar, şiirlerinde onlar gibi olmak için çalışmışlardır. Fuad Köprülü, bu tarihten itibaren İranlıların Türkleri örnek almaya başladıklarını iddia eder.⁴⁵ Uzun süredir devam eden İran etkisinin birdenbire kesildiğini söylemek de doğru değildir. Bu yüzyılda Türk şâirlerine etki edebilen İranlı şâirler genellikle Sâib-i Tebrîzî (Ö.1670?) ve Şevket-i Buhârîdir (Ö.1695?)⁴⁶

Bu yüzyılda büyük bir ilgi gören ve İran edebiyatından uzaklaşmayı da tetiklemiş olan “Yerleşme Akımı” ile edebiyatımızda farklı bir sayfa açılır. Türkçe söylemeye olan eğilim artar. Kuşkusuz Türkçe söylemeye verilen önemin artmasında Osman-zâde Taib (Ö.1724), Nedîm (Ö.1730) ve Şeyh Gâlib (Ö.1799) gibi dönemin ünlü şâirlerinin etkisi büyüktür.⁴⁷ Gibb, bu dönem için “Türkçe şiir, artık daha Türkçe olmuştur.” ifadesini kullanır.⁴⁸

Dildeki sadeleşme ile halka yaklaşıyor; halk deyimleri, halk âdetleri, çerağan eğlenceleri, tekne safaları gibi sosyal konular dîvân şiirinin vazgeçilmez temaları hâline gelir ve böylece şiir, gündelik yaşamı ve toplum yapısını daha çok yansıtmaya başlar.⁴⁹ Dîvân edebiyatında hemen hemen hiç rastlanmayan hece vezni Nedîm ile bu yüzyılda kullanılmaya başlar.⁵⁰

Bestelenmek üzere, yalın bir dille yazılan şarkı türünün ilk örneklerini XVII. yüzyılda Nailî (Ö.1666), en güzel örneklerini XVIII. yüzyılda Nedîm verir. Şarkı türünde en fazla ürünü Enderunlu Vâsif vermesine karşılık, şarkı denildiğinde ilk akla gelen şâir şüphesiz Nedîm’dir.⁵¹

Bu yüzyılda dönemin iki önemli padişahı III. Ahmet (Ö.1736) Necîb mahlası ile III. Selim (Ö.1808) ise İlhamî mahlası ile şiirler yazmıştır.⁵² Her ikisi de şâir ve sanatkârları korumuştur.

Lâle Devri’ndeki önemli ilmî-edebî faaliyetlerden biri de kaynak sayılan eserlerin Türkçeye çevirisinin yapılmasıdır. Sadrazamanın iradesiyle, bir encümen teşkil edilerek genel tarih ve İslam tarihine ait eserler bu dönemde Türkçeye

---

⁴⁵ Köprülü, ss. 296-297.

⁴⁶ Banarlı, s. 745.

⁴⁷ Banarlı, s. 745.

⁴⁸ Gibb, s. 269.

⁴⁹ Köprülü, s. 298.

⁵⁰ Banarlı, s. 745; Köprülü, s. 294.

⁵¹ Banarlı, s. 746.

⁵² Banarlı, ss. 747-748.

çevrilmiştir. Nedim, Sâlim, Neylî ve Vehbî'nin de içinde bulunduğu yirmi beş kişilik bir tercüme heyetine Antepli Bedreddin Mahmud'un (Ö.1451) yirmidört ciltlik *Aynı Tarihi* Arapça'dan Türkçeye tercüme ettirildi.⁵³ Aynı dönemde Hondmîr'in *Habîbü's- Siyer*'i, Münecimbaşı Ahmed Dede'nin *Câmiu'd-Düvel*'i, Kemâleddîn Abdürrezzak'ın *Matla'u's-Sâdeyn* adlı eserleri de Türkçe'ye kazandırıldı.

Bu yüzyılın başlıca dîvân şâirleri arasında bulunan Nedim (Ö.1730) mahallîleşme akımının en önemli temsilcisi olmuştur. Kendine özgü bir söyleyiş tarzı yaratan Şeyh Gâlip (Ö.1799) ise “Sebk-i Hindî” tarzını Türk edebiyatına yerleştirmiştir. Diğer divân şâirleri ise ; Koca Râgıp Paşa (Ö.1763), Nahîfî (Ö.1778), Fitnat Hanım (Ö.1780), Sünbülzâde Vehbî (Ö.1809) ve Enderunlu Fâzıl (Ö.1810), Şeyhülislam Mehmed Es'ad (Ö.1753), Mehmed Emîn Belîğ (Ö.1758), Çelebi-zâde Âsım (Ö. 1760), Nevres-i Kadîm (Ö.1761), Erzurumlu İbrahim Hakkı (Ö.1771), Nazîr İbrahim⁵⁴ (Ö.1774), Sermed Seyfullah (Ö.1788), İbrahim Nâşid (Ö.1791), Ebû Bekir Kânî (Ö.1792), Esrar Dede (Ö.1796), Şeyhülislam Mehmed Mekkî (Ö.1796), Hoca Neşet de bu yüzyılın önemli şâirlerindedir.⁵⁵

Tekke Edebiyatı XIII. yüzyıl ile XVI. yüzyıl arasında en önemli temsilcilerini yetiştirmiştir. XVIII. yüzyılda da Erzurumlu İbrahim Hakkı (Ö.1772), Bursalı İsmail Hakkı (Ö.1724), Gülşenî dergâhı şeyhi Hasan Sezâî (Ö.1738), Diyarbekirli Ahmed Mürşidî (Ö.1760) ve Keşanlı Şeyh Zâtî (Ö.h.1151) gibi birkaç önemli mutasavvîf şâirle devam etmiştir.⁵⁶

Düzyazı XVII. yüzyılda olduğu gibi bu yüzyılda da gelişimini sürdürmüştür. Bu yüzyılın düzyazı dili ve üslûbu genel çizgileriyle XVII. yüzyılın devamıdır. Yalın, orta ve süslü düzyazı olmak üzere üç ayrı düzyazı tarzı bu yüzyılda da kullanılır. Bu yüzyılda *Âsım Tarihi* yalın, *Safâî Tezkiresi* orta ve *Sâlim Tezkiresi* süslü düzyazıya örnek gösterilebilir. Yüzyılın düzyazı yapıtları arasında tezkireler, tarihler, biyografiler, sefaretnâmeler, münşeatlar bulunur⁵⁷

⁵³ Genç, TET, s. 396.

⁵⁴ Geniş bilgi için bkz: Necdet Şengün, **Nazîr İbrahim ve Dîvânı (Metin-Muhtevâ-Tahfîl)**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006.

⁵⁵ Banarlı, ss. 747-797.

⁵⁶ Abdülkadir Karahan, **Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri**, İÜEF Yayınları, İstanbul, 1980, s. 213; Banarlı, s. 796.

⁵⁷ Vasfî Mahir Kocatürk, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Edebiyat Yayınları, Ankara, 1964, s. 554.

XVIII. yüzyıl tezkireciliği de kayda değer bir görünüm arz etmektedir. Nitekim bu asırda Safâî (ö.1137/1725), Sâlim (ö.1147/1734), İsmâil Belîğ (ö.1141/1729) ve Râmiz (ö.1208/1794) gibi önemli tezkireciler yetiştirmiştir⁵⁸

Yüzyılın başında yazılan Mücîb Efendi (Ö.1727)'nin *Tezkire-i Mücîb*'i, Mustafa Safâyî (Ö.1725)'nin 1720 yılında tamamladığı ve 476 şâire yer veren *Safâyî Tezkire*'si, Mirza-zâde Sâlim'in 1722 yılında yazdığı *Sâlim Tezkiresi*, Bursalı Belîğ'in *Nuhbetü'l-Âsar li Zeyl-i Zübdetü'l- Eş'ar* adlı tezkiresi, Kemiksiz-zâde namıyla anılan Mustafa Safvet'in *Nuhbetü'l-Âsâr min Ferâidi'l-Eş'âr* adlı tezkiresi, Aziz-zâde Hüseyin Râmiz (Ö. 1784)'in 1786 yılında yazdığı *Âdâb-ı Zurefâ* adlı eseri ve Silahdâr Mehmet Emin'in *Silahdâr Tezkiresi* bu dönemde yazılmış şuarâ tezkireleridir.⁵⁹

Dönemin biyografik yapıtları olarak da; Şeyhî Mehmet Efendi'nin *Vekâyi-i Fuzelâ*; Vehbî'nin *Sur-nâme*; Müstakim-zâde Sadettin Efendi'nin *Tuhfe-i Hattâtîn*; Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî (Ö.1784)'nin *Vefeyât-ı Ayvansarâyî* isimli eseri ile *Vefayât-ı Selâtîn ve Meşâhir-i Ricâl*'i; Suyolcu-zâde Mehmed Necîb'in *Devhatü'l-Küttâbı* adlı eserlerini sıralayabiliriz.⁶⁰

Bu asır nesrinin tarih alanındaki belli başlı eserleri vak'a-nüvis tarihleridir. Bunun yanında serbest tarih yazarlar da vardır. Ancak N. Samî Banarlı'ya göre; bunların hiçbirisi geçen asrın Mustafa Nâimâ (Ö.1716)'sını geçmeye muvaffak olamamıştır.⁶¹ Bu dönemde resmî Osmanlı tarihçileri içinde Naîmâ'nın özel bir yeri vardır. Birçok kez basılan *Naîmâ Tarihi (Ravzatü'l-Hüseyin fî Hulâsât-ı Ahbâri'l-Hafîkayn)* onun en önemli eserlerden biridir. Devrin tanınmış vak'a-nüvis ve serbest tarihçileri, aynı zamanda şâir olan Râşid (Ö.1735), Çelebi-zâde Âsım (Ö.1760), Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa (Ö.1724), Defterdar Mehmed Paşa (Ö.1716) ve Ahmed Vâsıf Efendi (Ö.1806)'dir.⁶²

Yabancı ülkelere gönderilen elçilerin o ülkenin siyasî, iktisadî ve kültürel yaşamını tanıtmaya yönelik hazırladıkları şiir ve düzyazı eserlerin, bu yüzyılda edebî

⁵⁸ Bilgi için bkz: Banarlı, ss. 787-789.

⁵⁹ Geniş bilgi için bk: Haluk İpekten, **Türk Edebiyatı'nın Kaynaklarından Türkçe Şuarâ Tezkireleri**, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum,1988.

⁶⁰ Kocatürk, s. 554; Banarlı, s. 790; Levend, ss. 398-399.

⁶¹ Banarlı, s. 784.

⁶² Levend, ss. 384-385.

bir tür olarak sefâretnâmelerin doğmasına yol açar. Bu türeserlerin asıl amaçlarının tanıtım olması, eserin yalın bir dille yazılmalarını gerekli kılar. Bu dönemde Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi (Ö.1732) 'nin *Sefâret-nâme-i Fransa*'sı ve Resmî Ahmed Efendi'nin *Viyana Sefâret-nâmesi* ve *Berlin Sefâret-nâmesi* Vâsıf Ahmed Efendi'nin *İspanya Sefâret-nâmesi* önemlidir.⁶³

Halk şiirinde XVII. yüzyıldaki kadar büyük şâirler çıkmasa da XVIII. yüzyılda gelişim devam etmiştir. XVI. yüzyılda başlayan aruzla şiir yazma, XVIII. yüzyılda daha da yaygınlaşır. Halk şiirinde Arapça ve Farsça sözcük ve tamlamalar görülür. Böylece dîvân şiiri ile halk şiiri arasında bir etkileşim meydana gelir.⁶⁴ Bu durum halk şiirinin geniş kitlelere yayılmasını sağlar, hatta dönemin ünlü dîvân şâirleri Nedîm ve Şeyh Gâlib de hece ile şiirler yazmıştır.⁶⁵

Bu dönemde mesnevî alanında fazla gelişme olmamıştır. Bursalı İsmail Belîğ (Ö.1729)'in *Bursa Şehrengizi*, Vâhid Mahdûmî'nin *Lâle-zâr*'ı (*Yenişehir Şehrengizi*), Mevlânâ'nın Mesnevîsini manzûm olarak Türkçe'ye çeviren Süleyman Nahîfî ve Na'tî (Ö.1731)'nin mesnevîleri, Dârendeli Bekâyî (Ö.1785)'nin *Battal-nâme*'si, Şeyh Gâlib'in *Hüsnü Aşk*'ı; Sünbül-zâde Vehbî'nin *Lütfiyye*'si ile Enderunlu Fâzıl'ın eserleri bu dönemin başlıca mesnevîleri olarak karışımıza çıkar.

Sonuç olarak; bu dönemin kültürel ve edebî yaşamının biçimlenmesinde, yüzyılın başlarında yaşanan Lâle Devri'nin getirdiği yeniliklerin ve matbaanın kurulmasının büyük katkısı olmuştur. XVIII. yüzyılda edebiyat millileşmeye çalışmış ancak önceki asrın etkisinden de kurtulamamıştır. Şeyh Galib'den sonra çok önemli bir gelişme olmamıştır. XIX. yüzyılda Dîvân Edebiyatı II. Mahmut döneminde 1821'de kurulan tercüme odaları ve 1831'de ilk defa çıkan Takvim-i Vekâyî gazetesi ile birlikte batıya açılmış, bu açılım Abdülmecid döneminde, Mustafa Reşit Paşa tarafından hazırlanan Tanzimat Fermanı ile resmîyet kazanmıştır. XIX. yüzyılın sonlarına doğru da ilk meyvelerini vermeye başlamıştır.

⁶³ Banarlı, s. 784; Kocatürk, s. 555

⁶⁴ Levend, s. 107

⁶⁵ Banarlı, s. 795

1.2. HAYATI

1.2.1. Mahlası

Mahlas, şâirin, kendisini diğer şâirlerden ayırt etmek amacıyla şiirde kullandığı isim anlamına gelen, özellikle dîvân şâirleri için önemli bir gelenektir. Genellikle bu mahlaslar şâirin adından önce kullanılır. Arapça bir kelime olan Yüsrî sözlüklerde Yüsr (i.): kolaylık, rahatlık, bolluk, ferahlık, zenginlik anlamlarına gelmektedir. Yüsrî mahlasıyla şiir yazan şâirlerin olup olmadığı araştırılmış, sonuç olarak Yüsrî mahlasını kullanan başka şâirlerin varlığı da tespit edilmiştir. Yüsrî mahlasını kullanan şâirlerden bazıları şunlardır:

İlk Yüsrî'nin adı ve mahlası Yüsrî Ahmed'dir.⁶⁶ (Ö.1075/1665-66). İstanbul'da doğmuştur. Öğrenimini tamamlayıp müderris ve kadı olmuş, Şam kadılığına kadar yükselmiş burada ölmüştür. *Münşeât*'ı ve *Sadru's-Şeria*'yla ilgili eseri vardır.⁶⁷

İkinci Yüsrî Ahmed Efendi İstanbul'da yetişen bir dîvân şâiridir. Şam Kadısı iken 1105 tarihinde vefat etmiş, Sâlihiyede medfundur. Üç lisanda inşa ve nazma muktedir şâirlerden olup *Sadrü's-Şeria*'ya tâlikaatı, müdevven dîvânı ile münşeâtı, *Mükeffeyât-ı Hamse – Esmârü'l – Eshar*, ünvanlı risalesi manzum nasihat- nâmesi vardır.⁶⁸

Üçüncü Yüsrî mahlasını kullanan şâir Abdurrahman Efendi (Kebirîzade) Dîvân şâiri (İstanbul 1666-?). Meşhur Ordu Kadılarında Kebirîzade Mustafa Efendi'nin oğlu. Tahsilini tamamladıktan sonra kadılık mesleğine girmiş. Halep, Edirne ve Mekke kadılıklarında bulunmuştur. Sâlim Tezkiresi'nin yazıldığı yıllarda hayattadır.⁶⁹

Bu mahlası kullanan bir diğer şâir de Yüsrî Hızır Efendi'dir. Dîvân şâiri

⁶⁶ İpekten, s. 540; Safâyi Mustafa, *Tezkiretü's-Şuarâ*, Süleymaniye Kütüphanesi, Es'ad Efendi, no: 2549, s. 343; Mirza-Zade Sâlim Efendi, *Tezkire-i Sâlim*, İkdâm Matbaası, İstanbul, s. 720.

⁶⁷ İpekten, s. 540.

⁶⁸ Bursalı Mehmed Tâhir Bey, *Osmanlı müellifleri*, Meral Yayınları, İstanbul, 1972, ss. 436-437; Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996, s. 1703.

⁶⁹ *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler, İsimler, Eserler, Terimler*, Dergâh Yayınları, Cilt: VIII, İstanbul, s. 628

olup Manisalıdır. XVII. yüzyılda yaşamıştır.⁷⁰ Hakkında fazla bir bilgi bulunmamaktadır.

Çalışmamıza konu olan Ahmed Efendi, Yüsrî mahlasını manzumelerinde sıkça kullanmıştır. Bu mahlası kendisinin mi seçtiği, yoksa ona başka biri tarafından mı verildiği hususlarında kaynaklarımızda herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır.

1.2.2. Doğumu ve Yaşadığı Çevre

Yüsrî'nin hayatına, eserlerine ve edebî kişiliğine dair kaynaklarda hiçbir bilgi bulunamamıştır.⁷¹ Ulaşabildiğimiz tek eseri, çalışma yaptığımız *Dîvân*'ıdır. *Dîvân*'ındaki tarih kıt'alarından Yüsrî'nin XVIII. yüzyıl şâiri olduğunu düşünebiliriz.

Demren-i nâvek-i ser-tîz ile yazdım târîh
Dikdi taş menzil-i iqbâline Es'ad Pâşâ
H.1113 / M.1701 (T.4/17)*

Resmo'nun Yüsrî'nin hayatında önemli yeri olduğu kanâatindeyiz. Bazı tarih başlıklarına ve kasîdelerine bakılırsa Yüsrî'nin Resmo'da belli bir müddet yaşadığı söylenebilir. Fakat onun Resmo'da ne kadar yaşadığına dair kaynaklarımızda herhangi bir bilgi söz konusu değildir.

Son beytini aldığımız aşağıdaki tarih kıt'asından Yüsrî Efendi'nin Girit⁷² kasabalarından Resmo'daki Ahmed Paşa Camii İmam-Hatibi Kurra Efendi'nin katlediliş olayı üzerine yazdığını anlıyoruz.

Çıkdı üçler didiler qatline Yüsrî târîh
Oldı sermed şühedâ zümresine Hâcî imâm
H.1136 / M.1723 (T.1/7.)

⁷⁰ Salîm s. 628.

⁷¹ İpekten, s. 540; Safâyi, s. 343; Sâlim, s. 720; Süreyya, s. 1703; Şeyhi Mehmed Efendi, **Şakaik-i Nu'maniye ve zeyilleri**, (Haz: Abdülkadir Özcan), Çağrı Yayınları, Cilt: II, İstanbul, 1989, s. 85; Mehmet Nâil Tuman, **Tuhfe-i Nâilî, Dîvân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri**, (Haz: Cemal Kurnaz - Mustafa Tatçı), Bizim Büro Yayınları, Cilt: II, Ankara, 2001, ss. 1220-1221. **Türkçe Yazma Dîvanlar Kataloğu**, Milli Eğitim Basımevi, Cilt: III, İstanbul, 1967, s. 634.

* Bundan sonraki beyit alıntılarındaki harfler nazım şeklini, birinci numaralar şiir numarasını, ikinci numaralar ise beyit numarasını göstermektedir. Kasîdeler için K; gazeller için G; tarihler için T; müfredler için m kısaltmaları kullanılmıştır.

⁷² Girit hakkında detaylı bilgi için bkz: Cemal Tokin, "Akdeniz'in Kıbrıs'tan sonra en büyük adası.", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: XIV, İstanbul, 1996 ss. 85-93.

Resmo⁷³ Yunanistan'a bağlı Girit adasının kuzey kıyısında Almiru körfezinde önemli bir liman şehri ve turizm merkezi olup bugün Rethymnon adıyla anılır. Bu ad "akan su" anlamına gelen Rithymina'ya dayanır. Osmanlılar'da yine bu ada dayalı olarak Resmo söylenişi yaygınlık kazanmıştır. Osmanlı Devleti'nin Girit adasını ele geçirmek için yürüttüğü faaliyetler çerçevesinde Hanya'dan sonra alınan ikinci şehir olmuştur. Serdar Deli Hüseyin Paşa kumandasındaki ordunun Resmo önlerine gelmesinden sonra kırk günlük bir muhasaranın ardından 6 Şevval 1056'da (15 Kasım 1646) emanla teslim alınmıştır. Resmo fetihten sonra sancak merkezi olarak teşkilâtlandırılmış ve Girit eyaletine bağlanmıştır.

Osmanlı idaresi altında Resmo hakkında en geniş bilgiyi 1078 (1667-68) yılında şehre uğrayan Evliya Çelebi verir. Fetihden sonra Osmanlılar denize kazık çakmak suretiyle bu bölgeye duvar inşa etmişlerdir. Şehirde hepsi kiliseden çevrilme altı cami bulunmaktadır. Sultan İbrâhim Camii iç kalede, Vâlîde Camii Tekke Kapısı'nın iç yüzünde, Veli Paşa Camii bu kapının önünde mezarlık içinde, Hüseyin Paşa ve Ankebût Ahmed Paşa camileri* çarşı içerisinde yer almaktadır.

Kandiye'nin fethinden on bir yıl kadar sonra Girit'e gelen Bernard Randolph, Resmo hakkında şehirdeki evlerin Venedik tarzında olduğunu ve halkının büyük çoğunluğunun Türkler'den meydana geldiğini yazar.⁷⁴

Şehirde Kale Camii (Sultan İbrâhim) Deli Hüseyin Paşa Camii (kütüphane ve türbe ile), Kara Mustafa / Mûsâ Paşa Camii, Vâlîde Camii, Veli Paşa Camii bakımsız halde bugüne ulaşmıştır. Ayrıca Türk İdâdî binası da (1892-1893) ayakta. Bunun yanı sıra çeşmeler, hamamlar, Osmanlı dönemi izlerini gösteren kitâbelere de rastlanmaktadır.⁷⁵

Yüsrî Dîvânı'nda Resmo kasabasının ismi, tarih kıt'alarının ilk beşinde (der-resmo) şeklinde başlık olarak geçer. Aşağıda beyitlerini verdiğimiz 3 numaralı tarih kıt'asıyla, dört numaralı kasîdede geçmektedir.

Yümnile sâñha-i Resmoda alınca menzil

⁷³ Resmo hakkında detaylı bilgi için bkz: Ersin Gülsoy, "Resmo", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: XXXIV, İstanbul, 2007 ss. 585-587; Uzunçarşılı, Cilt: IV, s. 616.

* Yüsrî Efendi, *Dîvân*'ında, Ahmed Paşa Camii İmamı'nın katledilişi üzerine tarih yazmıştır.

⁷⁴ Bernard Randolph, **Ege Takımadaları Arşipelago** (Çeviren: Ümit Koçer), Pera Turizm ve Ticaret AŞ. İstanbul, 1998, ss. 79-80

⁷⁵ Gülsoy, ss. 585-587.

Gördi erbâb-ı hıreb naşb-ı nişâni evlâ
(T.4/14.)

Vâşıl-ı sâhil-i âmâli ider fülk-i dilin
Lâ-cerem iskele-i Resmoda Timur Kıpıran
(K.4/57.)

Yüsrî, tarih kıt'alarının dördüncüsünü de yine Resmo'da katledilmiş vezir Muhammed Ağa için yazmıştır.

Geçüp serden mişâl-i cüşse-i târih-i pür dâgım
Muhammed kethüdâya menzil-i evvel na'im oldı
H.1129 / M.1717 (T.5/5.)

Resmo'da yaşayan Köprülü-zâde Ea'ad Paşa⁷⁶ hakkında yazdığı pek çok şiire *Dîvân*'da yer verdiği görülür. Yüsrî Es'ad Paşa için kasîdeler yazmış onunla ilgili bazı olaylara tarihler düşmüştür. Es'ad Paşa, Köprülüzâde Mustafa Paşa'nın üçüncü oğludur. (H 1129 M 1717)'de vezir rütbesiyle Ağrıboz ve (H 1131 M 1719)'da Girit kasabalarından Hanya'ya vali olmuştur. Kapı kethüdâsıyla olan yazışmaları ve gönderdiği şiirleri halktan gizlemesinden dolayı suçlanmıştır. Bu durum vezirliğe liyâkatsizlik olarak değerlendirilmiş (H 1138 / M 1726)'da vezirlikten azledilerek Resmo sancak arpalığına verilmiştir. Muharrem (H 1139 / M 1726) sonlarında Resmo'da vefat etmiştir.

“Kerem” redifli kasîdesini de Giritli Es'ad Paşa'ya sunmuştur:

Şadr-ı bezm-i büleğa hazret-i Es'ad Paşa
Nüşa-i zâtı yeter 'âleme bürhân-ı kerem (K.3/24.)

Devrinin elbise isimlerini içeren kasîdesinde ve diğer bazı şiirlerinde de yine Es'ad Paşa'dan övgüyle bahseder onu irfan ülkesinin temsilcisi olarak niteler.

Köprülü - zâde yegâne güher-i Es'ad Paşa
Lâbis-i çâr gayb-ı şâh-i mülk-i 'irfân (K.4/53.)

1.3. DÎVÂNİ

Tüm yazma eser kütüphaneleri taranmış edebiyat tarihleri, ansiklopedi maddeleri, yüksek lisans ve doktora tezleri, çeşitli bilimsel araştırmalar ve kütüphane

⁷⁶ Süreyya, Cilt: II, s. 496.

katalogları tetkik edilmiş, bilgi toplanmaya çalışılmıştır. Yapılan yurt içi ve yurt dışı katalog taramaları neticesinde Yüsrî'nin, *Dîvân*'ından başka Vatikan Kütüphanesi'nde astronomiyle ilgili *Risâle-i Burûc-ı Funûn* adlı bir eseri tespit edilmiştir. Vatikan'a gidilmiş fakat bu esere, kütüphanenin yazma eserleri incelemeye müsaade etmemesi sebebiyle ulaşılamamıştır. Eser yapılan araştırmalar sonucunda diğer el yazması kütüphanelerinde de tespit edilememiştir. *Yüsrî Dîvân*'ında ve bibliyografya kitaplarında ise eserin adı geçmemektedir. *Dîvân*'da astronomiyle ilgili bazı kelimeler geçse de, bu esere dair bir işaret yoktur. Dolayısıyla bu eser hakkında sağlam bilgiler ortaya koyabilmek mümkün değildir.

Çalışmalarımız neticesinde *Yüsrî Dîvânı*'nın dokuz adet yazma nüshası tespit edilmiştir. Nüshaların detaylı tavsîfi, tezimizin “Nüshaların Tasvîfi” bölümünde detaylı olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bölümde *Yüsrî Dîvânı*'nın şekil, içerik ve dil özelliklerine yer verilmiştir.

1.3.1. Yüsrî Dîvânı'nda Şekil, İçerik ve Dil Özellikleri

1.3.1.1. Nazım Şekilleri

1.3.1.1.1. Kasîdeler

Dîvân'da toplam 5 kasîde bulunmaktadır. Kasîdelerin beyit sayıları sırasıyla; 19, 91, 72, 57, 36'dır. Görüldüğü gibi kasîdelerin en azı 19, en çoğu 91 beyittir.

Birinci kasîde tevhdî türündedir. “La-İlâhe illallâh” rediflidir. Tevhîdin anlatıldığı tasavvuf ağırlıklı bir kasîdedir. İkinci kasîde na't türündedir. 121 adet kitapdan bahsedilir ve bahsedilen kitaplar o dönemin önemli eserleridir. Kasîdede Peygamberimiz Hz.Muhammed'in miracı anlatılıp Peygamberimiz'in övgüsü yapılır. Üçüncü kasîde “Kerem” rediflidir. Girit Valisi Es'ad Paşa için yazılmıştır. Dördüncü kasîde yine Köprülü Es'ad Paşa için yazılmıştır. Kasîdede o dönemde giyilen 54 adet elbise isminden bahsedilir. Beşinci kasîde 40 adet cinaslı atasözünün açıklamasından ibarettir. Atasözlerinin altı çizilmiştir. Yüsrî Efendi, kasîdenin başlığında bu atasözlerinin hiç duyulmadığını belirtir.

Kasîdelerin dili, genel olarak ağırdır. Genellikle Arapça ve Farsça kelimeler kullanılmıştır.

1.3.1.1.2. Gazeller

Genellikle beş beyitlik gazellerin bulunduğu *Dîvân*'da altı, yedi, dokuz beyitlik gazeller de vardır. Şâirin gazellerinde iki matlalı olan 7 beyitlik gazel de bulunur.

Gazel Harfi	Gazel Sayısı	Gazel Harfi	Gazel Sayısı	Toplam
Elif	7	Ẓad	1	133 Gazel
Be	7	Ṭı	1	
Te	6	Zı	1	
Se	2	‘Ayn	1	
Cim	3	Ġayn	4	
Ha	3	Fe	2	
Hi	1	Ḳaf	3	
Dal	3	Kef	10	
Zel	3	Lam	3	
Ra	19	Mim	7	
Ze	11	Nun	9	
Sin	4	Vav	1	
Şin	6	He	10	
Şad	1	Ye	7	

Bu dāğ-ı ğamla tenim gül-istāndan almaz

Nihāl-i derd-i dilim ergavāndan almaz

(G.65/1.)

Zemāne ülfeti mihr-i zenāndan almaz

Devām-ı şöḫbeti ḫ‘āb-ı ‘ināndan almaz

(G.65/2.)

1.3.1.1.3. Tarihler

Yüsrî Dîvânı'nda 7 tarih bulunmaktadır.

Birinci tarih, "*Târih-i Maktûlî-i Kurrâ Efendi İmam-ı Câmî-i Ahmed Paşa-Der Resmo*" başlıklıdır. Girit kasabalarından Resmo'daki Ahmet Paşa Camii İmamı Kurra Efendi'nin katlediliş olayı üzerine yazılmıştır. Yedi beyittir.

İkinci tarih "*Târih-i vefât-ı Gulâm-ı Şifâ-zâde Zekerîyya Efendi Der-Resmo*" başlıklıdır. Şifâ-zâde Zekerîyyâ Efendi'nin kim olduğu bilinmemektedir. Zekerîyyâ Efendi hakkında *Yüsrî Dîvânı*'nda ve kaynaklarımızda herhangi bir bilgi mevcut değildir. İki beyittir. Sadece E nüshasında bulunmaktadır.

Üçüncü tarih , "*Târih-i Nişan-gâh-ı Tir-Endâzî-i Köprülü-zâde Es'ad Paşa Der Resmo*" başlıklıdır. Resmo'da yaşayan Köprülüzâde Es'ad Paşa için yazılmıştır. Sekiz beyittir.

Dördüncü tarih , "*Târih-i Diger Berây-ı Nişan-gâh-ı Vezir-i Müşârun İleyh Der-Resmo*" başlıklıdır. Resmo'da yaşayan Köprülüzâde Es'ad Paşa için yazılmıştır. 17 beyittir. Üçüncü ve dördüncü tarihler aynı zamanda Girit ve kasabası Resmo ile ilgilidir.

Beşinci tarih, "*Târih-i Maktûlî-i Muhammed Ağa Kethüdâ-yı Vezir-i Müşârun İleyh Der Resmo*" başlıklıdır. Dördüncü tarih katledilen vezir Muhammed Ağa için yazılmıştır. Beş beyittir.

Altıncı tarih, "*Târih-i Kapudan Şoden-i Kaymak Mustafa Paşa Kapudan-ı Deryâ*" başlıklıdır. Kaymak Mustafa Paşa'nın Kaptan-ı Derya olması üzerine yazılmıştır. İki beyittir.

Yedinci tarih "*Târih-i Mekteb Kapudan Hacı İbrâhim Paşa Kal'a Efendi*" başlıklı ve 17 beyittir. Tarihlerin sonuncusunda Hacı İbrahim paşa için yazılmıştır. *Dîvân*'daki tarihler çoğunlukla Resmo'daki farklı camî imamları ve hüner meydanının merdi olarak nitelendirdiği övdüğü Köprülüzâde Es'ad Paşa için yazmış onun vasıflarını sıralamıştır.

1.3.1.1.4. Kıt'alar

Yüsrî Dîvânı'nda 5 Kıt'a bulunmaktadır. Aaba kafiye düzenine sahiptir.

1.3.1.1.5. Müfredler

Dîvân'da 34 müfred vardır.15 tanesi kafiyeli olduğu için matla şeklindedir.⁷⁷ 19 tanesi ise kafiyeli değildir.

1.3.1.2. Vezin ve Kafiye

1.3.1.2.1. Vezin

Dîvân edebiyatında vezin, önemli bir yer tutar. Nazım biçimleri, aruz vezniyle ve aruzun belirli kalıpları kullanılarak yazılmıştır. *Yüsrî* de bu geleneğe uyarak bütün şiirlerini aruz vezniyle ve aruzun en sık kullanılan kalıpları ile yazmıştır. *Dîvân*'daki manzumelerde 9 farklı aruz kalıbı kullanılmıştır ki, yoğunluk sırasına göre şöyledir:

Kalıplar	K	G	Tr	Kt	B
Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün	2	27		2	10
Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün	3	28	3	1	9
Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün		27	3		5
Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün		19	1		4
Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün		23		1	5
Fâ'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün		1			
Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün		6			
Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ûlün		2			
Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün				1	

⁷⁷ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1997, s. 102.

1.3.1.2.2. Kafiye

Manzum bir eserde, mısra sonlarındaki, manaları farklı olduğu halde birbirlerine uyan seslere kafiye adı verilir.⁷⁸ Dîvân şiirinin en önemli ahenk unsurlarından biri de kafiye dir.⁷⁹ Yüsrî, *Dîvân*'ındaki şiirlerinde hem redifli hem redifsiz kafiye kullanmıştır. Kafiye yi oluşturan kelimelerin çoğunluğu Arapça ya da Farsçadır. Türkçeyi ise daha çok rediflerde ek kelime veya kelime gurubu olarak kullanmıştır.

Bir veliyyü'l-ni'metüñ manzuruyam kim hâliyâ
'Ârife hâk-i der-i devlet-me'âbı kîmyâ
(G.3/1.)

Gülşen-i sinemde her bir dâğ bir güldür baña
Nâle-i âh seher feryâd-ı bülbüldür baña
(G.4/1.)

Meyl eylese maḥbûbıma âğyâr ne mâni'
İslâmı kabûl eylese küffâr ne mâni'
(G.80/1.)

Şâir daha çok tam ve zengin kafiye yi kullanmakla birlikte *Dîvân*'da iç kafiye yede rastlanır.

Pey-rev-i silk-i selef piş-rev-i ḥayr-ı halef
Neyyir-i burc-ı şeref ḥazret-i Es'ad Pâşâ
(T.4/1.)

Gazellerde geçen başka bir beyitte zü-l-kafiyeten (ikikafiyeli nazım vardır).

Ḥarmen-i luṭf-ı Süleymâniye dürem mürem
'Uḳde-i sünbüle-veş kaldı bu şübhem mübhem
(G.104/1.)

Ṭab'-ı zühhâd-ı Güher-zâd-ı ḥaḳîḳat olamaz
Şadef-i ḥuşkin eger eylese her yem meryem
(G.104/2.)

⁷⁸ Tâhirü'l-Mevlevî, **Edebiyat Lügati**, (Neşreden: Kemal Edib Kürkçüoğlu), Enderun Kitabevi, İstanbul, 1994, s. 168.

⁷⁹ Âhenk unsurları hakkında bkz: Muhsin Macit, **Dîvân Şiirinde Ahenk Unsurları**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1996.

1.3.1.3. Dil Özellikleri

Yüsrî Ahmed'in şiirlerinde kullandığı kelime ve ifadelerden Arapça ve Farsça'yı iyi bildiği, bu iki dile de hâkim olduğu, düşüncelerini ifade ederken çoğu şiirinde edebî söyleşiler yaptığı görülmektedir.

Yüsrî Ahmed'in *Dîvân*'ına baktığımızda onun klasik edebiyatımıza daha yakın ve tasavvufî öğretilerden ziyade sanat anlayışını benimseyen bir yapı içerisinde olduğu görülür. *Dîvân*'ında klasik edebiyatın hemen hemen bütün mazmûnlarına yer verdiği görülür.

Yüsrî Ahmed'in bir önceki yüzyılda başlayan, süslü nesir anlayışından etkilenerek *Dîvân*'ında süslü bir dil kullandığı da ileri sürülebilir. O, anlaşılması güç kelimelerin, yoğun terkiplerle bir araya getirildiği cümleler kullanmıştır. Onun şiirlerine baktığımızda, sade Türkçe'yi çok az kullanmış, daha çok Farsça ve Arapça kökenli kelimeler kullanmayı tercih etmiştir. Kullandığı Farsça ve Arapça kelimeler çoğu zaman sözlüğe müracaat edilmeden anlamı bulunamayan kelimelerdir. Yüsrî'nin anlaşılma kaygısında olmadığı da bir gerçektir. "Goncaya benzeyen karışık olan şiirlerimin sırrını bülbül ezbere okur" ifâdesinde onların anlaşılabilir olduğunu iddia etmektedir. Bu hususu aşağıdaki beytinde dile getirmektedir.

Hezâr ezber oğur rāz-ı derūn-ı gonceyi Yüsrî

Ne denlü olsa da mānende-i tūmar-ı pîç-a-pîç

(G.24/7.)

Yaşadığı yüzyılın dil özelliklerini de yansıtan Yüsrî, düşüncelerini ifade ederken çoğu şiirinde telmih, teşbih, teşhis, tezat, mübalâğa, istiare gibi edebî sanatları, sıkça kullanmıştır. Bu hususdaki örneklere edebî şahsiyeti konusunda yer verilmiştir.

1.4. EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Yüsrî, *Dîvân* sahibi mutasavvîf bir şâirdir. Edebî kişiliği şahsiyetinin en belirgin yönünü oluşturmaktadır. Onun edebî kişiliğini bildiğimiz tek eseri olan *Dîvân*'ındaki şiirlerden hareketle ortaya koymaya çalışacağız.

Dîvân'da tevhîd türündeki ilk kasîde “La-Îlâhe illallâh” rediflidir. Yüsrî'den önce dîvân şairlerimizden Şeyhî'nin “La-Îlâhe illallâh” redifli tevhîdinin olduğu bilinmektedir. Bu tevhidî Şeyhî'nin aynı redifli tevhîdine naziredir denilebilir. Yüsrî, “La-Îlâhe illallâh” lafzının insan hayatındaki mucizeleri benzetmelerle anlatmaktadır. Hz. Süleyman Peygamber'in yüzüğüne ve mührüne telmihte⁸⁰ bulunmakta “La-Îlâhe illallâh” lâfzı neştere benzetilmektedir. Düşünceler ifade edilirken *Dîvân*'daki çoğu şiirde olduğu gibi burada da edebî söyleşiler yaptığı görülmektedir. İlk kasîdesindeki tevhîdden, ikinci kasîdesindeki na'tten ve diğer şiirlerinden tasavvufî şahsiyeti hakkında bilgi sahibi olur, onun beyitlerinde ki Allah aşkı ve Hz. Peygambere olan sevgisinden, mutasavvîf bir şâir olduğunu söyleyebiliriz. Onun tasavvufî şahsiyeti ve düşünceleri, çalışmamızın “*Yüsrî Dîvânı*”nda Din ve Tasavvuf” başlığıyla hazırladığımız tahlil kısmında ortaya konulmaya çalışılmıştır.

İkinci kasîde na't türünde olup Hz. Peygamberimiz için yazılmıştır. Sen ümmetinden âsi olanların kalplerine parlaklık verensin. Senin lütfunun güneşi karanlığı yok eder denilmektedir. Aşağıdaki beyitte Hz. Peygamberimizin mirac olayı anlatılmakta ve bu olaya telmih yapılmaktadır.

O gence gâşiye-ber-düş-ı peyk idi Cibrîl

Çadem-nihâde-i mi'râc olunca rûh-ı hemâl

(K.2/55.)

Üçüncü kasîde Es'ad Paşa için yazılmış “*kerem*” rediflidir. “*Kerem*” kasideleri arasında beyit sayısı en fazla olan bu kaside, XVIII. yüzyılda yazılan son “*kerem*” redifli kasidedir.⁸¹ Yüsrî'den önce dîvân şâirlerimizden Ahmed Paşa'nın ve

⁸⁰ Herkesçe bilinen geçmişteki bir olaya, ünlü bir kişiye, bir inanca ya da bir atasözüne işaret etmeye veya bunu hatırlatmaya telmih adı verilir. Detaylı bilgi için bkz: Tâhirü'l-Mevlevî, s. 168.

⁸¹ Kerem kasideleri için bkz: Zehra Göre, “*Kerem Kasidelerine Dair*”, AÜ, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı: 39, Erzurum, 2009, ss. 933-937.

Şeyhî'nin "kerem" redifli kasîdeler yazdıkları bilinir. Bu kasîde onlara nazire olup, Şeyhî'nin etkisinin bu yüzyıla kadar devam ettiği söylenebilir.

Yüsrî, kâsidesinde Es'ad Paşa'nın cömertliğine övgülerde bulunmuştur. Fakat bu övgüler kasidede fazla yer tutmaz. Kaside oldukça gösterişli bir dille yazılmıştır. Kâsidenin daha ilk beyitlerinde, neredeyse ömre veda edecek zamana geldiğini söyleyen ve feleğin talihsizliğinden şikâyet eden şairin, asıl maksadı hâlini arz etmektir.

Şâhid-i 'ömre vedâ' eyleyecek vakt oldu
Olmadan üstümüze micmere – gerdân-ı kerem
(K.3/3.)

Yandım âteşlere mânend-i tenûr-ı Keyvân
İtmedi türş-dih-i dâmen beni tûfân-ı kerem
(K.3/51.)

Ser-i h'âhiş-gerimi gûy-veş itdim ğaltân
Kapmadı zülf-i dilârâ gibi çevġân-ı kerem
(K.3/52.)

Övülen Es'ad Paşa ile Eflatun, Aristo, Sokrat ve Lokman Hekim karşılaştırılmış Aristo'nun Paşa'nın aklı karşısında hayrette kalacağı ifade edilmiştir. Yüsrî'nin burada mübâlağa yaptığı görülmektedir.

Zihn-i pâkine ider 'aql-ı Aristo ġıbta
Reşk ider 'aql-ı Felâtûnına Loġmân-ı kerem (K.3/25.)

Dördüncü kasîde de Köprülü Es'ad Paşa için yazılmış, Es'ad Paşa inciye benzetilmiş irfan ülkesinin şahı olarak nitelendirilmiştir. Kasîdede o dönemde giyilen toplam 54 adet elbise isminden bahsedilir. *Dîvân*'ın A, B ve E nüshalarında elbise isimlerinin altı çizilmiştir. Kasîdenin üçüncü beytinde, yeni yeni terlemeye başlamış olan sakalı kulağa kadar yetişti, aşiretlerin fesi memleketleri kuşattı denilmekte, o dönemde başa fes takıldığından bunun yaygın olduğundan bahsedilmektedir.

Tâ-benâ-güşe yetişdi ġaġt-ı nev-hîzi daġı
İtdi maġşûr-ı bilâd-ı Fesi ġayl-i 'Urbân
(K.4/3.)

Yüsrî'nin zamanın giyim kuşamı hakkında bilgi sahibi olduğu görülür. Halkın kendi arasında kullandığı elbise isimlerini değiştirmeden şiirinde kullanması kıyafet kültüründen haberdar olduğunu gösterir. Kasîdenin ilk beytinde başa giyilen bedene uygun, süslü, ipek kumaşdan yapılan giysi kendini açıkca belli eder. Aynen bu giysi gibi elbise isimlerini içeren şiir de, cilve yaparak kendini gösterir denilmektedir.

Güş tüt hâme-i zînet-dih-i endâmı beyân

Naẓm-ı esmâ-i libâs itse gerek cilve-künân (K.1/4.)

Son kasîdesinde halka ait söyleşilere yer verir. Hiç duyulmamış 40 adet cinaslı atasözü şeklinde isimlendirilen cümleciklerin altı çizilmiştir. Bu kelimeler pekiştirme sıfatıdır. “Gönül ecelin haberini eziyet okundan alır, sevgilisi olandan sözü dosdoğru umar” ifadesinde gönül kişileştirilmiş ve teşhis yapılmıştır.

Dil peyâm-ı eceli tîr-i cefâsından alır

Sözî dost toğrı umar yârı olandan meşelâ (K.5/18.)

Başka bir beyitte “şah taptaze, yeni yeni terlemeye başlamış olan sakalı ile gözden düşmeyeceğini, tütsü yakılan kab simsiyah olsa bile atılmaz” beytinde taptaze ve simsiyah sözlerinin altı çizilmiştir.

Tamtâze haṭṭ-ı nev hîz ile gözden düşmez

Micmer-i şimsiyâh olsa atılmaz meşelâ (K.5/6.)

Yüsrî, dostlarına yazmış olduğu şiirlerini hediye etmekte ve bunu tertemiz gül yaprağının gülü olarak nitelerken teşbih yapmaktadır.

Tertemîz bu gül-i gülberg sezâdur Yüsrî

Bağ-ı ṭab‘ımdan eḥibbâya idersem ihdâ (K.5/36.)

Yüsrî, *Dîvân*'ındaki gazellerde ise konu genellikle aşk, sevgili şarap ve tasavvufa ait terimlerdir. *Dîvân*'daki bir manzumesinde de gazel yazmaktan zevk aldığını söylemektedir.

Yüsrî'nin XVIII. yy ve daha önceki dönemlere ait eser isimlerini içeren, na't olarak geçen kasîdesinden çok okuduğunu ve birçok eseri gözden geçirdiğini dolayısıyla bilgili bir şahsiyet olduğunu söyleyebiliriz. Efendi ünvanı da onun bilgili bir kişi olduğunu gösterir. Dine, ilme, fenne, edebiyata dair kitaplardan haberdar olması da onun efendiliğinin göstergesidir.

İKİNCİ BÖLÜM

YÜSRÎ AHMED DÎVÂNÎ'NDA DİN VE TASAVVUF

2.1. DİNÎ UNSURLAR

2.1.1. İtikadla İlgili Kavramlar

2.1.1.1. Allah

Yüsrî, *Dîvân*'ına bir tevhîdle başlamıştır. Edebî tür olarak Tevhîdler; Allah'ın varlığını, birliğini, kudretini, isim ve sıfatlarını anlatan, O'nu övüp yücelten eserlerdir. Geleneksel tertibe göre hazırlanan *Dîvân*'ların baş tarafında önce Tevhîd, sonra Münacat yer alır.⁸² Allah'ın birliğini ve sıfatlarını tevhîdle ortaya koyarız. O birdir, eşi ve benzeri yoktur. Her şey O'na muhtaç olduğu halde, O hiçbir şeye muhtaç değildir.⁸³ Allah herşeyi yaratandır⁸⁴ İsteddiğini anında var veya yok eder. Bunun için “ol” demesi yeterlidir.⁸⁵

Yüsrî, *Dîvân*'ındaki ilk beytine Lâ-ilâhe illallâh zikrinin, Allah'ın kâinattaki herşeyi hareket ettirdiğini, O istemeden hiçbir ağacın meyvesiz kalmayacağını ifade ederek başlar.

Muharrrik-i şecer-i Lâ-ilâhe illallâh

Çalır mı bî şemer-i Lâ-ilâhe illallâh (K.1/1.)

Tevhîdin ikinci beytinde Yüsrî, Lâ-ilâhe illallâh zikrinin, kimsesiz olanların sofrasında yemeği olduğunu, Allah'ın bu zikri söyleyenleri muhtac etmediğini ifade eder.

İder mi sofrâ-i ğayre gedâsını muhtâc

Simât-ı mâ-ğazârı Lâ-ilâhe illallâh

(K.1/2.)

⁸² Mustafa İsen, Muhsin Macit, *Türk Edebiyatında Tevhîdler*, TDV Yayınları, Ankara, 1992. s. 174; Ayrıca bkz: Ali Nihad Tarlan, *Dîvân Edebiyatında Tevhîdler*, Burhaneddin Matbaası, İstanbul, 1936; Cemal Kurnaz, *Türk Edebiyatında Tevhîdler*, Yedi İklim Yayınları, Sayı: 5 İstanbul, 1993, ss. 528-532.

⁸³ İhlâs (112), 1-4.

⁸⁴ En'am, (6), 102.

⁸⁵ Yâsin (36), 82; Âl-i İmrân (3), 47, 59; En'am (6), 73.

Şâir başka bir beytinde de Lâ-ilâhe illallâh zikriyle Allah'ın iki cihânın susamışını suya doyuracağını ifade eder. Tevhîd zikrini yağmura benzetir.

İki cihânîñ ider teşnegânını sîr-âb

Dû kaṭre-i maṭar-ı Lâ-ilâhe illallâh (K.1/3.)

Allah'ın kendisini kullarına tanıttığı doksan dokuz güzel ismi vardır. Allah'ın bu güzel isimlerine Kur'ân-ı Kerîm'de "Esmâü'l-Hüsnâ" denir.⁸⁶ Allah Yüce Yaratıcı'nın en büyük ve en muazzam ismi olup, bütün esmâ-i hüsnânın anlamlarını ihtiva eder.⁸⁷

Şâir, **Allah** lâfzını ve Allahü Teâlâ'nın diğer isimlerinden bazılarını *Dîvân'*ında kullanmıştır.

Şâirin manzumelerinde geçen **el-Mennân** (kullarına bol ihsanda bulunan, sayısız nimetler veren), **Sübḥân** (Allah münezzektir), **er-Rabb** (varlıkları yaratıp yetiştiren, terbiye eden, herşeyin maliki ve sahibi, Allah'ın zâtı, a'yân-ı sâbiteye nisbetle kâdir ve mürîd gibi ilâhî isimlerin, rezzâk ve hafız gibi rabbânî isimlerin menşeidir.)⁸⁸ Sözlükte bir şeyi yetkinlik noktasına varıncaya kadar kademe kademe inşa edip geliştirmektir. **el- Kerîm** (Cömert, Kerem, sahibi hoşgörülü, şerefli), **el-Mevlâ** (Dost, yardımcı, görüp gözeten Efendi, sahip), **Kadîm** (başlangıcı olmayan ezeli), **el-Veliyy** (Müslümanların dostu yardım eden), **el-Hak** (Varlığı hiç değişmeden duran, var olan, hakkı ortaya çıkarıcı) Allah'ın esmâ-i hüsnâlarından. Yüsrî, Allah'ın adı anıldığında kullanılan **Celâl** (Büyüklük, ululuk ve yücelik), Allah anlamında **Hüdâ** (Farsça'da ilah) ismini ve **Mescud** (Kendisine secde edilen) isimlerini de kullanır. Şâir, aşağıdaki beytinde Allah'ın Mennân ismini kullanmıştır.

Ya'ni ol müddeşir-i hil'at-ı zîbâ-y-şekîb

Razi-ı kısmet-i taqdîr-i cenâb-ı Mennân (K.4/52.)

⁸⁶ Bekir Topaloğlu, "Esmâ-i Hüsnâ" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: XI, İstanbul, 1995, ss. 404-418; Esmâü'l-Hüsnâlarla ilgili olarak bkz: Halil İbrahim Şener, **Türk Edebiyatında Manzum Esmâü'l-Hüsnâlar** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1985; Ali Yılmaz, "Türk Edebiyatında Esmâ-i Hüsnâ Şerhleri ve İbn-i İsa-yı Saruhani'nin Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ'sı", **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: II, Sivas 1998, s. 1-34; İbn İsa Saruhani, **Esmâ-i Hüsnâ Şerhi** (Haz. Numan Külekçi), Akçağ Yayınları, Ankara, trz.

⁸⁷ Süleyman Uludağ, **Tasavvuf Terimleri ve Sözlüğü**, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2005, s. 37.

⁸⁸ Süleyman Uludağ, "Rab", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: XXXIV, İstanbul, 2007, s. 373

Yüsrî, Allah lafzını kullandığı gazelinde ise elbise olarak bir bedeni kaldığını Allah beterinden korusun diyerek Allah ismini kullanır.

Bir cāme-i ten aldı uşürñ ele virdim
Hıfz eyleye Allahü Te‘ālā beterinden (G.113/4.)

2.1.1.2. Melekler

Melek kelimesi (çoğulu melâike) “haberci, elçi; güçlü kuvvetli, tasarrufta bulunan, yöneten” mânalarına gelmektedir.⁸⁹ Melekler, nurdan yaratılmış olup dişiliği-erkekliliği⁹⁰ ve gençliği-ihtiyarlığı olmayan lâtif varlıklardır. Yemez, içmez,⁹¹ uyumaz ve evlenmezler. Hâlleri başka yaratılmışlara benzemez. İlahî emirlerin gerçekleştirilmesinden sorumludurlar.⁹² İslam inanç esaslarından birisi de Meleklerle imandır. Kurân-ı kerimde melekler birçok âyette geçer. Meleklerin yaptığı işler arasında diğere tabiat varlıklarıyla birlikte sürekli Allah’ı yüceltme⁹³ O’na secde etme, emirlerine âmâde olup onları yerine getirme, Allah’ı bıkıp usanmaksızın gece gündüz tesbih etme⁹⁴ gibi birçok özelliği Kur’ân-ı Kerim’de bildirilmiştir.

Yüsrî, *Dîvân*’ında mâ-melek ifadesiyle alacaklarının, sahip olduğu herşeyin, yolunda feda olduğunu, kazandığı olgunluğun yettiğini ifade eder. Şâir, melek-haslet, ma-melek kelimelerini tamlamalar ve teşbihler şeklinde kullanır.

Mânend-i vefâ itse de rüyın nola pinhân
Bârî hele bir şüh-ı melek- haşlete düşdük
(G.90/2.)

Yoluñda oldı ise mē-melek feda Yüsrî
‘Aār-ı ab‘ı yeter re‘s-i māl-i kesb-i kemāl
(G.98/6.)

⁸⁹ Ali Erbaş, "Melek", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: XXIX, İstanbul, 2004, ss. 37-39.

⁹⁰ Sâffât (37), 149-150; Zuhuf (43), 19.

⁹¹ Hûd (11), 69-70; Zâriyât (51), 24-28.

⁹² Fikret Karaman ve diğere, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, DİB Yayınları, Ankara, 2007, ss. 421-423.

⁹³ A‘râf (7), 206; Ra‘d (13), 13; Enbiyâ (21), 20.

⁹⁴ Enbiya (21), 19-20.

Cebrâil, Mikâil, Azrâil ve İsrâfil dört büyük melek olup, farklı görevleri olan sayısız melek vardır.⁹⁵ Cebrail Allah'tan aldığı emirleri insanlara ulaştırarak meleğin adıdır. Kur'an'da bu meleğin ismi Cibrîl, Ruhü'l-Kudüs, Ruhü'l Emin, şeklinde geçmektedir. O (Kur'an) şüphesiz değerli güçlü ve arşın sahibi (Allah'ın) katında itibarlı bir elçinin (Cebrâil'in) getirdiği sözdür.⁹⁶ Şâir dîvânında büyük meleklerden sadece Cebrâil'den üç beyitte bahseder. Şâir bu üç beyitte Cebrail (a.s.)'ı "cibrîl" adıyla kullanır. Aynı beyitte Hafaza (koruyucu melekler) ismini de kullanır. Fakat bu koruma melek anlamında değil, yüzün renginin gökyüzündeki güneşten korunması şeklinde ifade edilir. Cebrâil'in kanadının gölgesiyle korunduğunu söyler ve Cebrâil'in kanadının gölgesinin bir hidayet yolu olduğunu söyleyerek teşbih yapar.

Reng-i ruhsârîni hürşid felekden hafaza
Sâye-i şeh-per-i Cibrîl-i hidâyetdür hatt
(G.78/3.)

2.1.1.3. Kitaplar

İnanç esaslarından bir diğeri de kitaplara imandır. Allah'a inanan insan dört kitaba, *Zebûr*, *Tevrat*, *İncil* ve *Kur'an-ı Kerîm*'e bazı peygamberlere verilmiş olan suhurlara da inanır. Bu kitaplara inanmak iman gereğidir.

Yüsrî, *Dîvân*'ında dört büyük kitaptan sadece *Kur'an-ı Kerîm* geçer. *Kur'an-ı Kerîm* Yüce Allah tarafından Cebrail aracılığı ile son Peygamber Hz. Muhammed'e vahiy yolu ile Arapça olarak indirilmiştir.⁹⁷ Nesilden nesile bize tevatüren gelen mushaflarda yazılı, Fatihâ sûresi ile başlayıp, Nas sûresi ile sona eren, okunması ile ibadet edilen ve sevab kazanılan 6236 âyet ve 114 sûreden oluşan Allah'ın kelimidir.

Yüsrî Ahmed, *Dîvân*'ında *Kur'an-ı Kerîm*'den, *Kelâm-ı muciz* olarak ve mushaf olarak bahseder. *Kur'an*'ın noktasında bile asılsız birşey yoktur. Hz. İsa'nın kundakta konuşma mucizesini de ikinci mısrasında dile getirir.

⁹⁵ Meleklerle ilgili olarak bkz: A. Saim Kılavuz, **Ana Hatlarıyla İslam Akaidi ve Kelama Giriş**, İstanbul 1997, ss. 172-185.

⁹⁶ *Tekvîr* (81), 19-20.

⁹⁷ *Şuarâ*, (26), 192-195.

Dehānı Muşhaf-ı hüsünde nokta-i mevhum
İderdi niçe Mesîhi kelâm-ı mu‘cizi lâl

(K.2/47)

Yüsrî 13 no’lu gazelinde de hepimiz bir yol tutmuşuz velî manide ama hepimiz bir kitabız diyerek Kur’ân’ı ima eder. (G.13/2.)

2.1.1.4. Peygamberler

Peygamber kelimesi Farsça kökenli olup “haberci” yani Allah’dan haber getiren demektir. Dilimizde bu kelimeyi elçi sözü karşılamaktadır. Yüce Allah O’nun uluhiyyetini tanıtmak, insanları hakka irşad etmek ve insanları kemale ulaştırmak için kendi içlerinden Peygamber seçip göndermiştir. Peygamberlerin doğruluk, günah işlememe, güvenilirlik, aldığı emri insanlara ulaştırma, akıllı ve zekî olma gibi vasıfları vardır.⁹⁸ Peygamberlik Allah vergisidir. Çok çalışmakla elde edilemez. İhtilafı olmakla beraber, Hz.Adem’den Hz. Muhammed’e kadar insanlara gönderilen peygamber sayısının 124 bin olduğu söylenir. Bunlardan 28 tanesinin ismi Kur’ân’da zikredilir. Uzeyr, Lokman ve Zulkarneyn (a.s.)’in peygamberlikleri ihtilafıdır.⁹⁹

Yüsrî Ahmed, *Dîvân*’ında bu peygamberlerden bazılarını zikretmiştir. *Dîvân*’da Peygamberimiz Hz.Muhammed haricinde adı geçen sekiz peygamber şöyledir: Hz. Âdem, Hz.Yakup, Hz.Yusuf, Hz. Eyüb, Hz. Musa, Hz. Süleyman, Hz. Lokman Hz. Zekeriyya ve Hz İsa’dır. Bu peygamberler genellikle ya kendilerine has bir yönleriyle öne çıkarılarak ya da manayı güçlendirmek adına kullanılmışlardır.

2.1.1.4.1. Hz. Âdem

Hz. Âdem, ilk insan oluşu sebebiyle, dünyadaki her insan bir âdemdir. İnsanın diğer adı da “âdemoğludur”. Bu nedenle beyitlerde geçen âdem kelimesi çoğu zaman Peygamberden ziyade, kişi, şahıs, anlamında kullanılmıştır.

Bū cehlūñ olmadı hile ta‘ati müfîd

Mağrūrı itmez Ādem olan adem ittiḥāz (G.34/2)

⁹⁸ Detaylı bilgi için bkz: Ali Yardım, **Peygamberimiz’in Şemâili**, Damla Yayınları, İstanbul, 1997, ss. 1-6.

⁹⁹ Şerafettin Gölcük, Süleyman Toprak, **Kelâm**, Tekin Yayınları, Konya, 1998, ss. 364-375.

2.1.1.4.2. Hz. Yakub ve Hz. Yusuf

Kur'ân-ı Kerîm'de. Hz. Yakub, İbrahim peygamberin torunu, İshak (a.s.)'ın oğludur.¹⁰⁰ Çok sevdiği evladı Yusuf, kuyuya atılınca onun hasretiyle "Beytü'l-ahzen" (hüzünler evi) denilen kulübesinde yıllarca ağlamış ve ağlamaktan gözleri kör olmuştur. Yıllar sonra Hz. Yusuf, kardeşi Bünyamin ile ona gömleğini gönderince gözleri açılmıştır.¹⁰¹

Yüsrî Efendi 49 no'lu gazelinde Yakub (a.s.)'ın gözlerinin Hz. Yusuf'a olan aşkıyla sevgisiyle gördüğünü ifade eder. (G.49/4.) Başka bir gazelinde de Hz. Yusuf'un yârin zekâsının esiri olduğunu söyler. (G.12/4.)

2.1.1.4.3. Hz. Eyyüb

Hz. Eyyüb, dertlere gösterdiği sabrı ile meşhur olmuştur. Bir hastalık dolayısıyla her şeyini kaybetmiş, ama hiçbir gün bu durumdan şikâyet etmemiştir. Bu nedenle onun sabrı, "Eyyüb sabrı" olarak anılır.

Yüsrî, *Dîvân*'ında, yârdan gelen oku çıkarma, Hz Eyyüb yaralarına nasıl sabrettiyse sen de sabret diyerek, kendine telkinde bulunur.

Dîvân'da Hz. Eyyüb sabrı sevgili ile ilişkilendirilmiş ve sevgilinin verdiği sıkıntılara Eyyüb sabrı ile karşı konulabileceği ifade edilmiştir. (G.11/5.)

2.1.1.4.4. Hz. Musa

Yüsrî Dîvânı'nda bir beyitte Kur'ân'da geçen Allah'ın Hz Musa ile tur dağındaki konuşması ve onu görmek istemesi dile getirilmiştir.

"Ne zaman ki, Musa, belirlediğimiz yere(Tur)'a geldi, Rabbi ona kelâmıyla ihsanda bulundu. "Ey Rabbim, göster bana kendini de bakayım sana." dedi. Rabbi ona buyurdu ki; "Beni katiiyen göremezsin ve lâkin dağa bak, eğer o yerinde durabilirse, sonra sen de beni göreceksin." Daha sonra Rabbi dağa tecelli edince onu yerle bir ediverdi, Musa da baygın düştü. Ayılıp kendine gelince, "Sen sübhansın", "tevbe ettim, sana döndüm ve ben inananların ilkiyim," dedi.¹⁰²

¹⁰⁰ M. Asım Köksal, **Peygamberler Târihi**, TDV Yayınları, Cilt: I, Ankara, 2005, s. 259.

¹⁰¹ Yûsuf (12), 84-96.

¹⁰² Araf (7), 143

Mevlâ'nın Tur'ı rızada Hz. Musa'dan aşk tecellisi görmediğinden bahsedilir. Burda kastedilen yukarıdaki âyette açıklandığı gibi, Musa (a.s.)'ın Allah'ı görmek isteyipte görememesidir.

Olmadın Tur-ı rızâ hâkine rû-sâ Mûsâ
Görmedi ' aşk tecellîsini ola Mevlâ (G.7/1.)

2.1.1.4.5. Hz. Süleyman

Hz. Dâvûd'un oğlu, İsrâiloğulları'na gönderilen hükümdar-peygamberdir. Yahudilik'te ve Hıristiyanlık'ta sadece kral, İslâm'da ise hükümdar-peygamber kabul edilir.

Yüsrî, aşağıdaki beytinde Hz. Süleyman'ın yüzüğüne ve mührüne telmihte bulunmaktadır. Hz süleymanı cömert bir insan olarak niteler.

Görmedik naqşını bir yerde zemânında meğer
Hatemikle bile 'azm itdi Süleymân-ı kerem (K.3/45.)

2.1.1.4.6. Hz. Zekeriyâ

Hz. Zekeriyâ, İsrailoğullarına gönderilen en son peygamberlerdendir. İsrailoğullarının peygamberi olmasının yanı sıra aynı zamanda hem din bilginleri hem de danışmanlarıdır.¹⁰³

Marangozlukla uğraşan Hz. Zekeriyâ, bir iftiraya uğramış ve İsrailoğulları tarafından katledilmiştir. Hz. Zekeriyâ, kaçıp bir ağacın kovuğuna saklanmıştır. Bu durumu farkeden Yahudiler, ağacı hızarla keserek Hz. Zekeriyâ'yı öldürmüşlerdir.¹⁰⁴

Dîvân'da konu şu şekilde zikredilir:

Gülşenî, Tekkesindeki testerenin mırıltısı bin tane yürek doğramaz mı Zekeriyâyı diyerek Hz. Zekeriyâ'nın yüreklerde olduğunu dile getirir. (G.91/3.)

Gülşenî tekkesinde zikir meclislerinde çıkan iniltiler, Hz. Zekeriyâ'yı doğrayan testerenin sesine teşbih edilmiştir. Hz. Zekeriyâ burada bir yardımcı form olarak kullanılmıştır.

¹⁰³ Köksal, Cilt: II, s. 292.

¹⁰⁴ Taberi, **Tarih**, I, 591.

2.1.1.4.7. Hz. İsa

Kur'ân-ı Kerîm'de¹⁰⁵ birçok sûrede geçmektedir. Hz. İsa, İsrâiloğullarının son peygamberidir. Kendisine İncil indirilmiş olup, bir mucize olarak babasız dünyaya gelmiştir. O, Cebrâil'in Meryem'e üflediği ruhtur. Bu yüzden neye dokunsa ona can verir.¹⁰⁶

Yüsrî bu durumu aşağıdaki beytinde, Hz. İsa'nın yeniden canlanması olarak dile getirmiştir. Kalp ölüp ayrıldıktan sonra taze ruh buldu canlandı İsa'nın cemâlini yine görmek nasip oldu diye ifade eder:

Dil mürde-i firâkıñ iken buldı tâze rûh

İsâ cemâliñi yine görmek naşîb imiş (G.74/2.)

Yüsrî, *Dîvân*'ında başka bir gazelde Hz.İsa'yı mesih olarak isimlendirir. Çünkü Hz. İsa'nın diğer bir adı Mesih'tir. Bu gazelde ölüleri diriltmesi, onlara nefesiyle yeniden hayat vermesi özelliği ile ele alınmıştır. (G.102/5.)

2.1.1.4.8. Hz. Muhammed

Yüsrî Efendi Peygamberimize “ey sevgili Allah'ın Rasülü” diye seslenmekte ve onun Haremeyn (Mekke ve Medine)'de dünya ve âhirette parlayan bir nur olduğunu ifade etmektedir.

Żiyâ-res-i haremeynâ Sirâc-ı kevneynâ

Eyâ habîb-i cenâb-ı Hüdâ-yı celle celâl (K.2/59.)

Şâir, aşağıdaki beytinde Allah ve peygamber sevgisi makamına ulaşmanın amaç olduğunu anlatır. Senin gönlünde gizlediğin sözün iniltisi, rebabın (yaylı bir çalgı) son durağıdır. Gönüldeki sözün, Allah ve peygamber aşkı olduğunu ifade eder.

Maķâm-ı ‘aşķ-ı Hüdâ vü resûli tut ki ola

Rebâb-ı nâle-i dil nağme-i du-gâh saña (G.5/5.)

Yüsrî, bu beytinde de insanlar ne kadar faziletli amel işlese de Peygamberin şeffaatini umut ettiğini söyler. Fezâil-ül a‘mâl kitabına da telmih yapar.

¹⁰⁵ Bakara (2), 84; Nisâ (4), 156-159; Mâide (5), 109-120; Meryem (19), 16-34.

¹⁰⁶ Abdullah Aydemir, **İslamî Kaynaklara Göre Peygamberler**, TDV Yayınları, Ankara, 2005 ss. 235-266.

Bütün şefâ'tiñ ümmîd ider bu halk bütün
Ne deñlü eylese kesb-i Fezâ'ilü'l-a'mâl
(K.2/72.)

2.1.1.4.9. Hz. Lokman

Kur'ân'da kendisine hikmet verildiği bildirilen, peygamberliği tartışmalı bir din büyüğüdür. Kur'ân-ı Kerîm'de adına bir sûre vardır. Eski Araplar arasında da meşhur olan Lokmân'ın peygamber veya nebî olduğu hakkında tefsirlerde rivayetler vardır. Ancak çoğunluk, onun salih bir kul olduğunu kabul eder. Anlatılanlara göre o hikmet ve hekimliğin pîri ve sembolü olarak bilinir.

Lokmân ismi *Yüsî Dîvânı*'nda Es'ad Paşa için yazılan kasîdede, Medrese öğrencilerini övmek amacıyla kullanılır. Medrese öğrencilerinin kimi sokrat gibi himem (gayret, yüksek irade) kimide Lokman gibi cömert demektedir.

Mekteb-i dânişi zânû-zedi tâlibleriniñ
Kimi Sokrat-ı himemdür kimi Lokmân-ı kerem (K.3./27.)

2.1.1.5. Mir'âc

Hz. Peygamber'in Recep ayının 27. gecesi Mekke'deki Mescid-i Harâm'dan Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'ya gidişine isrâ, oradan da sidre-i muntehâya yolculuğuna mi'râc adı verilmektedir. İsrâ' Kur'ân'da sûreye ad olmuştur. Buna göre Allah, kudretinin işaretlerini göstermek için kuluna (Hz. Peygamber) Mescid-i Harâm'dan çevresi mübarek kılınan Mescid-i Aksâ'ya geceleyin bir seyahat yaptırmıştır.¹⁰⁷

Mi'rac kelimesi Kur'ân'da geçmemekle birlikte çoğul şekli olan meâric “yükselme dereceleri” mânasında Allah'a nisbet edilmiştir.¹⁰⁸

İslâm edebiyat ve sanatlarında Hz.Peygamber'in mi'racını konu alan eserlerin genel adına da Mi'râciyye denir.¹⁰⁹

¹⁰⁷ İsrâ (17), 1.

¹⁰⁸ Meâric (70), 3.

¹⁰⁹ Salih Sabri Yavuz, “Mi'râc”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: XXX, İstanbul, 2005, ss. 132-135. Geniş bilgi için bkz: Metin Akar, **Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler**, Ankara, 1987, s. 103.

Yüsrî de şiirlerinde, pek fazla olmamakla birlikte, mi'râc hâdisesine yer vermiştir. *Dîvân*'da ikinci kasîdesinin 55. beytinde Peygamberimizin Mir'âc olayını anlatmaktadır. Cebrail (a.s.)'ın Peygamberimize haber getirmesini ve Mir'âca çıkışını anlatır. (K.2/55.)

2.1.1.6. Âhiret

İslam inanç esaslarından beşincisi de âhirete imandır. Sözlükte “sonra olan ve son” anlamlarına gelen âhiret islam inancına göre insanların öldükten sonra yaşamlarını devam ettirdikleri âlemdir. Bu âlemin varlığı, Kur'ân ve hadîsler ile sabittir. Genellikle Kur'ân'da Allah'a iman ve âhiret gününe iman birlikte zikir edilmiştir. Âhireti inkâr eden kimse kâfir olur.¹¹⁰Yüsrî *dîvânı*'nda âhiretle ilgili âhiret, ukbâ ve me'âd gibi kavramlara yer verilmemiştir. Âhiretle ilgili diğer mefhumlar aşağıda sıralanmıştır.

Dîvân'da âhiret kelimesi aşağıdaki beyitte geçer. Yüsrî, kâinatta vuku bulan olayların sebebi düşünülse, çalışıp çabalamanın geyretlerin neticesinde, insanın varacağı yerin âhiret olacağını söyler.

Fikr olunsa vâkı'â bu kâr-gâh-ı kevnde

Sa'y-ı za'hr-ı âhiretdür cümle re'yüñ ensebi (T.7/7.)

2.1.1.6.1. Cennet

Yüsrî *Dîvânı*'nda cennet kelimesi, geçmekle beraber cehennem kelimesi kullanılmamaktadır. Genelde şiirlerde cennet iyilerin gideceği yer cehennem de kötülerin cezalandırılacağı yer olarak tasvir edilir. *Yüsrî Dîvânı*'nda cennet üç yerde işlenmektedir. Cennet ya sevgiliyle ilişkilendirilmiş, ya da iyilerin sonununun cennet olduğu gibi hususlar vurgulanmıştır.

Cennet gönlümüzü ferahlatsa da, ne kadar gerkliyse de talebimiz vuslatdır, kavuşmaktır demektedir. (G.28/5.)

Yüsrî Ahmed, katledilen Kethüda Muhammed Paşa için yazdığı tarih kıt'asında da paşayı över ve onun cennetin en yükseklerine yerleştiğini söyler. (T.5/3.)

¹¹⁰ Nisa (4), 36.

Yüsrî'nin sevgilinin yüzü ve cennet arasında ilişki kurması da *Dîvân*'da ortaya koyduğu olgulardandır. Yüsrî, Leyla'nın aşkıyla cennet arasında bağlantı kurar. Kastedilenin cennet olmadığını sevgilinin yüzünü görmek olduğunu aktarır.

‘Āşık-ı Leylā-yı zāt-āşüfte-i zīnet degil

Ru’yet-i dīdardur maḫşūd olan cennet degil

(G.97/1.)

Yüsrî bazen de cenneti “behişt”olarak kullanır ve sevgiliyi öpmeye cennetteki çeşme (su) arasında ilişki kurar. (G.106/5.)

2.1.1.6.2. Mahşer

Mahşer, İslam inancında kıyâmet gününde, dirilen ölülerle birlikte tüm insanların toplanacağına inanılan yerdir. Arapça’dan gelen sözcük "toplanma yeri" anlamına gelir. Kıyâmet sözcüğü ise; "ayağa kalkma, dirilme" anlamına gelir. Mahşer günü kavramı zaman zaman kıyâmet ile eş anlamlı olarak kullanılmakta bazen de gün formunda kullanılmaktadır.

Yüsrî aşağıdaki beytin de kıyâmet gününün de toplanma yerinde hesabın huzurunda çabuk olmasını dile getirir.

Zebān-ı efşah-ı Saḫbān lāl olur ḫalmaz

Huzūr-ı Kaz-ı maḫşerde i’tizāre mecāl

(K.2/75.)

Yüsrî, Hacı İbrahim Paşa’ya yazdığı tarih kıt’asında bu âlemin bir ticaret yeri olduğunu söyler. Âlemdeki kazananı, mahşerin dört bir yanını satın alan tüccara benzeter. (T.7/6.)

2.1.1.6.3. Amel defteri

İslâm inancına göre kıyâmet gününde insanların hesaba çekilmesi belli kayıtlara bağlı olarak yapılacaktır. Bunlara Kur’ân’da kitâb (yazılı belge) adı verilmektedir.¹¹¹ Türkçe’de ise amel defteri olarak bilinmektedir. Amel defteri, yazıcı melekler (Kirâmen Kâtibîn) tarafından tutulmakta ve kişinin dünyadaki bütün

¹¹¹ İsrâ (17), 13-14.

söz, fiil ve bazende niyetleri hayır ve şer olarak değerlendirilerek bu deftere geçirilmektedir ¹¹²

Yüsrî bu durumu aşağıdaki beytiyle ifade eder. Ne var ne yok yaptığımız her iş amel defterinde sunulacak ben huzuruna nasıl geleyim diyerek kıyâmette amel defterinin Allah'ın huzurunda açılacağını ifade etmektedir.

Ne Hey'etile varam bar-gâh-ı 'izzine ben

O dem ki 'arz ola yer yer defâtir-i a'mâl (K.2/74.)

2.1.1.6.4. Kabir

Arapça'da "ölünün gömüldüğü yer" anlamında kabir (çoğulu kubûr), "kabirlerin bulunduğu yer" karşılığında makber veya makbere (çoğulu mekâbir) kelimeleri kullanılır. Türkçede kabirle eş anlamlı olan mezâr ise kelimenin kök anlamıyla da irtibatlı olarak özellikle ziyaret edilen önemli kişilerin kabirlerini (ziyaretgâh) ifade eder.¹¹³ Kur'ân-ı Kerîm'de birer âyette "*kabr*"¹¹⁴ geçer

Yüsrî, *Dîvân*'da öldürülenlerin kabirlerinin baş tarafına mermer dikilmesinin vefat eden kimsenin başının sağlamlığına bir işaret olduğunu dile getirir. (K.4/14.)

2.1.1.7. Kaza ve Kader

Allah'ın ebede kadar olacak şeyleri zaman ve yerini özelliklerini nasıl ve ne zamanda olacaklarsa onların tamamını ezelde bilip o şekilde sınırlaması ve takdir etmesine kader, vakti gelince meydana gelmesine de kaza denir.¹¹⁵

Yüsrî Efendi, *Dîvân*'ında Es'ad Paşa için yazdığı tarih kıt'asında Hakk'ın ona şerefli bir kader yazdığını söyler. (T.3/7.) Bir müfredinde de kazaların görünür görünmezinin çok olduğunu ifade etmektedir.(müfred 25.)

Yüsrî, İslam'da hayrın ve şerrin kaynağının Allah olması dolayısıyla her ikisine de iman eder. Yazdığı şiirler de bunun delilidir.

¹¹² Kehf (18), 49; İnfitâr (82), 10-12.

¹¹³ Kürşat Demirci, "kabir", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: XXIV, İstanbul, 2001, s. 33.

¹¹⁴ Tevbe (9), 84.

¹¹⁵ Karaman ve diğerleri, s. 353.

2.1.2. İbadetle İlgili Kavramlar

2.1.2.1. Kelime-i Şehadet ve Kelime-i Tevhîd

İslam dinine girişin ilk şartı olan kelime-i şehâdet, Allah'ın varlığına ve birliğine, Hz. Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna inanmaktır. Dîvânda kelime-i şehâdet geçmemektedir. Bunun yerine kelime-i tevhîd yani Lâ ilâhe illa'llâh, Allah'ın zâtında, sıfatlarında, bir ve tek olduğunu kabul etme anlamında Kelime-i tevhîd geçer. Sözlükte “tek ve bir olmak” anlamındaki vahd (vahdet, vühûd) kökünden türeyen tevhîd “bir şeyin bir ve tek olduğunu kabul etmek” demektir.

Türk-İslâm edebiyatında Allah'ın varlığını, birliğini, kudretini, esmâ ve sıfatı ile bunların kâinattaki tezahürlerini ele alan manzum-mensur edebî türlere tevhîd denir.¹¹⁶

Yüsrî, *Dîvân*'na bir tevhîdle başlar. Tevhîd türündeki ilk kasîdesi Lâ ilâhe illa'llâh rediflidir. Lâ ilâhe illa'llâh lafzının insan hayatındaki mucizelerini teşbihlerle anlatır.

Yüsrî aşağıdaki beytinde Lâ ilâhe illa'llâh matarasından iki damlanın, iki cihânın suya susamışını suya doyuracağını ifade eder.

İki cihânîñ ider teşnegânını sîr-âb
Dû-ķatre-i maķar-ı Lâ-ilâhe illallâh

(K.1/3.)

Yüsrî bu beytiyle de aza kanaat edilse Lâ ilâhe illa'llâh neşterinin damarda kötünün nefesinden iz bırakmayacağını anlatır.

Eşer ķomaz dem-i fâsidden itseñ istiğnâ
Ťamarda nişter-i Lâ-ilâhe illallâh (K.1/18.)

Yüsrî Ahmed aşağıdaki beytinde de Lâ ilâhe illa'llâh zikrini söyleyenin dünyanın süsüne rağbet etmeyeceğini, onda kibirden birşey bırakmayacağını söyler.

İder mi zînet-i dünyâ-yı fâniye rağbet
Fahûr-ı kerr ü fer-i Lâ-ilâhe illallâh

(K.1/6)

¹¹⁶ Mustafa Uzun, “Tevhîd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XLI, İstanbul, 2012, ss. 24-26.

2.1.2.2. Namaz

Yüsrî Dîvânı'nda bizzat namaz kelimesi geçmemekle beraber namazla ilgili mefhumlar geçmektedir. *Dîvân*'ın ikinci kasîdesinde Peygamberimizin Camiye devam etmeyi bir kez olsun bırakmadığını söylemektedir. (K.2/5.) Ahmet Paşa Camii İmamı Kurra Efendi'ye yazdığı ilk tarih kıt'asında, mihrâbı hayatında makâm tuttuğunu ve ona eceli âmâlin, mâl olduğunu söyler. (T.1/2.)

2.1.2.3. Oruç

Oruç kelimesi, sözlükte “bir şeyden uzak durmak, bir şeye karşı kendini tutmak” anlamına gelen Arapça savmın (sıyâm) Farsça karşılığı olan rûze kelimesinin Türkçeleşmiş şeklidir. Savm ve sıyâm ile türevleri Kur'ân-ı Kerîm'de on üç yerde, hadîslerde ise çok sayıda geçmektedir.

Yüsrî, oruç için savm yerine sıyâm kelimesini kullanmıştır. *Dîvân*'nda Ramazanın hilalinin görülmesiyle orucun başladığını söyler. Peygamberimiz de oruca başlanmasını, hilalin görülmesine bağlamıştır. Yüsrî her Müslüman gibi Ramazanın gelişinden mutludur.

Ru'yet-i hâcibi hâcet mi şıyam-ı hecre
Tutalım eyledi pinhân hilâli Ramazân
(K.4/10.)

Yüsrî 23 no'lu müfredinde, âşık düstursuzluk edip sevgilinin ayva tüyleri kendisine gülse dahi onu öpmeye kalkmaz. Tıpkı oruçlunun güneşin batışını görüpte ezanı duymadığından orucu açmadığı gibi demektir.

2.1.2.4. Hac

Mekke'de bulunan Kâbe'yi ve civarındaki kutsal yerleri belirli bir vakitte, usulüne uygun olarak ziyaret etmek ve diğer menâsiki yerine getirmektir. İslam'ın şartlarından biri olan hac, hem mal hem de beden ile yapılan bir ibadettir.¹¹⁷

¹¹⁷ Karaman ve diğerleri, s. 210.

Yüsrî Efendi'nin "hacı" olduğunu 106 no'lu gazelinden anlıyoruz. Tavaf yoluna vardım önümden kaçdı o mah¹¹⁸ diyerek o hacıyam ki kâbemi delil ettim diyor.

Metâf-ı kûyuna vardım öñümce kacdı o mâh
O hâcıyam ki yine Ka'bemi delîl itdim
(G.106/4)

Yüsrî ikinci kasîdesinde, Kâbe'yi, Kavseyni idrâk ettikten sonra amellerin maksadının hâsıl olduğunu söyler. (K.2./57.)

2.1.2.4. Salih Amel

Amel", iş manasına gelir. "salih" ise elverişli, yararlı, demektir. Dolayısıyla amel-i salih; kişiye âhîret saadetini sağlamaya, Allah'ın rızasını kazanmaya elverişli olan, iyi bir niyet ve ihlas ile yapmış olduğu davranışlardır. Cenab-ı Allah Kur'an-ı Kerîm'de kurtuluşa erebilecek kimseleri şöyle tanıtıyor: "Asra yemin olsun ki hiç şüphesiz insan hüsrandır. Ancak iman edip salih amel işleyenler birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenler müstesna."¹¹⁹

Yüsrî aşağıdaki beytinde, ne kadar ilim sahibi olursan ol salih amel kararın olacak diyor. Bizlere salih amelin önemini anlatıyor.

Virür mi fâ'ide Kenzü'l-ma'ârif olsañ da
Muķârın olmıyacak 'ilme şâlih-i â'mâl
(K.2/13.)

Yüsrî başka bir gazelinde de kulluğun şartı ne ise yerine getirelim hayırlı amel ile halka, Hakk'a makbûl olalım demiştir.

İdelim şart-ı 'ubudiyyeti icrâ ne ise
Hakka halka 'amel-i hayr ile makbûl olalım (G.101/3.)

¹¹⁸ "Mah", Resul-i Ekrem'in bazı kitablarda geçen bir isimdir. Nübüvvet ve risaletinin nuru, küfür karanlıklarını mahvettiğinden bu isim verilmiştir. Ay mefhûmu ay, kamer, mah ve meh kavramlarıyla da ifade edilmektedir. Ay yüzlü sevgili anlamında da kullanılır. Geniş bilgi için bkz: Amil Çelebioğlu, "Kültür ve Edebiyatımızda Ay", **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1998, ss. 677-689.

¹¹⁹ Asr (103), 1-3.

2.1.2.5. Farz, Vacip, Sünnet

Allah'ın Kur'ân-ı Kerîm'de yapılmasını kesin olarak emrettiği hususlara farz; farz kadar kesin olmasa da yapılması gereken işler vacip, Hz. Peygamber'in söz, fiil ve davranışlarına da sünnet denir.

Yüsrî Ahmed, aşağıdaki beytinde farzı sünneti vacibleri terk ettikten sonra senenin her ayının günahları muhakame ile geçtiğini söylüyor.

Ferâ'iz u sünen ü vâcibâtı terk itdiñ

Muhâkemât-ı me'âşide geçdi her meh ü sâl (K.2/15.)

2.1.2.6. Kurban

İbadet amacıyla hayvan kesimi ve bu maksatla kesilen hayvandır. Arapça'da gerek maddî gerekse mânevî her türlü yakınlığı ve yakın olmayı kuşatacak bir anlam yelpazesine sahip olan kurbân kelimesi dinî terminolojide kendisiyle Allah'a yaklaşılacak şeyi, özel olarak da Allah'a yakınlık sağlamak, yani ibadet (kurbet) amacıyla belli vakitte belirli cinsten hayvanları kesmeyi ve bu amaçla kesilen hayvanı ifade eder. Yüsrî Ahmed, *Dîvân*'ında sevgilinin tatlı bir dilini görsem bir koç kurban ederim demektedir. (G.93/6.)

2.1.3. Âyetler ve Hadîsler

Âyet ve hadîsten alınmış bir ibareyi cümleye yerleştirmek anlamındaki edebî sanata iktibas denir. Sözlükte “ateşten köz almak” mânasına gelen iktibas mecâzî olarak “bilgi elde etmeye çalışmak, birinin ilminden istifade etmek” anlamında da kullanılır. İfadeye canlılık ve sıcaklık kazandırdığı, sözü pekiştirip güzelleştirdiği için âyet veya hadîsten yapılan iktibaslar edebî bir sanat kabul edilmiştir. Burada amaç sözü süsleyerek manayı güçlendirmektir.¹²⁰ Eğer iktibas bir âyet veya hadîsin tamamında ise buna tam iktibas bir bölümünde ise buna yarım iktibas denilmektedir.

Yüsrî, *Dîvân*'da tespit edebildiğimiz kadarıyla Zuhruf, İnşirah ve Tebbet sûresindeki âyetlerden iktibas yapar. Bunlardan iki tanesini örneklendirmekle iktifa ediyoruz.

¹²⁰ İsmail Durmuş, “İktibas”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: XXII, İstanbul, 2000, s. 52.

Şâir insanın Allah'ın rahmetinden, sofrasına, kısmetine ne düştüyse onu aldığı, bunun için de Kur'ân'daki "Rabbi'nin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar? Biz onların aralarında dünya hayatındaki geçimliklerini taksim ettik ve bir kısmını diğerlerine iş gördürebilmesi için bazısını bazısından derecelerle üstün kıldık. Rabbinin rahmeti onların biriktirdiklerinden daha iyidir."¹²¹

Çün taraf-ı h'ân-ı "Nahnü kâsemnâ"yı almışız
Hürsend-i kısmetiz ne ise pâyı almışız (G.64/1.)

Bir diğer âyetde de Tebbet sûresine iktibas yapar.

Sen ol dervâze-i şehri hünersin câmı küfv olmaz
'Ali bir mi sebak h'ânende-i "Tebbet"le sultânım (G.100/2.)

Yüsrî, aşağıdaki beytinde ilk mısradaki Rabbinin rızası her zorluğu sıkıntıyı alır diyerek, Kur'ân'daki "Yalnız Rabbinin rızasını iste"¹²² âyeti kerîmesine iktibâs yapmıştır.

İkinci mısradaki ise Kur'ân alfabesini öğrenmek için ders alan talebenin elif ba cüzünde geldiği son nokta da Kur'ân öğrenenleri ödüllendirmeye ve diğer çocukları da teşvik etmeye yarayan bir gelenekten bahseder. Bu gelenek şöyledir;

Talebe, fergab kelimesinin olduğu sayfaya geldiğinde okumaya başlar tam fergab kelimesini okuduğunda hocası ya da arkadaşlarından biri kafasındaki takkesini kapar, eğer takkesi yoksa incitmeden kulağına yapıştır. Bunun anlamı "Kur'ân okumayı söktün, bunun için hoca ve arkadaşlarına ikramda bulun" şeklindedir. Zaten fergab yapmaya ailesi ile gelen çocuk bunun için hazırlıktır. Getirdiği her ne ise oradakilere ikram eder.¹²³ Fergab Kur'ân'da İnşirah sûresi'nde geçmektedir.

İnşirâh-ı şadrile yüsrin alur her 'usrete
Tıfl-ı nev kapdursa bu mektebde tâc-ı "Fe'rgab"ı (T.7/12.)

Yüsrî Dîvanı'nda hadîs kelimesi sadece ikinci kasîdesinde kitap ismi olarak geçmektedir. Dîvânda Peygamberimizin hadîslerinden herhangi bir iktibas yoktur.

¹²¹ Zuhuf (43), 32.

¹²² İnşirah (94), 8.

¹²³ Semanur Kaya, "Fergab", **Tavşanlı Kültür Tarih Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 2, Kütahya, 2011, s. 54.

2.2. TASAVVUFÎ UNSURLAR

2.2.1. Tasavvufî Kavramlar

2.2.1.1. Tasavvuf

Sözlükte “yün giymek, saf olmak” anlamına gelir. Tasavvufun pek çok tanımı yapılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: “Kötü huyları terkedip güzel huylar edinmektir”, “Hakk ile birlikte ve onun üzerinde olma hâlidir”, “tasavvuf, baştanbaşa edeptir”, “nefisten fânî, Hak ile bâkî olmaktır”, “temiz bir kalp, pâk bir gönül sahibi olmaktır”, “herkesin yükünü çekmek, kimseye yük olmamaktır”, “kişiye Allah’ı görürmüşçesine ibâdet etme hazzına erişmesinin yolunu gösteren ilimdir.”¹²⁴ Bu tariflerin bine kadar çıktığı söylenmektedir.

Kur’ân-ı Kerîm’de müminlerin dünya hayatına ve maddî zevklere dalmamaları, âhirete ve mânevî değerlere öncelik vermeleri hususu¹²⁵, sûfilere âhiret hayatına dünya hayatından daha fazla önem vermelerine yol açmış, Allah’ı görüyormuş gibi ibadet eden takvâ sahibi bir mümin olabilmek tasavvufun gayesi haline gelmiştir. Kalplerin ancak Allah’ı zikretmekle tatmin bulacağı¹²⁶ müminlerin Allah’ı çokça zikretmesi gerektiği¹²⁷ Allah’ın huzuruna kalb-i selimle çıkmının uhrevî kurtuluş için gerekli olduğu¹²⁸ şeklindeki âyetlerde sûfilerde zikir ve kalp temizliği hususunu yerleştirmiştir. Bu sebeple tasavvufa “ilmü’l-kulûb, ma‘rifetü’l-kulûb”, sûfilere “ehlü’l-kulûb, ashâbü’l-kulûb, erbâbü’l-kulûb ve ehl-i dil” gibi isimler verilmiştir. Varlık konusu, ruhun tasfiyesi ve nefsin tezkiyesi ile ahlâkı yüceltmenin gerekli şartları, mânevî makamlar ve haller; vecd, istiğrak, aşk, sevgi, nefret vb. duygular ve bunlara dair bilgiler de tasavvufun konuları içinde yer almıştır.¹²⁹ *Yüsri Dîvânı*’nda tasavvufu ilgili şu hususlara yer verilmiştir.

¹²⁴ Fikret Karaman ve diğerleri, s. 634; Tasavvuf hakkında detaylı bilgi için bkz: Mâhir İz, **Tasavvuf-Mahiyeti, Büyükleri ve Tarikatler**, (Haz: M. Ertuğrul Düzdağ), Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2000, s. 27; Selçuk Eraydın, **Tasavvuf ve Tarikatlar**, MÜİF Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, s. 13.

¹²⁵ Bakara (2), 200; Âl-i İmrân (3), 145; Nisâ (4), 77; Hüd (11), 15-16; Ankebût (29), 64; Şûrâ (42), 20.

¹²⁶ Ra‘d (13), 28.

¹²⁷ Ahzâb (33), 41.

¹²⁸ Suarâ (26), 89.

¹²⁹ Reşat Öngören, “Tasavvuf”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: XL, İstanbul, 2011, ss. 119-126.

2.2.1.2. Mâsivâ

Mâsivâ, Allah'tan başka her şey anlamına gelir ve çokluğu ifade eder. Oysa ki âlemde birlik vardır ve her şey Allah'ın yansımasından ibarettir. O hâlde mâsivâ sevgisini kalpten silip atmak ve Allah'tan başka bir şey bırakmamak gerekir.

Tasavvuf yoluna giren kimsenin Hakk'a erebilmesi için “Alâik” adı da verilen perdelerin ortadan kaldırılması, gerekir. Bu da insanın gönlündeki ve zihnindeki Allah'tan gayri her şeyi silip atmasıyla mümkündür.

Mal mülk, servet düşkünlüğü, büyüklenme, gösteriş, haset vb. kötü huylar mâsivâ sayıldığı gibi ibadetler ve güzel ahlâkî davranışlar da mâsivâdır. Sûfiler keşf, ilham ve kerâmet gibi hususları da mâsivâ olarak görmüşler, bunlardan kurtulmanın güçlüğüne dikkat çekmişlerdir. Telvin halindeki sûfilere mâsivâyâ karşı bir meyil olabilirse de temkin makamında olanlar gönüllerinde Hak'tan başkasına yer vermezler.¹³⁰

Yüsrî de *Dîvân*'ında bu hususa yer vermiş, mâsivâ sevgisinin kalpten çıkartılması gerektiğini savunmuş ve bu âleme mâsivâ olarak bakmak gerektiğini söylemiştir. Mâsivâyı gönülden söküp atmanın yolu olarak da Kelime-i Tevhîdi göstermiştir. Lâ-ilâhe illallâh zikrinin. Mâsivâdan eser bırakmıyacağını söylemiştir.

Çomaz zâlâm-ı sivâyı cihân-ı hâtırda

Şümüs-ı bi-ahter-i Lâ-ilâhe illallâh (K.1/7.)

İran millî destanının en güçlü kahramanı Rüstem nâmiyle meşhur İran'lı bir kahramanın ismini verir ve elinde keskin bir kılıçla mâsivâdan salim olsada Tevhîdin ona siper olduğunu söyler.

Nola Samsâm-ı Sürhâb-ı sivâdan olsa hep sâlim

Çolunda Rüstem-i 'âşkuñ siperdür halka-i tevhiid (G.30/3.)

2.2.1.3. Tarîkat

Yüsrî Dîvanı'nda geçen diğer tasavvufî unsurdan biri de tarîkat ve zümredir. Yüsrî, yazdığı ikinci kasîdesinde Peygamber sevgisinin kendisini na't-ı şerif yazma yoluna sevk ettiğini ve bunun kendisini şevklendirdiğini söylemektedir. Burada

¹³⁰ Süleyman Uludağ, “Mâsivâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: XXVIII, Ankara, 2003, s. 76.

tarîkatı gidilecek manevî yol olarak kullanmakta, herhangi bir tarîkatten bahsetmemektedir. (K.2/80.)

Yüsrî, *Dîvân*'ında Hz. Peygaberin yolundan ve zümresindedenden çıkmak istemediğini de dile getirir. (K.2/87.)

2.2.1.4. Aşk

Sarmaşık anlamına gelen 'ışk' kelimesinden türetilen aşk, muhabbette sınırı aşma, şiddetli sevmek demektir. Tasavvufta hakîkî aşk, Allah aşkıdır. İnsanın insana olan aşkı ise mecazîdir. Aşkın temelinde güzellik vardır. Güzelliğin kaynağı ise elbette Allah'tır. İnsan fanidir. Allah ise bakidir. Kişi, İlahi aşk sayesinde bekâya erer. Âşıkların yoluna göre kişiyi Allah'a ulaştıracak her şey farzdır ve onlar aşktan başka hiçbir şeyle uğraşmazlar.¹³¹

Yüsrî, *Dîvân*'ında aşk kavramı daha çok tasavvufî aşk şeklinde yorumlanır. Yüsrî, şiirlerinde zaman zaman mecazî aşkı hatırlatır ifadeler kullanmışsa da, onun aşk anlayışının temelinde hakîkî aşk vardır.

Yüsrî, *Dîvân*'ında "Halka-i Tevhîd" redifli yazdığı gazelinde tasavvufî aşka yer vermiştir. Şiirinde tevhîdi saf bir Allah'a yakınlık salih amel, olarak nitelendirmiş ve yine, tevhîdin aşk girdabında bir zikir olduğunu söylemiş, Allah aşkının belalara karşı bir siper olduğunu, âşıkânın micmerde yanan tütsü gibi yana yana döndüğünü teşbih yaparak beyitlerinde anlatmıştır. (G.30/5.)

Yüsrî, gönüldeki sözün, Allah ve peygamber aşkı olduğunu ifade eder. (G.5/5.)

Yüsrî, bir gazelinde Yakub (a.s.)'ın gözlerinin Hz. Yusuf'a olan aşkıyla sevgisiyle gördüğünü ifade eder. (G.49/4.)

Yüsrî, Mevlâ'nın Tur'ı rızada Hz. Musa'dan aşk tecellisi görmediğini anlatır. (G.7/1.)

Yüsrî, *Dîvân*'ında aşk anlamında "sevda" kelimesi de kaside ve gazellerinde kullanılmaktadır. (K.3/8), (G.59/2.), (G.73/3.), (G.123/1.)

---

¹³¹ Pala, ss. 47-49.

2.2.1.5. Himmet

“Meyil, arzu, istek, azim” anlamına gelen himmet (çoğulu himem), terim olarak kendini veya başkasını kemale erdirmek için kalbin bütün ruhani güçleriyle Allah’a yönelmesi demektir. Tasavvufta bilme gücü olarak anlaşılmaktadır. Sûfiler Allah’ın kuluna olan ihsanının kulun himmeti ölçüsünde olacağına inanır.¹³²

Himmet, tasavvufta bir olgunluk makamı olup, Allah’ın icabeti sonucu vukû bulur. Himmet manevî bir yardımdır. Bu hal üç kısımdır. İlk mertebe, himmetü’l-ifâka, ikincisi, himmetü’l-enefe, üçüncü mertebe ise, himmeti’l-âliye’dir¹³³

Yüsrî Dîvânı’nda “himmet” redifli gazelde, tekke, şeyh sûfi, kâmil, mürşid gibi tasavvufi kavramları himmetle birlikte kullanılmıştır.

Piyâle-i himmet, nevâle-i himmet gibi tamlamaların da kullanıldığı beyitlere rastlamak mümkündür. Bu beyitlerde himmete büyük önem atfeden Yüsrî, Allah’a güveni tam bir şâir görünümündedir.

Bu tekye – gehde dönerse piyâle-i himmet

Halâldür saña şûfî nevâle-i himmet

(G.17/1.)

Yüsrî, *Dîvân*’ında kendisinin himmet için mertçe dolaşması gerektiğini dile getirmektedir. (G.30/5.) Yine başka bir gazelinde, himmetin gökteki güneş gibi olursa bahtın açık olur içindeki karanlık yok olur diyerek himmetin önemini zikretmektedir. (G.72/5.)

2.2.1.6. Tekke

Tekke İslam ahlakının, tasavvuf ilminin bir şeyhin önderliğinde öğretildiği yerdir. Tekke, Farsça bir kelime olan “tekye”den dilimize “tekke” olarak geçmiştir. Tekkelere “zaviye, dergâh, hankah ve asitane” de denir.

İslamiyetin öğretilmesinde medreseler gibi tekkelerin de önemli hizmetleri olmuştur. Tekkeler, Müslümanlar tarafından tevâhid inancını, Allah’ın birliğine olan

¹³² Karaman ve diğerleri, s. 261.

¹³³ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Anka Yayınları, İstanbul 2005, s. 278.

inancı bütün insanlığa yaymak ve gönüllere yerleştirmek için kurulmuş sosyal vasıflı dinî eğitim ve öğretim kurumlarıdır.

Yüsrî Dîvânı'nda tekke (tekye), dergâh, asitane savâmi gibi kavramlar birbirleri yerine kullanılırlar. Şâir bir beytinde tekkeden “Dergâh-ı Hüdâvend” olarak da bahseder, tekkenin merhamet diyârı, Allah'ın evi olduğunu söyler.(G.18/8.)

Yüsrî tekkeyi başka bir gazeline yine dergâh olarak kullanır ve dergâhın kendilerine küstüğünü “varalım hak-i dergehine” diyerek bu durumu ifade eder.(G.71/2.) Şâir Es'ad Paşayı övdüğü kasîdesinde de bir dua eyle ki bütün dergâh icabet etsin, elini açıp âmin desin diyerek dergâh kavramını zikretmektedir.

Bir du‘â eyle ki dergâh-ı icâbetde bütün

Aça âmine elin şaff-ı sürüşân-ı kerem

(K.3/70.)

Yüsrî bir müfredinde de tekke yerine savâmi kavramını kullanmaktadır. (m.12.) Şâir başka bir şiirinde tekye-i pîrânız biz diyerek tekkenin pîrleri olduğunu ifade eder. (G.61/2.)

2.2.1.7. Halvet

Günahtan korunmak ve daha iyi ibadet etmek için ıssız yerlerde yaşamayı tercih etmek anlamında bir tasavvuf terimidir. Halk arasında kırk günlük halvet eğitimine çile, tekkelerde halvete girilen halvethânelere ise çilehâne adı verilir. Erbain, nısf ve rub' olmak üzere üç çeşit halvet vardır. Tekkelerde halvet, genellikle kırk gün sürdüğü için buna “erbain çıkarmak” denilmektedir.¹³⁴

Zâhid ve mutasavvıfların en belirgin özelliklerinden biri yalnız yaşamayı tercih etmeleri ve Hak ile olmak için halktan ayrı kalmaya önem vermeleridir. Başlangıçta, toplum hayatını terkedip evinin bir köşesinde inzivaya çekilen veya ıssız yerlerde yaşamayı tercih eden zâhidler, daha sonraki dönemlerde de bu âdetlerini sürdürmüşler, bazı mutasavvıflar ve tarikat mensupları bu yolda onları takip ederek halveti, tasavvufî hayatın bir unsuru haline getirmişlerdir.¹³⁵

¹³⁴ Cebecioğlu, ss. 321-323.

¹³⁵ Süleyman Uludağ, “Halvet”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: XV, İstanbul, 1997, ss. 386-387.

Yüsrî Dîvani'nda halvet, iki yerde geçmektedir. İlkinde, şeyhin halvetde uzleti ima ettiğini yoksa hayal edilen periyle halvet olmadığını, (G.97/4.) ikincisinde ise halvetde kâfir gamzesinin aklından çıkmadığını söyler. (G.129/5.)

2.2.1.8. İrşâd

İrşâd Arapça bir kelimedir ve irşâd etmek, rehberlik etmek, manevî olarak aydınlatmak, gafletten uyandırmak gibi anlamlara gelir. Hak yolunu gösteren kişiye mürşid denir. Mürşide, sahib-i irşâd da denir. Bu manasıyla irşâd, doğru yolu göstermek olarak değerlendirilebilir.¹³⁶

Tarîkat pîrinin en önemli meşgalelerinden bir tanesi de mürîdi irşâd etmek, ona doğru yolu göstermektir. Eğer Pîr mürakabede bulunursa, yani bütün hâllerinde Allah'ın kendini gördüğünü bilir ve onu unutmaz nefsinin kontrol ederse mürîdi irşâd eder. (Kıt'alar 1.)

Yüsrî Dîvânı'nda irşâd kavramı sadece birinci kıt'ada geçmektedir.

2.2.1.9. Kemâl

Olgunluk, erginlik anlamına gelen kelime, tasavvufta nefsanî vasıflardan arınmayı ifade eder. Süflî düşünce ve duygulardan arınarak ilahî kemâlden pay alan ve bu yolda ilerleyen kişiye insan-ı kâmil denir.¹³⁷

Yüsrî Dîvânı'nda, kemâl kavramı bazı tamlamalarla kullanılmıştır. Mürşid ile birlikte “mürşid-i kâmil”, “kemâl sahibi mürşid”, olarak kullanılır. (K.2/54.)

Yüsrî, Hz. Peygamberin sancağının melekler âleminin en üst tabakasında “evc-i kemâl” kemalin en yüksek zirvesinde olduğunu söylemiştir. (K.2/30.)

Şâir, gazellerinde kemâl kavramını olgunluk ve mükemmeliyet anlamında kullanmıştır. (G.98/6.), (G.133/3.), (G.102/5.)

¹³⁶ Cebecioğlu, s. 399.

¹³⁷ Uludağ, s. 210.

2.2.2. Tasavvufî Tipler

Yüsrî Efendi, *Dîvan*'ında dergâh veya tekkede lider konumunda olan pîr, şeyh, müşşid, hâce, arif, kâmil, rehber gibi tasavvufî tipleri genel itibariyle kullanmıştır.

2.2.2.1. Pîr

Sözlükte “ihtiyar, ak saçlı, tecrübeli kimse” anlamındaki Farsça pîr kelimesi tasavvufta müşşid, velî ve şeyh ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Bu kullanıma göre pîr tarîkat yolunda olana rehberlik yapan kimsedir¹³⁸ Edebiyatımızda özellikle pîr-i mugân tamlaması içerisinde sıklıkla kullanılmaktadır. Mug aslında ateş demektir. Dîvân edebiyatında şarap ateşe benzetilmiş, meyhâneceye de mugların pîri denmiştir. Mecâzî manasıyla âlem, feyiz ve neşe meyhânesidir. Şarap da feyz, sevgi ve neşedir. Pîr-i mugân da o feyzi o neşeyi sunan müşşiddir.¹³⁹

Yüsrî, *Dîvân*'ında pîr-i mugânın kendilerine mürîdim dediğini, kendilerinin de böyle bir âlemi yalanlamadıklarını aşağıdaki dizelerinde dile getirmiştir.

Pîr-i mugân mürîd-i tarîkım dimiş bize
Öyle ‘azîz-i ‘âlemi tekzîb ider miyüz (G.59/3.)

2.2.2.2. Şeyh

Mürîdlere rehberlik yapan ve onları irşad eden kişi anlamındaki tasavvuf terimidir. Sözlükte “yaşlı kimse” anlamındaki şeyh kelimesi (çoğulu şüyûh, meşâyih) tasavvufta velî, pîr ve müşşidle eş anlamlı olarak kullanılmıştır.¹⁴⁰ Gerçek şeyh, Allah'ı kullarına, kullarını da hem Allah'a hem de birbirlerine sevdirebilen kâmil insandır. Şeyh, mürîd ve müntesiplerini bir annenin çocuğunu eğitip yetiştirdiği gibi terbiye edip yetiştirir.¹⁴¹

Yüsrî, *Dîvân*'ında şeyh kelimesini dokuz yerde kullanmış ve “*halka-i devrân-ı şeyh*” redifli bir gazel yazmıştır.

¹³⁸ Safi Arpağuş, “Pîr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: XXXIV, İstanbul, 2007, ss. 272-273.

¹³⁹ Şengün, s. 164.

¹⁴⁰ Ahmet Yücel, “Şeyh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: XXXIX, İstanbul, 2010, s. 50.

¹⁴¹ Karaman ve diğerleri, s. 619.

Yüsrî Efendi şeyh redifli gazelinde, şeyhi gökteki sema, takva ve kemalet sahibi, asfiya, (Peygamberin vârisi, onun meslek ve gayelerini ihyaya çalışan muhakkik) Cenab-ı Allah'ın armağanı, doğru yolu gösteren, korkulan günde rica eli, yağmur duasında vefa duyulan olduğunu dile getirir. (G./29.)

Yüsrî 17 no'lu gazelinde şeyhi gökteki dolunaya benzetir ve şeyh-i kâmil olarak nitelendirir. (G.17/4.) 97 no'lu gazelinde şeyhin halveti tavsiye ettiğinden bahseder. (G.97/4.) Yüsrî 112 no'lu gazelinde tesbih tanesi gibi katarından ayrılamayacağını şeyhin halkasında olduğunu söylemektedir. (G.112/5.)

Yüsrî katledilen Ahmet Paşa Camii imamı için yazdığı tarih kıt'asında iftiharu'l-ulemâ, kurrâ şeyhlerin şeyhi, (yani dönemindeki en ünlü kurrâ) salihlerden önde gelen hacı imam muradına eremedi der.

İftihârü'l- 'ulemâ şeyh-i şüyûhu'l-Ḳurrâ
Muktedâ-yı şulehâ hâcî imâm-ı nâ-kâm (T.1/1.)

2.2.2.3. Mürşid

Sözlükte, “yol gösteren, klavuz, delil rehber”dir. Tasavvufta şeyh, veli, er, eren, pîr demektir.¹⁴² Tasavvuf yolunda kendisinden önceki yetkili kişinin manevî izni ile insanları irşâd eden, doğru yolu gösterip yetiştiren ve olgunlaştıran, tasavvuf terbiyesine ehil kişiye mürşid denilir.¹⁴³

Mürşid kelimesi *Dîvân*'da beş yerde geçmektedir.

Şâir, bir gazelinde kâmil kavramını mürşid-i kâmil olarak kullanmakta, mürşidi kâmil olarak nitelemektedir. (G.22/2.) Başka bir gazelinde geçmişi güzel olanın üstünde nazar olur, mürşidin de mezarı nurlu olur demektedir. “*Mezâr-ı pâk-ı mürşid*” olarak nitelemektedir. (G.131/1.)Yine başkabir gazelinde Yüsrî, Mürşîdin, Pîr-i mugânı kabul etmesinin dergâhı mest edeceğini, (G.15/3.)

Yüsrî, ikinci kasîdesinde mürşidi “*Kutb-ı mürşid*” olarak kullanmış veliliğin en yüksek derecesi olan “kutub”la nitelemiştir. (K.2/20.) İkinci kasîdesinin başka bir beytinde de mürşidi olgunluğa eren, hak yolunda yürüyen, ibadet eden olarak niteler. (K.2/54.)

¹⁴² Karaman ve diğerleri, s. 502.

¹⁴³ Cebecioğlu, s. 527.

2.2.2.4. Kâmil

Süflî düşünce ve duygulardan arınarak ilahî kemalden pay alan ve bu yolda ilerleyen kişiye insan-ı kâmil denir. “İnsan-ı kâmil, şeriat, tarîkat ve hakikatin gereği olan bütün güzel hasletleri kendisinde toplayan kimsedir.”¹⁴⁴

Yüsrî Efendi, kâmil kavramını ise gökyüzündeki dolunay benzetmesiyle kullanmış, Şeyhi “Şeyh-i kâmil” diyerek vasıflandırmıştır. Kâmil bir insanın himmete ereceğini söylemiştir. (G.17/4.)

2.2.2.5. Ârif

İrfân, Arapça bilmek fiilinden türetilmiştir. Fakat bu bilmek ilim gibi akıl ve okuma yolu ile değil, sezgi ve manevî yolla elde edilir.¹⁴⁵ İrfân sahibi olan kimseye ârif denir. Ârif, ‘ilm-i ledün’ denilen İlâhî hakikatler bilgisini ilham, hâl ve şüphe perdesinin ötesine geçme yoluyla elde eder.¹⁴⁶ Ârif kelimesi bir tasavvuf terimi olarak manevî tecrübeyle marifet ve hakikat mertebesine erişen kimse anlamında kullanılmaktadır. Ârifin sahib olduğu bilgiye marifet denir.¹⁴⁷

Yüsrî Dîvânı’nda irfan, ârif ve marifet terimleri geçmektedir. Es’ad Paşa’ya yazdığı üçüncü ve dördüncü kasîdelerinde Es’ad Paşa’yı “*irfan-ı kerem*” ve “*şâh-ı mülk-i irfân*” diyerek meth etmiştir. (K.3/26.), (K.4/53.) Ârif ismini Es’ad Paşa için kullanmış Es’ad Paşa’yı irfan sahibi bir ârif olarak nitelendirmiştir. İrfan kelimesini ayrıca gazellerini övmek için kullanmıştır. (G.75/5.)

Es’ad Paşa’yı ve kendisini övdüğü beyitlerinde bazen marifet kelimesini kullanmış kendisini ve Es’ad Paşa’yı marifet sahibi olarak nitelendirmiştir. Es’ad Paşa’nın marifetinin adalet ve cömertlik olduğunu onun parlayan bir güneş olduğunu söyler. (K.3/72.)

¹⁴⁴ Uludağ s. 210.

¹⁴⁵ Cebecioğlu, s. 317.

¹⁴⁶ İskender Pala, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2002, s. 36.

¹⁴⁷ Karaman ve diğerleri, s. 30.

2.2.2.6. Hâce

Efendi, hoca anlamına gelen kelime tasavvufta şeyh, mürşid karşılığında kullanılır. Özellikle ilk Nakşî şeyhleri “seyyid”, “efendi” ve “şeyh” gibi kavramlar yerine “hâce” ünvanıyla anılır.¹⁴⁸

Yüsrî, *Dîvân*'ında hâce kelimesini, Hoca Hasan-ı Kerem için kullanır ve hocanın ilimlerin hepsini bildiğinden bahseder. (K.3/22.) Fakat hocanın ismi *Dîvân*'da başka bir yerde geçmemektedir. Şâir son yazdığı tarih kıt'asında ona âlim bir hocanın tarih söylediğini Hakk mektebini kazanmanın da bir hüner olduğunu dile getirir. (T.7/17.)Yüsrî Ahmed ayrıca hâce kelimesini hoca manasında bu beyitlerinde de kullanmaktadır. (K.3/22.), (K.4/16.), (G.78/1.)

2.2.2.7. Zâhid

Dünyaya rağbet etmeyen, ondan yüz çeviren, el etek çeken ve âhirete yönelendir. Dinin özünden habersiz, şekilci, ham sofu, ham ruhlu, pişmemiş, olgunlaşmamış kişidir. Ârif ve âşık olmayan kimseye denir.¹⁴⁹ Şâirler daima zâhidin karşısında âşığı görürler. Zâhidde olanlar âşıkta yoktur. Bu bakımdan geçimsizdirler. Zâhid, aşkı inkâr ettiği için bu duruma düşmüştür. Tek emelleri cennete kavuşmaktır. Güzellikleri göremezler. Başkalarını sikar, ızdırıp verirler. Bu bakımdan alaya alınırlar. Ellerinden ve dillerinden tesbih eksik olmaz.¹⁵⁰

Yüsrî Ahmed aşağıdaki beytinde, yol ne kadar zor olsa, kıvrım kıvrım da olsa sonu güzeldir. Bu yüzden sen bu yola gireni ayıplama ey zâhid demektedir.

Teveccüh menzil-i maşşûdadır ta'n itme ey zâhid

Ṭarîk olsa nola şekl-i reh-i küh-sâr-ı pîç-a-pîç (G.24/3.)

Yüsrî başka bir beytinde yine hakikatin sırlarının zâhidin kalbinde bulunmadığını söyler. (G.129/3.) Başka bir gazelinde zâhidi acaba cam kadehteki bir şaraba isteklendirmek için takılmaktadır. (G.59/1.) Bir diğer gazelinde de bir güzeli rüyasında gördüğünü ve zâhide git dediğini ifade eder. (G.19/3.)

¹⁴⁸ Uludağ, s. 151.

¹⁴⁹ Uludağ, s. 389; Cebecioğlu, s. 775.

¹⁵⁰ Pala, s. 421.

2.2.2.8. Sûfi

Tasavvufa mensup, gönlü saf, sükût halinde olmasına rağmen muhatabın sırrını okuyan, nefsinde ölen Hakk ile diri kalan kişidir.¹⁵¹

Yüsrî Efendi, sûfiyi, aşkla erliği halka satan olarak nitelemektedir. (K.4/4.) Yine başka bir gazelinde sûfiye, dinin neticesini bilen ey sûfi, diye seslenmektedir. (G.5/4.)

2.2.2.9. Mürîd

Sözlükte “ irade ve talep eden, isteyen, arzu eden” anlamına gelen mürîd,¹⁵² tasavvufta tarîkate girmeye karar veren yahut bir şeyhe bağlı bulunan kişi anlamına gelir. İlk sûfiler mürîd terimini, “Hakk’a giden yolda kararlı ve sağlam bir irade ortaya koyan kişi” anlamının yanı sıra “iradesi olmayan kul” mânasında da kullanmışlardır. Çünkü kişinin Hakk’a giden yolu tutması artık bundan sonra bu yolda Hakk’ın iradesine göre yürümesi, bu iradenin bulunduğu yerde kendi iradesini terk etmesi demektir.¹⁵³

Mürîd kendi mürşidinden aldığı dersler sonucu kendisi de bir mürşid (irşâd edici) konumuna yükselir ve o da insanları irşâd etmeye başlar. Tarîkat pîrinin en önemli meşgalelerinden bir tanesi de mürîdi irşâd etmek, ona doğru yolu göstermektir. Yüsrî, *Dîvân*’ında bu durumu ifade etmektedir. (Kıt’alar 1)

Yüsrî, *Dîvân*’ında pîr-i mugânın kendilerine mürîdim dediğini zikretmektedir. (G.59/3.)

¹⁵¹ Cebecioğlu, s. 650.

¹⁵² Karaman ve diğerleri, s. 500

¹⁵³ Uludağ, “Mürîd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: XXXII, İstanbul, 2006 ss. 47-49

2.2.3. Tasavvufi Şahsiyetler

2.2.3.1. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (Ö. M 1273 / 672 H)

Mevleviyye tarikatının kurucusu, mutasavvıf, âlim ve Şâirdir. Horasan'ın Belh şehrinde dünyaya gelmiştir.¹⁵⁴ “Çeşitli kaynaklarda doğum tarihi hakkında farklı görüşler öne sürülse de, Mevlânâ'nın yaşamı hakkında yazılmış kitapların çoğunda verilen tarih 1207 yılını işaret etmektedir¹⁵⁵

Mevlânâ diğer bütün sûfiler gibi temel öğretisi tevhîd düşüncesidir. Celâleddîn Rumi, rabbine olan bağlılığı, rabbine duyduğu aşk ile ön plana çıkar.

Yüsri Dîvânı'nda Mevlânâ ismi sadece bir yerde geçmektedir. Mevlâna'nın ismi “yüsri” ile birlikte zikredilmektedir.

Mevlânâ'nın, kendisini kabul ettiğini ve kalbdeki gaflet iniltisinden kurtulmak gerektiğini söylemektedir. (G.34/3.)

2.2.3.2. Hacı Bektâş-ı Velî (Ö. M 1271 / 679 H)

Hacı Bektâş-ı Velî'nin yaşadığı çevre, dönem, doğumu ve ölümü ile ilgili çok farklı bilgiler vardır. Hacı Bektâş-ı Velî'den bahseden en eski kaynak Ahmet Eflakî'nin *Menâkıbu'l-Ârifin* adlı eseridir.¹⁵⁶ Bu eserde hangi tarihte doğduğu ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

Türk-İslâm tarihinin önemli şahsiyetlerden biri olan Hacı Bektâş-ı Velî, Mevlana ve Yunus Emre gibi kitleleri etkilemiştir. Hacı Bektâş-ı Velî'nin, bir gönül eri olması, İslâm'ın hayat düsturlarını özümlemesi, onun kişiliğini ortaya koyan en önemli özelliğidir.

“Hacı Bektâş-ı Velî ismi bir şiirde, “Bektâşîlik” ismide başka bir şiirde, birer defa geçmektedir. Bu şiirleri şâir aşağıdaki gibi dile getirmiştir.

Yüsri Efendi 20 No'lu gazelinde Hacı Bektâş gibi herkesi kuşatan bir can yürüt diyerek, Hacı Bektâş'ın meyhanede (Allah aşkının sunulduğu yer) mest olanların başı olduğunu dile getirmekte Hacı Bektâş-ı Velî'yi övmektedir. (G.20/1.)

¹⁵⁴ Adnan Karaismailoğlu, *Mevlana ve Mesnevi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2001, s. 9.

¹⁵⁵ A.Selahaddin Hidayetoğlu, *Hazret-i Mevlana Celaleddin-i Rumi Hayatı ve Şahsiyeti*, Akın Ofset, Konya, 1999, s. 5.

¹⁵⁶ Ahmet Eflakî, *Menâkıbu'l-Ârifin*, (Çeviren, Tahsin Yazıcı), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1963, s. 450.

Yüsrî, başka bir gazelinde de Bektâşîlikten bahseder ve bu fabrikada iflas eden âşıklar Bektâşîyanın ak billur kabından kalmazlar diyerek Bektâşîliği över. (G.65/6.)

2.2.3.3. İbrahim Gülşenî (Ö.1534 M / 940 H)

Kırk şubeden müteşekkil olan ve özellikle de Türkler arasında yaygın olan Halvetiyye tarikatının en önemli şubelerinden biri olan Gülşeniyye; İbrahim Gülşenî'nin Kahire'de iken öncülüğünü yaptığı ve Osmanlı coğrafyasında XVI. yüzyıldan sonra giderek yayılan, Türk edebiyat ve tasavvufunda önemli bir yere sahip olan tarîkattır. Gülşenîlik ismi, kurucusu İbrahim Gülşenî'nin mahlasından gelir.¹⁵⁷

Yüsrî Dîvânı'nda, İbrahim Gülşenî ismi sadece bir yerde "Gülşenî Tekkesi" olarak geçmektedir. *Dîvân*'da "gülşen" kelimesi çok defa kullanılmakla beraber bunlar gül bahçesi anlamında sevgiliye hitaben yazılan şiirlerde kullanılır.

Dîvân'da Gülşenî Tekkesi konusu şu şekilde zikr edilir:

Gülşenî Tekkesi'ndeki testerenin mırılıtsı bin tane yürek doğramaz mı Zekeriyâ'yı diyerek Hz. Zekeriyâ'nın yüreklerde olduğu dile getirilir.

Doğramaz mı Zekeriyâyı hezârîñ yüreğîn
Tekye-i Gülşenîde zemzemesi errelerüñ

(G.91/3.)

¹⁵⁷ Mustafa Kara, "Gülşeniyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: XIV, İstanbul, 1996, s. 256; Himmet Konur, *İbrahim Gülşenî Hayatı, Eserleri, Tarikatı*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2000, s. 153.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TENKİTLİ METİN

3.1. NÜSHALARIN TAVSİFİ ve METİNDE İZLENEN YÖNTEM

3.1.1. Nüshaların Tavsifi

Yaptığımız tüm yurt içi ve yurt dışı kütüphane ve katalog taramalarında Yüsrî Ahmed'e ait dokuz adet manzum el yazması *Dîvân* nüshası tespit edilmiştir. Her ne kadar katalog taramalarında on nüsha görünse de, Ali Emîrî Efendi Manzum Eserler Millet Kütüphanesi 515 numarada kayıtlı nüsha iki defa kaydedilmiştir. Kütüphane'de tek bir nüsha bulunmaktadır. Topkapı Sarayı Yazma Eserler Kütüphanesi'nde iki adet, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi'nde iki adet, Oxford-İngiltere Bodleian Türkçe Yazmaları Kütüphanesi'nde bir adet, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde iki adet, Ali Emiri Efendi Manzum Eserler Millet Kütüphanesi'nde bir adet, Ankara Milli Kütüphanesi'nde bir adet manzum el yazması *Dîvân* nüshası bulunmaktadır. Bu nüshalardan altı tanesine ulaşılmış, beş nüshadan metin kurarken istifade edilmiştir. Topkapı Sarayı H.963 numarada kayıtlı nüshada, hayli imla yanlışlığı olduğu için istifade edilememiştir. Tercih edilen diğer nüshalar, tavsîf için ilk önce sıraya konulmuş ve A, B, C, D, E şeklinde kodlanmıştır. Bu nüshaların durumu ve bulunduğu yerler şu şekildedir:

1. A Nüshası

Dîvân : İstanbul Üniversitesi Ktp. No. T. 2912

İstinsah tar. : ?

Müstensih : ?

Yk : 37

Ölçü : 202x143

Satır : 19

Hat : Nesih

Kâğıt : Kaba Avrupa kâğıt, başlıklar nakışlı, tezhipli

Cilt : Etrâfi meşin, üstü ebru kaplı, miklepli

Şiir sayısı : 1 tevhîd, 1 na't, 3 kasîde, 133 gazel, 6 tarih, 4 kıt'a 33 m.

Başı : Muḥarrrik-i şecer-i Lā-ilāhe illallāh
          : alur mı bī şemer-i Lā-ilāhe illallāh
Sonu : Ğurūba raġbet itmez rūze-dār-ı ġam ezān ister
          : āṭ- āver olsa dil-ber vuşlata destūr lāzımdur.

İlk sayfada kütüphanenin resmi mührüyle Mehmet Ârif adına bir mühür basılıdır.

2. B Nüshası

Dîvân : İstanbul Üniversitesi Ktp. No. T. 2841
İstinsah tar. : ?
Müstensih : ?
Yk : 31
Ölçü : 222x135
Satır : 20
Hat : Nesih
Kâġıt : Abâdi taklîdi, söz başlıkları kırmızı
Cilt : Kahverengi yumuşak meşin
Şiir sayısı : 1 na't, 3 kasîde, 131 gazel, 4 tarih, 4 kıt'a 32 müfred
Başı : Muḥarrrik-i şecer-i Lā-ilāhe illallāh
          : alur mı bī şemer-i Lā-ilāhe illallāh
Sonu : Ğurūba raġbet itmez rūze-dār-ı ġam ezān ister
          : āṭ- āver olsa dil-ber vuşlata destūr lāzımdur.

İlk sayfada kütüphanenin resmî mührüyle hususî bir mühür basılıdır.

3. C Nüshası

Dîvân : Ali Emîrî Efendi Manzum Eserler Millet Ktp. No: 515
İstinsah tar. : ?
Müstensih : ?
Yk : 37
Ölçü : 165x120-135x90
Satır : 15

Hat	: Nesih
Kâğıt	: Taç, arma filigranlı
Cilt	: Sırtı ve kenarları kahverengi meşin, miklebli, ebru kâğıt
Şiir sayısı	: 1 tevhîd, 1 na't, 3 kasîde, 133 gazel, 6 tarih, 4 kıt'a 33 müfred
Başı	: Muḥarrik-i şecer-i Lâ-ilâhe illallâh alur mı bî şemer-i Lâ-ilâhe illallâh
Sonu	: Dü mışra'ın biri mata'da tâ kim cāy-ı maḥlaşdur Teraî vü tenezzül şâ'iriñ yanında hep birdür

İlk sayfada Ali Emîrî Efendi'nin vakıf mührü basılıdır. Ayrıca kütüphanenin resmî mühür ve damgası ile İbrahim Kâmî'nin mührü basılı bir beyit yazılıdır.

4. D Nüshası

Dîvân	: Ankara Milli Kütüphane (06 Mil. Yz A 5347)
İstinsah tar.	: ?
Müstensih	: ?
Yk	: 37
Ölçü	: 202x143
Satır	: 19
Hat	: Nesih
Kâğıt	: Kaba Avrupa kâğıt, başlıklar nakışlı, tezhipli
Cilt	: Etrâfi meşin üstü ebru kaplı, miklepli
Şiir sayısı	: 1 tevhîd, 1 na't, 3 kasîde, 133 gazel, 6 tarih, 4 kıt'a 33 müfred
Başı	: Muḥarrik-i şecer-i Lâ-ilâhe illallâh alur mı bî şemer-i Lâ-ilâhe illallâh
Sonu	: Ğurûba rağbet itmez rûze-dâr-ı ğam ezân ister Hâ- âver olsa dil-ber vuşlata destür lâzımdur

Bu nüsha Abdullah Öztemiz'den satın alınmıştır.

5. E Nüshası

Dîvân : Topkapı Sarayı Yazma Eserler Kütüphanesi (arşiv no: H.966)

İstinsah tar. : ?

Müstensih : ?

Yk : 35

Ölçü : 220x120

Satır : 19

Hat : Talik

Kâğıt : Aharlı, cetveller kırmızı

Cilt : Kırmızı deri cilt

Şiir sayısı : 1 tevhîd, 1 na't, 3 kasîde, 133 gazel, 7 tarih, 5 kıt'a 33 müfred

Baş : Muḥarrîk-i şecer-i Lâ-ilâhe illallâh
Kâdur mı bî şemer-i Lâ-ilâhe illallâh

Sonu : Ğurûba raġbet itmez rûze-dâr-ı ğam ezân ister
Hâṭ- âver olsa dil-ber vuşlata destür lâzımdur

İlk sayfada Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nin resmî mührüyle, hususî bir mühr basılıdır.

6. Topkapı Sarayı Yazma Eserler Kütüphanesi, H. 963

Dîvân : Topkapı Sarayı Yazma Eserler Kütüphanesi (arşiv no: H.963)

İstinsah tar. : ?

Müstensih : ?

Yk : 39

Ölçü : 210x150

Satır : 17

Hat : Nesih

Kâğıt : Aharlı, cetveller kırmızı

Cilt : Kırmızı ve mor deri cilt

Şiir sayısı : 1 tevhîd, 1 na't, 3 kasîde, 133 gazel, 6 tarih, 4 kıt'a 32 müfred

Başı : Teħarrik-i Şecer-i Lā-ilāhe illallāh
Kālor mı bī Şemer-i Lā-ilāhe illallāh
Sonu : Dū mıŐra‘ın biri maĐta‘da tā kim cāy-ı maħlaŐdur
TeraĐķī vū tenezzūl Őā‘iriñ yanında hep birdür
“Fe’inne me‘al ‘usri yūsra”

İlk sayfada Topkapı Sarayı Kütüphanesi’nin resmî mührü basılıdır, ayrıca Kadı Nasuh Hindizade adına, H.1186 tarihli bir temellük kaydı yazılıdır. Bu nüshada hayli imla yanlıŐı bulunmaktadır. Őiir sıralamaları diğer nüshalarla aynıdır. Fakat bu nüshanın sonu diğer nüshalardan farklı olarak, “Fe’inne me‘al ‘usri yūsra” “*Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır*” inŐirah suresinin beŐinci ayetiyle bitmektedir. Burada Őairin mahlasına iktibas yapıldığı görölmektedir.

7. Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, 688/1

Dîvân : Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi (arşiv no: 688/1)
İstinsah tar. : ?
Müstensih : ?
Yk : 31
Ölçü : Dış (198x147), iç (170x100)
Satır : 19
Hat : Talik
Kâğıt : Aharlı, cetveller kırmızı
Cilt : Kırmızı ve mor deri cilt

8. Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, 1016

Dîvân : Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi (arşiv no: 1016)
İstinsah tar. : ?
Müstensih : ?
Yk : 30
Ölçü : Dış (214x154), iç (158x116)

Satır : 19
Hat : Nestalik
Kâğıt : Aharlı

Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi'nde bulunan iki adet nüshaya birkaç defa gitmemize rağmen, kütüphanenin son yıllarda tadilatla olması ve el yazması eser verememesi sebebiyle ulaşılamamıştır. Verdiğimiz bilgiler katalog taraması sonucu elde edilen bilgilerdir.

9. Oxford-İngiltere Bodleian Türkçe Yazmaları Kütphanesi, MS Turk.

D. 48

Dîvân : Oxford-İngiltere Bodleian Türkçe Yazmaları Kütphanesi, MS Turk. D. 48

İstinsah tar. : ?

Müstensih : ?

Yk : 32

Ölçü : Dış (242x142), iç (155x82)

Satır : 21

Hat : Nesih

Kâğıt : -

Oxford-İngiltere Bodleian Türkçe Yazmaları Kütphanesi'nde bulunan bir adet nüshaya ulaşma imkânımız olmamıştır. Verdiğimiz bilgiler katalog taraması sonucu elde edilen bilgilerdir.

3.1.2. Metinde İzlenen Yöntem

1.Yüsrî Dîvânı'nın karşılaştırmalı metni oluşturulurken tertip şekli bakımından genel itibariyle ulaşılabildiğimiz altı nüsha da aynıdır. Çok büyük farklılıklar yoktur. Tenkitli metin oluşturulurken dört nüsha karşılaştırılmış; anlam, vezin, üslûp gibi birtakım ölçütler göz önüne alınarak sağlam bir metin ortaya koymaya gayret edilmiştir. Sadece D nüshasında ilk kasîdenin 10.beyitinden 5.kasîdeye (Cinâs-ı durûbı Müştemil) kasîdesine kadar yoktur. Diğer nüshaların tertibinden faydalanmak suretiyle, karışıklık giderilmiş ve manzumeler, tenkitli metin kısmındaki gibi sıralanmıştır.

2. Her manzûmenin başına dipnot düşülmüş, eserin hangi nüshada kaçınıcı varakta olduğu gösterilmiştir. Her beytin başına beyit numaraları verilmiştir ve bu şiir numaralarının altlarında o şiirin vezni tespit edilmeye çalışılmıştır. Çok fazla olmamakla birlikte dört nüsha arasındaki küçük farklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar dipnotta gösterilmiştir. Mesela: 1 No'lu kasîdenin dokuzuncu beytinin birinci mısrasındaki remîde kelimesi A ve C nüshalarında demîde şeklinde yazılmıştır. Tercih edilen ise remîde ifadesidir. Yanlışıklık olan mısranın sonuna (*) şeklinde dipnot düşülmüş, bu durum dipnotta şu şekilde gösterilmiştir. (* remîde: demîde: A, C)

3. Metin, kasîdeler, gazeller tarihler, kıt'alar ve beyitler olmak üzere beş ana bölüme ayrılmıştır.

4. Nüshalar arasındaki farklar, dipnotta beyit numarası verilerek gösterilmiştir. Farklılıkların metne dâhil edilen şekli doğru kabul edilip farklılık yer aldığı nüsha ile belirtilmiştir.

5. Eksik olan unsurlar başlık, beyitler veya kelimelerdeki eksiklikler yoktur (—) işareti tercih edilerek gösterilmiştir.

6. Metinde geçen "tebbet",örneğinde olduğu gibi âyet ve hadîs iktibasları tırnak içinde gösterilmiştir. Bu âyetlerin anlamları ve buldukları kaynaklar, tezin tahlil kısmında verilmiştir.

7. Farsçadaki vâv-ı ma'dûleler (ḥ'âb) örneğinde olduğu gibi (~) simgesiyle; Arapça ve Farsça kelimelerdeki med harfleri ise, şu şekilde gösterilmiştir:

! : Ā, ā   و : Ū, ū   ي: Ī, ī

8. Metin transkripsiyon alfabesi kullanılarak yazılmış, özel isimlerin ilk harfleri büyük yazılmıştır.

9. “bî-”, “nâ-”, “-âsâ”, “-veş”, “-gû” gibi Farsça ön ve son ekler, kelime ile arasına (-) işareti konularak yazılmıştır: bî-çâre, nâ-kâm, felek-veş,

10. Muzaf ve Muzafun ileyhin yer değiştirmesi sonucu meydana gelen Farsça birleşik isim ve sıfat tamlamalarında (izafet-i maktu) iki kelime arasına (-) konulmuştur. ser-geşte gibi.

11. Metinde geçen Farsça ikili tekrarların yazımında, tekrarlanan kelimelerin arasındaki ek veya edatlar kısa çizgi ile gösterilmiştir: ser-â-ser, dem- â-dem, ser-be-ser gibi

12. İki kelimededen müteşekkil birleşik isimlerde bu iki kelime arasına (-) konulmuş; iki farklı kelime gösterilmeye çalışılmıştır: gird-âb gibi.

13. Nazal (ñ) ile biten ve kelimenin sonunda yer alan iyelik ekleri, üñ, uñ şeklinde eserin yazıldığı dönemdeki şekliyle yazılmıştır. (kadrüñ, anuñ, vb.)

3.2. DÎVÂN-I YÜSRÎ (METİN)

İBTİDÂ-İ DÎVÂN-I YÜSRÎ EFENDİ*

TEVHİD-İ BÂRÎ*

BİSMİ'LLÂHİ'RRAHMÂNİ'R-RAHİM*

1

Me fâ'i lün / Fe'i lâ tün / Me fâ'i lün / Fe'i lün
(Fa'lün)

1. Muḥarrîk-i şecer-i Lâ-ilâhe illallâh
Ḳalur mı bî-şemer-i Lâ-ilâhe illallâh
2. İder mi sofrâ-i ğayra gedâsını muḥtâc
Simât-ı mâ-ḥazarı Lâ-ilâhe illallâh
3. İki cihâmîñ ider teşnegânını sîr-âb
Dü ḳatre-i maṭar-ı Lâ-ilâhe illallâh
4. Elezz-i et'imededen ḳat-'ı iştihâ eyler
'Aşîr-ı ney- şeker-i Lâ-ilâhe illallâh
5. Baḳılsa bir şıra şimşâd-ı baĝ-ı rahmetdür
Ḥurûf-ı ser-be-ser-i Lâ-ilâhe illallâh*
6. İder mi zînet-i dünyâ-yı fânîye raĝbet
Faḥûr-ı kerr ü fer-i Lâ-ilâhe illallâh

* İbtidâ-i Dîvân-ı Yüsrî Efendi: —C, E; Dîvân-ı Yüsrî B, D

* Tevhîd-î Bârî : —B, C, D, E

* Bismi'llâhi'rrahmâni'r-rahîm: —A, B, D, E

¹ A1b, B1b, C1b, D1b, E1b

* ser-be-ser-i: serîri D

7. Kōmaz zālām-ı sivāyı cihān-ı hātırda*
Şümūs-ı bi-aḥter-i Lā-ilāhe illallāh
8. Tūlū‘-ı mihr-i ümīd-i ‘ibāda bedreḳadur
Tevessül-i seḫer-i Lā-ilāhe illallāh*
9. İder remīde tūyūr-ı hevā-yı fāsıdeyi*
Şadā-yı şāh-per-i Lā-ilāhe illallāh
10. Virür vesāvise ḫaşyet-i vegā ki dilde*
Çaḳa çaḳa teber-i Lā-ilāhe illallāh*
11. İder cüyüş-ı ebālisi na’rasıyla helāk
Dilīr-i nām-ver-i Lā-ilāhe illallāh
12. Hümā-yı maḡfireti evc-gāh-ı raḫmetden
Şikār ider şaḳar-ı Lā-ilāhe illallāh*
13. Ne mümkin olmaya āhūsı deşt-i gufrānıñ
Şikār-ı şīr-i ner-i Lā-ilāhe illallāh
14. Ḥavāṭım-i dehen-i mü’minīne şāyeste
Nigīndür güher-i Lā-ilāhe illallāh
15. Ḥıdīv-i kişver-i zıkr olmayan fu’ād olmaz
Sezā-yı tāc-ı zer-i Lā-ilāhe illallāh

---

* zālām-ı: kelām-ı D, hātırda : hātırda D, hātırda C

* seḫer: şecer B

* remīde: demīde: A, C

* 10.beyitten 5. kasīdeye (Cinās-ı Durüb-ı Müştemil) kadar D nüshasında yoktur.

* çaḳa çaḳa: çıkaçaḳ A, C

* şafar: şaḳar A, C

16. Hořā muvahhidiñ olmiş miřāl-i levh-i ‘azīm
Kulüb-ı müsteşir-ı Lā-ilāhe illallāh
17. Neheng-i kulzüm-i ‘iřyān iken olur dilümüz
Ma‘ādin-i durer-i Lā-ilāhe illallāh
18. Eşer çomaz dem-i fāsidden itseñ istiğnā
Tamarada nişter-i Lā-ilāhe illallāh

2

ESMĀ-İ KÜTÜB-İ MÜŞTEMİL NA‘T-İ ŞERİF*

Me fā‘ilün / Fe‘i lā tün / Me fā‘i lün / Fe‘i lün
(Fa‘lün)

1. Dilā nedür sebab-i men‘-i iktisāb-ı kemāl
Binā-yı mā‘şiyete tā-be-key bu Sarf-ı ĥayāl*
2. Beyān-ı Muĥtasar ile baña nedür Maksūd
Dem-ā-dem eylemeden nef-‘i źarra istibdāl*
3. Beni aĥıķa řoduñ itmedin dü-‘ālemde
Diriğ bir Mütevassıt Merāh-ı istiĥsāl
4. Hulāsa dāğ-ı ġamım yer yer eylediñ İzāh
Düřürdüñ ellere māñend-i Tahte-i remmāl
5. Müdām Cāmi elüñden biraķmadıñ bir kez
Müyesser olmadı Nahv-ı Fevāide iķbāl

---

² A2a, B2a, C2a, —D, E2a
* Esmāi-i Kütübi müştemil Na‘t-i Şerif: —C
* ma‘şiyete: ma‘rifete B
* istibdāl: istidlāl B

6. Sevād-ı metni idüp terk eylediñ Teşrih
Mütün-ı zülf-i Mufaşsal müjeyle şâne-mişāl
7. Ne bir Mutavvele itdin heves ne Mısbāha
Hevā-yı zülf-i ‘izār ile geçdi rüz u leyāl
8. Felekde t̄ali‘-i Mes‘ūd gerekmiş ādemde
Ki-miṣl-i ḥāl-i leb-i dilber itmeye ĩġfāl
9. Nigāhımı zekān-ı yāre iyleyüp Tergīb
Revā midur beni itmek esīr-i çāh-ı melāl
10. Hemīşe meşcere- sūz-i sāġar-ı meyden
Derūnum eylemediñ zav’-ı ‘ilm ile iş‘āl
11. İdüp ḥumārı şudā‘ı Nevāzile nisbet
Ḥuzūr-ı pīr-i muġāna idersin isti‘cāl
12. Pür itdi farz idelim Gül-istān-ı ‘ālemde
Ḳuşūr-ı ṭab‘ī Lübāb-ı ma‘ārif ü ifzāl*
13. Virür mi fā‘ide kenzü’l-ma‘ārif olsañ da*
Muḳārın olmiyacak ‘ilme şālih-i ā‘māl
14. Bu ‘ilm-i bī-‘ameliñ berzaḥı muḳarrerdür
Sefīne muḳtarib olmaz mı yemmde bī-dünbāl
15. Ferā‘iz u sünen ü vācibātı terk itdiñ
Muhākemāt-ı me‘āşīde geçdi her meh ü sāl

---

* lübāb: leb-āleb C
* olsañ da: ol kesde A, C

16. Taqayyüd eylemediñ cem‘i zeħr-i āhirete
Mukantarāt-ı menāhidir eldeki emvāl
17. Mevākıf itmedin ašlā Mecālis-i ‘ilmi
Ve līk olmasın ŧem-‘i maħfil-i erzāl
18. Ne Hikmet olmadı elvāh-ı keŧtī-i ŧab‘ım
Yem-i günāhda çāğz-ābe-gīr fikr ü bāl
19. Revā mı eylemeye ğıll ü ğıŧŧ-ı dili Tenkih
Ĥadeng-i ğam tenimi göz göz itdi çün ğırbāl
20. Kōmaz teccsüse bir Kutb-ı mürŧid-i devri
Miyān-ı dāire-i bezm-i meyde sākī-i zāl
21. Müdām cam-ı sebūdur bana enīs ü celīs
Müyesser olmadı bezm-i efāzıla idħāl
22. Ne elde sübħa-i devvār vār ne ĥod ezkār*
Hemān sāĝar-ı mīnā vü naĝme-i ‘azzāl
23. Menār-veŧ dikilüp bāb-ı cāmi‘e girmem*
Gelür gider dile ancak mü‘ezzin-i iķbāl
24. Neŧāt-ı Vāfī ümidile gün geçürmedeyüz
Gelür mi ĥātıra yevmü‘t-tenādı pür-eħvāl
25. Nihāye yok mı zehāb-ı reh-i ĥarābāta
Nedir bu bī-hūde refār ey dil-i meyyāl

---

* var: —B

* dikilüp: yañılup B

26. Basīt ḥak-i mezelletde dest-i miḥnettden
Miṣāl-i Nuḥbe-i mey tā-be-key olam pā-māl
27. Yeter bu vaẓi‘ sitem güsteri biraḳ zīrā
Taşavvūrāt-ı ‘abes ḳoymadı tenimde mecāl
28. Bıraḳmadiñ beni çün elden iḳtizā itdi
İdem o dergehe Telḥīs-i ıztırārī ḥāl
29. Anıñ ki dergeh-i luṭf-ı āstānidir Müntec
Makāşid-i gile-mend-i ‘uşātı bi‘l-ikmāl
30. Şeh-i erīke-neşīn-i ‘avālim-i melekūt
Livā-keş-i Tabakāt-ı sipihr-i evc-i kemāl
31. Şehāb-ı mumṭır-ı nīsān-ı āsmān-ı şühūd
Yetīm-i lü‘lū-i Kāmūs-ı ‘ālem-i āzāl
32. Şemīm-i evvel-i gül-zār-ı ‘ālem-i imkān
Nesīm-i ḡonçe-güşā-yı Bidāye-i eşkāl
33. Debīr-i Fihris-i Dībāce-i kitāb-ı vücūd
Müfessir-i Suhuf-ı zāt-ı izid-i müte‘āl
34. Bahane-i Nefehāt-ı bedāyi‘-i eşya
Bahar-ı sidre-i icād-ı ravza-i iclāl
35. Sipeh-büd-i Leme‘āt-ı Meşārık-ı ḥilḳat
Şu‘ā-ı neyyir-i raḥşān-ı ṭārem-ı ensāl

36. Livā-firāz-ı şefa‘at şefik-ı her millet
Şifā-yı cümle-i ‘illet tabīb-i rüz-ı sü‘āl
37. Hıdīv-ı efser-i levlāk-pā nüh-i eflak
Şefi‘-i ümmet-i ğam-nāk-ı Muzhırü’l-āmāl
38. Gül-i Hadīkatü’l-esrār Aḥmed-i Muhtār
Resül-ı Hāzret-i ğaffār şem‘i bezm-i vişāl
39. Fütüh-ı ğaybe sebeb nūr-ı pāk-i zātıdır
Ṭulū‘-ı mihrile la-büdd olur bedīd Eşkal
40. Vücūd-ı Ma‘danü’l-esrar Hucetü’l-ahrār
Le‘amrik efseri başında re’s-i māl-i kemāl
41. Merā-yı cebhe-i bī çini Matla‘u’l-envār*
Dü kevne ‘aks-i ḥat-ı ebruvānı iki hilāl
42. ‘Uḳūd-ı kākül-i müşkini Sübhatü’l-ebrār
Şuā-yı dendeni gerdān-ı rüḥa ‘akd-i le‘āl
43. Hūdāyı dīdeler ise o Kurretü’l-‘aynū
İderdi muttaşıl āyīne-vār seyr-i cemal
44. Şikār iderdi hümā-yı Heyākili her ğāh
Dü süyden nigeḥ-i şāhbāzı bī per ü bāl
45. ‘Izārı Matla-ı şems idi ḥatṭı maġrib idi
Çekilmeden felege perde-i nehār-u leyāl

---

* merā-yı: serā-yı B, bī-çini: çini B

46. Gelürdi zülfi nesīmīle mevce baħr-ı kelām
Yazılmadan daħi satr-ı şühüde ħarf-i mişāl
47. Deħanı Mushaf-ı ħüsnünde nokta-i mevħüm
İderdi niçe Mesīħi kelām-ı mu‘cizi lāl
48. Diseydi Zemzem eger bir nefes o ka‘be-i cān
Mişāl-i Tebşıra mevcin biħār iderdi cibāl
49. Zebān-ı efşahı Kenzü’ d-dekāyıkā Miftāħ
Peyām-ı eblağı ħallāl-ı Müşkilāt-ı muħāl
50. Ĥadīşi şehr-i belāğatde ‘Umdetü’l-müftī
Lisān-ı emlahı mīzāħ-ı çeşme-sār-ı zülal
51. Enāma bedreka-i Evzahı’s-sübül nuṭkı
Ĥitābı tevsen-i ‘akla ururdı bend-i şikāl*
52. Ne ümmī kim kütüb-i ‘ilm ü fazlı itmededür
Ĥazinetü’l ‘ulemāyı cihānı māl-ā-māl
53. Açılmadan daħi nesrīn-i Ravzatü’l-‘ulemā
O ğonçe ‘İlm-i ledün ħıfz iderdi bŷy-mişāl
54. Kemāl-i rüşdile ol mürşid-i Reşād-ı ‘ibād*
Olunca ‘Izzile med‘uvv-i bezm-gāħ-ı vişāl
55. O gence ğāşıye-ber-düş-ı peyk idi Cibrīl
Ĥadem-nihāde-i mi‘rāc olunca rŷħ-ı hemāl

---

* ururdı: urdı B
* reşād: şād B

56. Teferrüc itdi Makāmāt-ı heft eflāki
Olundı zātına Keşfü'l-hicāb-ı bi'l-ikmāl
57. İdüp Nihāyetü'l-idrāk kâbe kavseyne
Müyesser oldı huşul-ı maķāşid ü âmāl
58. Nesīm-i Gülşen-i esrār-ı vahy olan zātı
Mu'atţar itdi meşām-ı cihānı çün gül-i āl
59. Ziyā-res-i haremeynā Sirāc-ı kevineynā
Eyā ḥabīb-i cenāb-ı Hüdā-yı celle celāl
60. Sen ol Cilā-yı kulüb-ı 'uşāt-ı ümmetsin
Zalām-ı cürmi ider mihr-i lütfuñ izmiḥlāl
61. Sen ol melāz-ı ümemsinki nuţķ-ı pākiñden
Bulur Necāt dil-i muḥtaşar mişāl-i ğazāl
62. Sen ol seḥāb-ı cihāngir-i evc-i rahmetden
Ki hep Vikāye-i zıllıñdadır ğarib ü 'ıyāl
63. Vasiyyetiñle bu gülşende şād olan eyler
Belābil-i dilini düşmen-i gül-i bilbāl
64. Yer itse güher-i va'diñ 'aceb mi dillerde
Ki bî Fusūs olunmaz ḥavātım isti'māl
65. İdüp hużū' ile taķdīm resm-i Ādābı
Veciz ile ideyim ḥāk-ı pāye 'arz-ı me'āl

66. Benim o ulzüm-i ‘iřyān ki alka-i mevcim
Muħařsal urmada pāy-i hevāya bend-i ayāl
67. Benim o zevrak-ı derya-yı ma‘řiyet ki mūdām
Fenārı sāgar-ı mīnādan eylerim iş‘āl
68. Benim o bār-keş-i cürm kim beni eyler
Miřāl-i keffe-i Mīzān-ı eşmim istiřkāl
69. Metā‘-ı cürümü taħmīl eylesem Tibyān
İderdi ‘aczini iřhār iķtidār-ābāl
70. Seħāb-ı cürümü Semsiyye itsem üstüne ger
Olurđı lücce-i mevvāc bu cibālū telāl
71. ‘Uřāte māye-i Kutū’-ı-kulūb iken keremiñ
Bu Būstānda ün mūr olur yine ħammāl
72. Bütün řefā‘tiñ ümmīd ider bu ħalk bütün
Ne deñlü eylese kesb-i Fezā’ilū’ı-a‘māl
73. Fezā’il-i ‘amelim yok diriğ vaķt-i sefer
Ĥizāne-i günehimdir faķat bana eřkāl
74. Ne Hey‘etile varam bar-gāh-ı ‘izzine ben
O dem ki ‘arż ola yer yer defātir-i a‘māl
75. Zebān-ı efřaħ-ı Saħbān lāl olur almaz
Ĥuzūr-ı Kaz-ı mařerde i‘tizāre mecāl

76. Bu fikr-i Atvel-i ğam irtibâtıla bir gün
İdüp bu kıdd-i şikâle-keş-i günâhımı dâl
77. İdereken âh dem-â-dem fezâ-yı hayretde
Ümîd-i Sur-‘a-i İrsâd ile dil-i meyyal
78. ‘İbâd-ı ez‘afiññ hâliş-ü’l-fu’âdından
O Ekmel-ü’l fużalâ âşaf-ı sûtüde-hışâl
79. Veliyy-i ni‘metim ibni vezîr ibni vezîr
O Es‘adü’l-vüzerâil-‘izâm o Zübde-i âl
80. Beni Tarîkat-ı na‘t-ı şerife sevķ itdi
Getürdi şab‘ıma farķ-ı teşevvukı iķbâl
81. Esâmî-i kütübi müstemil bu nazmımda
Teveccüh-i dil-i bî-gıllin itdim istidlâl
82. Nevâdır-i Dür-i ta‘bîr ile idüp tezyîn
Müyesser oldu bu bî-mişl Na‘tıñı ikmâl
83. Odem ki kırıla bâzâr-ı ‘alem-i Tecrîd
Nuķüddan ola hâlî eyâdı vü ezyâl
84. Bir elde Defter-i cürmüm bir elde Tuhfe-i na‘t
Olunca dergehi re’fet penâhıña rû-mâl
85. Günâhıma göre Teysîr-i ‘afv-ı hayy ü kadîr
Kıalur cenâbıña ey şâh-ı mülk-i istiklâl

86. Şefâ'atîñle o dem ki'uşât ola Mebşüt
Hadikatü's-sü'edā içre emr ola idhāl
87. Çıkarma Yüsri-i zārı o zümreden kerem it
Ki Münye- h'āhı kerem-kār eylemez imlāl
88. Gözünde kim ham-ı zülfüñ Havāli halka ola
Rikāb-I ümmete geçmek revā mıdur aġlāl
89. Nazar Mukaddeme-i zātedür tufeyle degil
Hużūr-ı nūrda pes-mādedir güneş çü zılāl
90. Bu tuhfetü'l-fukahādam siyāh olan defter
Olur şāhid-i 'afvuñ cemāline n'ola hāl
91. O rū-siyeh ki ola kevşer-i hidāyete ġarķ
'Aceb mi eylese tebyiz-i levn mişl-i Bilāl

KAŞİDE-İ KEREM-NĀME-İ ES'AD PAŞA*

Fe‘i lātün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lün
 (Fā‘i la tün) (Fa‘lün)

1. Nedür ey çarḥ-1 denī düşmen-i merdān-1 kerem
 Ḥisset-āmūz-1 cihan-bīn-i debistān-1 kerem
2. Dil-nüvāz-1 lü'emā kaḥr-kün-i ehl-i vefā
 Şarşar-1 bād-1 hevā berḳ-1 gülistān-1 kerem
3. Şāhid-i ‘ömre vedā‘ eyleyecek vaḳt oldı
 Olmadan üstümüze micmere – gerdān-1 kerem
4. İtmedüñ tāli‘mi hīç vefā-dār bana
 Senden ancak bu idi maṭlab-1 iḥsān-1 kerem
5. Eyledüñ var ise baḥt-1 siyeh-i ehl-i dili
 Ḥāl-i ruḥsāre-i rengīn-i ‘arūsān-1 kerem
6. Yoksa itdüñ mi o çābük-rev-i vaḥşet-gāhı
 Siyeh-i merdümek-i çeşm-i gāzālān-1 kerem
7. Yoksa itdüñ mi o miskīn-i perīşān-1 dili
 Zülf-i revnaḳ-dih-i ruḥ-sāre-i ḥübān-1 kerem
8. Yoksa itdüñ mi o sevdā-zede-i hicrānı
 Reng-i dāğ-1 siyeh-i lāle-i bostān-1 kerem

³ A7a, B4a, C6a, —D, E5a

* Kaşide-i Kerem-nāme-i Es‘ad Paşa: —C, Es‘ad Paşa: B

9. Yoksa itdüñ mi o pür-piç-i müşevveş-hâli
Lîka-i maḥbere-i dest-i debîrân-ı kerem*
10. Yoksa itdüñ mi anı rağmına dil-teşneleriñ
Zulmet-i sedd-i reh-i çeşme-i ḥayvân-ı kerem
11. Yoksa itdüñ mi anı deyr-i cihan-ı ye'se
Dūd-veş perde-keş-i şahn-ı buḥürdân-ı kerem
12. Nedir ey dil bu kadar dağdağa-i istikşâ
Seni baḥtiñ arasın elde giribân-ı kerem
13. Belki nâ-gâh ṭulū' eyleye ḥurşîd-i ümîd
Şubḥa irmez mi şanursın şeb-i hicrân-ı kerem
14. Böyledür kâ'ide-i gerdiş-i fânûs-ı felek
Gehî eşkâl-i denâ'et gehî elvân-ı kerem
15. Nola olmazsa saña baḥt-ı siyâhuñ yâver
İktizâ itdi virem destîne bürhân-ı kerem
16. Çehre fersüdeñî ḥâk-i der-i devletine
Ne maḥal ruḥşat olursa odur âvân-ı kerem
17. Var o paşa-yı felek-rütbeye bir kerre görün
Açıla belki kilîd-i der-i eyvân-ı kerem
18. Eyle ruḥsâre-i maḥşûda süveydâsını ḥâl
K'ola reh-yâb-ı ten-i mürdeñe tâ cân-ı kerem

---

* Lîka: lîkâ B

19. Niçe paşa ki vezîr ibn vezîr ibn vezîr
Reşk ider bende-i ednâsına Keyvân-ı kerem
20. Şîr-i kuhsâr-neseb Hayder-i hāmûn-ı edeb
‘Azamet ‘an-ced ü eb Hâtem-i devrân-ı kerem
21. Rüstem-i mülk-i veğâ Neyrem-i deşt-i hicâ
Mâh eflâk-i seḫâ malik-i ‘ummân-ı kerem
22. Tarem-i ‘ırq-ı fiten ḫâsem-i bîḫ-ı şîven
‘Âlim-i cümle-i fen ḫ’âce-i Ḥassân-ı kerem
23. Mütevaḫḫı‘ müteşerri‘ mütemessik-i ḫâni‘
Mütedeyyin müteverri‘ gül-i Ken‘ân-ı kerem
24. Şadr-ı bezm-i büleğâ ḫâzret-i Es‘ad Paşa
Nüşa-i zâtı yeter ‘âleme bürhân-ı kerem
25. Zîhn-i pâkine ider ‘aql-ı Aristo ğıbtâ
Reşk ider ‘aql-ı Felâḫûnına Loḫmân-ı kerem
26. Daḫi bir tâz nihâl-i gül iken ‘âlemde
Toldı âşârı ile gülşen-i ‘irfân-ı kerem
27. Mekteb-i dânişi zânû-zedi tâlibleriniñ
Kimi Sokrat-ı himemdür kimi Loḫmân-ı kerem
28. Yeridir metin-i reşk ile dögünsün zîrâ*
Viremez zâtî gibi la‘l-i Bedaḫşân-ı kerem

---

* yeridir: birebir A, C

29. Katre-rîz olsa şehâb-ı himemi eylerdi
Sengden me'zeneyi serv-i hırâmân-ı kerem
30. Mazhar-ı luṭf-ı şafâ-baḥşı olaydı ger ücâc
Aña reşk eyler idi lezzet-i Saḥbân-ı kerem
31. Bir nefes gûş-ı ḥabâbe alabilse sülhanın
Pür iderdi şadefin dürr ile 'ummân-ı kerem
32. Ḥande-rîz olsa eger meyde ḥabâbuñ yüzine
Bir gül eyler ki sezâ-yı ser-i mestân-ı kerem*
33. Müstefîz olsa Süheyl-i himeminden dil-i saḥt
Ma'den-i ṭab'ın ider ğıbṭa-kün-i kân-ı kerem
34. Dikeli menzil-i meydân-ı feşâhatda nişân
Kaldı bu vâdide şad kez gerü Saḥbân-ı kerem
35. Dürr-i baḥr-ı küremâ gevher-i kâ[n]-ı hümemâ
Ey meh-i zâtı ziyâ-baḥş-ı şebistân-ı kerem
36. Sensin ol ḥayr-ı ḥalef Es'ad u emced-i ecved
Reşk ider ṭab'-ı güher-baḥşına pîrân-ı kerem
37. Sen iken ebr-i şehâ-bâr-ı sipihr-i iḥsân
Pây-mâliñ ne revâ olmaya reyyân-ı kerem
38. Sen iken zezeme -pîrâ-yı gülistân-ı hüner
Gül-i ṭab'ım ola maḥrûm-ı hoş-elḥân-ı kerem

---

* ser: ber A, C

39. Sen iken Tūr-ı belāgatda Kelīm-i ümmīd
Ola hayret-zede Hārūn-ı beyābān-ı kerem
40. Oldı ser-mest-i mey-i maṭlab edānī-meşreb
Aldı ehl-i hüneriñ ‘aqlımı hırmān-ı kerem
41. Olayım bār-ī huzūruñda dūr-efşān-ı me’āl
Kala lāyık mı dehen-beste bu hemyān-ı kerem
42. Gūş dutmazsa da ol gönçe-i handān-ı kerem
Bülbül-āsā ideyim ṭab‘ı gazel-ḥ‘ān-ı kerem
43. O meh eyler keremi yoksa hilāl-i felegiñ
İde bir nīme-i nān itdigi iḥsān-ı kerem
44. Artırur ḥasreti dağ-ı dil-i zārıñ naḳdin
Cüz-i ma‘dūd değıl manşıb-ı hüsrān-ı kerem
45. Görmedik naḳşını bir yerde zamānında meğer
Ḥatemiyle bile ‘azm itdi Süleymān-ı kerem
46. Dem-i vuşlatda du‘a ḥāzıradır dildārıñ*
İ’timād eyleme eylerse de peymān-ı kerem
47. Döndi ḳandīl-i ‘amel-mānde-i deyre şimdi
Zīb-i gül-miḥ-ı buḥl-ḥāne olan ḥ‘an-ı kerem
48. Aluruz eşheb-i çālāk-ı niyāzı sürerek
Yüsriyā kısmet ise öñdül-i meydān-ı kerem

---

* vuşlatda: vaşlında A, C

49. Olmasun dāğ-ı dilim reşk-inücüm-ı t̄arem
Ey ruḥ-ı maṭla‘-ı ḥūrşid-i dıraḥşān-ı kerem
50. Dide-düzem niçe dem āyine-i devrāna
Olmadı ‘aks-dih-i şuret-i imkān-ı kerem
51. Yandım āteşlere māned-i tenūr-ı Keyvān
İtmedi türş-dih-i dāmen beni t̄ufān-ı kerem
52. Ser-i ḥāhiş-gerimi gūy-veş itdim ğaltān
Kaıpmadı zūlf-i dilārā gibi çevgān-ı kerem
53. Kaıddimi gerçi hilal eyledi hecri ammā
Girmedi şekl-i ufuk destime dāmān-ı kerem
54. Çıkıdı eşdāf-ı eyādi-i temennā felege
Virmedi ebr-i emel kaıtre-i nisān-ı kerem
55. Kūdek-i şir-ḥār-ı mihr-i hüner kaıan ađlar
Kaıurıdı nāfe-i āhū gibi pistān-ı kerem
56. Vādī-i firfir ḥasretde nāzar-dūzāniñ
Müjedir didesine ḥār-ı muđaylān-ı kerem*
57. Çekmeden sürme-i ihfā-yı türābiñ gözüme
Çekdi pinhāne beni hecriste rindān-ı kerem
58. Almaz erbāb-ı kerem ğamz-ı baḥli gūşe
Sengden ‘āri gerek keffe-i mizān-ı kerem

---

* müjedir dīdesine: müje – düzdīsine B

59. İtdi ğam kaddimi pür-piç mişāl-i tuġra*
Ne zemān şādır olur bendeñe fermān-ı kerem
60. Şefķatin şaf – dilān eyleyemez dilde nihān
Şiše fānūs idemez setr-i şemi‘dān-ı kerem
61. Baña luṭfiñ görünür sāde - şıfat ṭab‘iñda
Ĥā‘il olmaz nazar-ı ‘āriḫe ḫayṭān-ı kerem
62. Nola üftāde isem şebnem-i bāġ-ı hünerim
Bir nazar eyle baña ey meh-i tābān-ı kerem
63. Ta olam pertev-i mihr-i himemiñle giderek
Cā-nişiñ ġuref-i ḫāver-i imkān-ı kerem
64. Sebeb-i rikķat olur ķalbe niyāz-ı şu‘arā
Gonçeniñ ġönlün açar bülbul-i nālān-ı kerem
65. İdeyor mest-i meşām-ı dili ruḫsāriñda
Geleyor rāyiḫa-i lāle-i nu‘mān-ı kerem
66. Yüsriyā eyle maķāmāt-ı du‘āya ‘āġaz
Aça tā çeşm-i dili kuḫl-ı Şıfāhān-ı kerem
67. Ne bu ıṭnāb-ı süḫan bār-geh-i maķşūd*
Ne bu ihām-ı maķāşid ne bu i‘lān-ı kerem
68. Ğāyete irdi kelām oldı me‘āli ma‘lūm
Ancak olur bu fūrüşende-i ‘üvnān-ı kerem

---

* kaddimi: dīdemi C
* maķşūd: maķşūde A, C

69. Eyle maqlād-ı temennaya du‘āyı mizlāc
Feth ola tā saña bu nīm dih-i dükkān-ı kerem
70. Bir du‘ā eyle ki dergāh-ı icābetde bütün
Aça āmīne elin şaff-ı sürüşān-ı kerem
71. Āfitāb u meh ü encüm ola tā kim felege
Sāye-endāz-ı ziyā şekl-i çerāğan-ı kerem
72. Pertev-i ma‘delet ü mekremet ü ma‘rifeti
Gice gündüz ola revnaķ_dih-i dīvān-ı kerem

4

ESMĀ-İ LIBĀSİ MÜŞTEMİL KĀSĪDE*

Fe‘i lātün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lün
(Fā‘i lā tün) (Fa‘lün)

1. Güş tüt hāme-i zīnet-dih-i endāmı beyān
Naẓm-ı esmā-i libās itse gerek cilve-künān
2. Dest-māl nigeḥ-i āz-ı ‘arak-çiniñ iken
Çemen-i gülşen-i āmālim olur mı reyyān
3. Tā-benā-güşe yetişdi ḥaṭṭ-ı nev-hīzi daḥi
İtdi maḥşūr-ı bilād-ı Fesi ḥayl-i ‘Urbān
4. ‘Aşķ-ı la‘lūñle şatar erligi ḥalka şūfī
Dīk bā-tāc-ı ḥorūs oldıgın eyler iz‘ān

⁴ A5b, B6a, C9a, -D, E7b

* Esmā-i Libāsı Müştemil Kāsīde: —C

5. Suhteğāniñ şavurur bāşına her gāh gül-i āh
Yāsemēn-riz olur lālelere bād-ı hazān
6. Āfitābe irişür zerre mücerredlik ile
Sen de terk eyle fenāyı k'ola vuşlat āsān
7. Ne 'aceb gerdeni bağlansa kedū-yı bezmiñ
Çün gül-efser urılır başını dik dutsa hışān
8. Zabt ider hūş-ı hezārı gül-i bağıñ bendi
Kul ider ehl-i hevāyı belī rūy-ı handān
9. Seveniñ sen kılı ol sevmeyeniñ hünkārı
Müre bir kelle şeker māra görün gürz-i girān
10. Ru'yet-i hācibi hācet mi şıyam-ı hecre
Tutalım eyledi pinhān hilāli Ramazān
11. Düşürür turesin ebrūları pīç ü tāba
Köse mebhāşde Ebu'-l-lihye yı eyler ta'bān
12. Her āteşde aluruz ses-geri menzil-gehde
Azmāyişse gāraş işte hadeng işte kemān
13. Olsa cūdı demi tūfān-ı kerem tağ-ı dilim
Felek-i maşşūdı kōmaz vuşlata mevc-i hicrān
14. Küşteğāniñ çoğı mermer şarınur maşşberede
Başı pekligini dil_dārınıñ eyler i'lān

15. Kā'im-i hāne-geh-i kā'id-i mey-hāne velī
Günc-i mescidde alur uyhuyı zerrāk-ı zemān
16. Çün hezārān nuḡūd-ı dile olduñ mālik
Beni gömlek yerine hākke ey h'āce amān
17. Pīzen-i 'aḡlı zebūn eyledi seher-i nigeñ
Rāh-ı zenlikde ise 'Anteri geçdi müjgān
18. Sākiyā gel kapame kutnī-i fem-i mīnāya
Eyleme dīde-i şahbā-keşi gör dü cihān
19. Hālden sāde ider naḡş-ı muşavver ruḡuñı
Bī-nūḡaḡ nāme-yi dāḡi güzel oḡur yārān
20. Günc-i çeşmiñde ider ḡamze-i tātārına yer
Niçe mīrzāyı bucāḡa şoḡar ol hān-ı zemān
21. Hīç burūc çekilür mi ayā hoḡḡa_dehen
Ne devā mā'il-i ma'cūn-ı lebüñ aḡlaya ḡan*
22. Beñzedürse nola jengārı taraklı şāle*
Her gören şāne-i meşşāḡayı zülfünde 'iyān
23. Ablak-ı çarḡa süvār olsa da ḡalbi alaca
Yine menzil alamaz itse ne deñlü cevelān

---

* devā: revā A, C

* şāle: şāne B

24. İdemez şarf-ı nıgeh eşkle çeşm-i bülbül
Şebnem-i çarhla gülşende gülün işi tuman
25. Peşmi koymaz ‘acabā derzi izim cāmemize
Yādeli gördi giribānına döndi dāmān
26. Dilde taşvīr ideli zātını Bihzād-ı hayāl
O tepe dārı benim bāşıma teng oldu cihān
27. Ğarķ olur ol mehi āğūşā çeken ten nūra*
Şanıma bīhūde ‘araķ-rīz olur ehl-i devrān
28. Nil-i mazmūne cerīm oldu ise tab‘ı selīm
Hāme şandāl aña bārīk-i hayāl oldu lebān
29. Ay şanem ma‘bed-i islām-ı derāyı neyler
Ne belā idi bizim bāşımıza bu efgān
30. Kus ağı şayd idemez şīr-i ner-i ser-mestī
Bizi zāhid diliñe tolama eyle ihsān
31. O mehe hāle-i āğūş-ı kemer-bend yeter
Şāmdan neyler ider ‘azm-i reh-i Hindistān
32. Nağme-i kürdiyye çevrir be uşul evfer
Eylesem eşk-i pür-efşān ile āhenk-i figān
33. Uçdı haţtıyla yeleklendi hadeng-i hüsni
Kametın kabza-i cevrinde daħi şekl-i kemān

---

* ten: —B

34. Nīm-ten kaldı meh-inev gibi çarh-ı gamda
Şimdi hasret-keş-i ebrularıñ ey mihr-i cihān
35. Biniş eyler kavlı ile cām eger düzd-i elem
Olsa gāret-fiken-i şehir-i derūn-ı mestān
36. Eyleseñ Külbe-i aḥzānıma teşrīf eger
Şarıurdum kapuda pāyına ey serv-i revān
37. Biz bu ser-haddi niçe bekleyelim sultānım
Kalmadı kal‘a-i tākātde mühimmāt-ı tūvān
38. Zīver-i bār u ber olsaydı dıraht-ı ecvef
Kerr ü ferrāca bu vādide olurdu şāyān
39. Eylese şemm ile semmüre eşer ef‘iden
Kākülünden ḥaṭṭ-ı nev-ḥīzī bulur mıydı amān*
40. Mey-keşin paçe kafasında komaz derd-i ḥumār
Düşse ayağa nola ḡam-keş-i la‘l-i cānān
41. Zer devā-yı marāz-ı faqr idigin fehm eyler
Yüz kızardır kerem erbābına cerrār-ı zemān
42. Lebi zevkıyle olan eşk-i terk-i neşvesini*
Beñzedürdük ‘araķı bādeye karsak ne zemān*
43. Ḥande kavķ-ı çemenistān-ı ḥaṭādır nāfe
Zülf-i pür_çiniñe teşbīh iden eyler ‘işyān

---

* nev-ḥīzī: nev-ḥīz B
* lebi: beni A, C
* ne: —B

44. Şunasın cābe müdāmāne revā cāmı bize*
İtmedi Cem daħi bu ħürmeti ey pîr-i muġan
45. Ma' ilim bir tonı'ālata ele girmez ise
Yine sākı mey-i gülgūnuña ħalur meydān
46. Baġ-ı ħüsnüñ giderek bād-ı ħazānıda eser
Sen bu terlikle mi ħalsañ gerek ey ġonce-dehān
47. İçelim bādeyi çakşır-i jeyāna dönelim
Yaralım Zühre-i Şevr-i felegi na're-zenān
48. Çizme pergār - şıfat ey dil-i pūyān-ı kenār
Vasať-ı da-'ire-i vefġ olur ħuťba mekān
49. Yüsriyā çün der-i şandūka-i řab'ı açdım*
Alabildiġi ħadar elbise alsun yārān
50. İtmedimse nola taťvîl-i kelāma raġbet
Çün kubūr yañlısın ister sözüñ ebnā-yı zemān
51. Boġça boġça tuġaf-ı tesliye 'arz eyleyelim
Şāhid-i sem'-i veliyyu'n-ni'amîye her ān
52. Ya'ni ol müddeşir-i ħil'at-ı zībā-y-şekîb
Raži-ı ħısmet-i taġdîr-i cenāb-ı Mennān
53. Köprülü - zāde yegāne güher-i Es'ad Paşa
Lābis-i çār ġayb-ı şāh-i mülk-i 'irfān*

---

* şunasın: şu-sen B, cābe: cāye A
* der: dü B

54. Şıkşa her cend anı tengī-i kabā-yı şiddet
Vüs‘at-i şabrı ider ol kadar ihsān Sübhān
55. Bu kaba niçe şehānīñ bedenin kuçmuşdur
Fürce-i şiddet ile vāşıl olur ādem olan
56. Düşmeziz dā‘iye-i elbiseye bu demde
Seng-i hārā-veş ölürsek de yoluñda ‘üryān
57. Vāşıl-ı sāhil-i āmāli ider fülk-i dilin
Lā-cerem iskele-i Resmoda Timur Qoparan

5

CİNĀS-I DURŪB-I MÜŞTEMİL KASĪDE-İ NĀ-ŞENĪDE*

Fe‘i lātün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lün
(Fā‘i la tün) (Fa‘lün)

1. Ham-ı zülfüñ -deheniñ büsbütün efsün ola tā
Sübha-i yüsr ide ‘āciz qala hāllinde şabā
2. Nev – demīde haţţına gamze-i çeşmi ma’ıl
Çimçig iken gelür ahūlara sünbül-i nev’ā
3. Gözleriñ kıpkızıl olunca o gül ruhsāre
Bil ki hūn-āb-ı terehümle kerem ide saña *
4. Gözüñi yumyumuşak kuhl-i Şıfuhān[ı] çeküp
Qum düşe rehğüzer-i şāh-ı hayāle maḥzā

---

* çār: cār B, ğayb: ğab B, C

⁵ A6a, B8b, C11a, D2a, E8a

* Cinās-ı durūb-ı Müştemil Kasīde-i Nā-şinīde: A, B, C, —D

* hūn-āb-ı: hūbān D

5. Dili vaşf-ı ham-ı zülfüñdür iden āzāde
Alıkor mı atı gemgevşek olunca şehā*
6. Tamtāze haṭ-ı nev h̄iz ile gözden düşmez
Micmer-i şimsiyāh olsa atılmaz meşelā
7. Şem‘-i vaşl ise ğarāz cismiñi kibrīt ide gör*
Sapsarı olmayacak haramına gelmez kaṭ‘ā
8. Rü‘yet-i sebz-i haṭiñ perde-keş-i çeşm olalı
Yemyeşil kara zümürüd görünür oldı bana
9. Zeķan-ı dilbere aç dest degirmi ise sen*
Sipsivriyse terāzū-yı hayāle alma
10. Köskütük māşe- zen-i günc-i tekāsül olma
Olmasun üstüne tā kim şerer-endāz-ı belā
11. Dümdüz olursa sezā mañşib-ı gel ümmīd
Yoħsa her bir yere toħm-i emel ekme evfā
12. Kālsun ey şūħ derūnumda ğamiñ cān yerine
Ya’ni bomboş komaya bekleye vīrānemi tā*
13. Hep hebā oldı diriğ olmadı sa‘y-i meşkūr
Çok tavāf eyledi dil ka’be-i hūsnūñ şanemā

---

* atı: anı B, D, E olunca: olur ise D

* kibrīt: kibrīp B

* ise sen: ise de D

* Ya’ni: Tāki D

14. Mest iken mültemes-i vaşlına düşün söyler
H̄āb-ı h̄āzır gibi çeşminde o yāriñ güyā
15. Dübdürüst oynar uşul-ı gam-ı zülfüñle velī
Uyamaz beste-i zencīre rakib-i bed-rā
16. Yabyaşı yere bambaşka bırak ağı gözet
Kalmasun dalyānuñ üstünde ip isterüz amma
17. Göñül egle gehī ey tīr-i müje sīneme gel
Çün zihāmdur Qara Burdağ tepe tenhā yaylā
18. Dil peyām-ı eceli tīr-i cefāsından alur
Sözī dost toğrı umar yāri olandan meşelā
19. Diyemez kimseler āyīnede sarsak lām-cīm
Olsa zülfüñ ruḥuña tāb-ı ‘araḳ birle devā
20. Naḳd-i ‘ömrün vire bir laḫza ḳarār itmese dil
Mum-ı müft ala ḳonađı başıñ üzre ne belā
21. Viridi ruḥsār-ı ‘araḳ-rīzi cevābı āḫır
Şulanup yem yemiş at gibi yola girdi şabā
22. Dāne-i ḫaliñ ider mürġ-ı dili ser-geşte
Damdar olmasa da kākülüñ ey şūḫ-ı cefā
23. Dīdemi itdi ḫam-ı kāküli çepçevre muḫīṭ
Rāst olunca atar çenberi vāril zīrā

24. Tolanur turrei ruhsâr-ı ‘araḡ-nâkinde
Görmedim dîk-i sipihri ide hûrşîd iskâ
25. Kaskatı câmesin endâmina uydur derzî
Gele ip râst girîbân-ı raḡîbe hınnâ*
26. Düşüren ḡatre-i hûn-âbı meyânîñ ḡamıdır
Görinür kûpkücücük gerçi ipince ammâ
27. Eyleseñ tostopalak tevsen ola ḡarşu gele
Gergedan görmelüdür mûr ise de ḡaşmı dilâ
28. ḡam-ı hâl-i ḡatıdır âhımı ḡarḡa ḡıḡaran
Toptolı olmayıcaḡ menzile varmaz aşlâ
29. Dildedür maḡsem-i ser- çeşme-i şehri hecriñ
Şu gibi aḡ pak eyâ tîḡ-ı cefâ sen de aña
30. Sûk-ı ‘alemde görürmiş işi akçe pakçe
Virdi kâlâ-yı ḡama dîdelerim eşk-i behâ
31. Ḳıymetiñ bilmeze biñ pâre de olsa virme
Yüzin al dilberin ay mirvaḡa baş bād-ı hevâ
32. Yâri germ-âbede ḡüşişle öp‘üryan – ten iken
Ḳavf-ı tiḡ u elem-i ḡâk-ı girîbân ne belâ
33. Almayam baş göz ile seyriñe âyine ele*
Var iken gözde ḡayâlîñ seniñ ey mâh-liḡâ

---

* hınnâ: ḡayye D
* 33.34.35. beyitler: —C

34. Tastamām oldu yeter sākī biraz da ayagñ
Çek taħammül idemez meşreb-i erbāb-ı şafā
35. Oldı besbellü bu elfāz-ı cinās-ı darbı
Besberāber ikişer şātır-ı şāh-ı ma‘nā
36. Tertemīz bu gül-i gülberg sezādur Yüsri
Bağ-ı tab‘ımdan ehibbāya idersem ihdā

İBTİDÂ-İ ĞAZELİYYÂT
ĦÂRFÜ'L ELİF*

1

Me fâ'îlün / Me fâ'îlün / Me fâ'îlün / Me fâ'îlün

1. Kıbâb-ı heft eflâke göre bu kürre-i ğabrâ
Müsebba' şekl-i ber-vefka konulmuş noqtadır güyâ
2. Birer manzardan olmuş ħulk-ı nâzır semt-i maşşudâ
'Acîbe bir mesîre ħânkaħdur 'âlem-i dünyâ
3. Süheyl-i künh-i zâtın lem'asından behre-yâb olmaz
'Ukûl-ı ħurde - bînân-ı raşad la'l olsa ser – tâ – pâ*
4. Ħazer âh-ı dil-i 'uşşâkdan kim aña nisbetle
Nesîm-i dil-fezâ-yı şubħ-demdür şarşar u ħübâ
5. Sen öl ölmezden gel evvel vâkıf-ı râz-ı ħaķîkat ol
Ki bilmez dâniş-i mevtâyı Yüsrî zümre-i aĥyâ

* İbtida-i Ğazeliyyât Ħarfü'l-elif: Ğazeliyyât Ħarfü'l-elif B, D, E; Ħarfü'l-elif: C

¹ A11b, B9b, C13b, D3a, E9a

* Bînân-ı: bünyâd-ı D

Velehü Eydan*

2

Me fā'i lün / Fe'i lā tün / Me fā'i lün / Fe'i lün

(Fa'lün)

1. Ser –i kibārı ider serdī –i sitem-i me'vā
Cibālūñ evcin ider berf lā – cerem me'vā
2. İder nigāh aña berr-i gedāların ihyā
Ḥazīzi çeşme-i kühsārdır iden irvā
3. Şalāḥ-ı ḥālidür örten 'ayubını ḥalkuñ
Niḥān ider eşer-i raḥne-i cidārı tılā
4. Çekildi Sürḥ ser-i zaḥm-ı Meşhed-i dilden*
Çü mīr Veys ideli şevḳ-ı la'lūñ istīlā
5. Çi-sūd ḡayz-ı dil-i ḥāside telatṭufdan
Muḥāldür 'alev-i neftī āb ile itfā
6. Cezīreden hele ben öyle nefret itdüm kim
Ḥabāb-ı cāmı bile görmek istemem cānā
7. Yerin tutar mı 'aṭāyı dem-ādemūñ ta'yīn
Nice kıyās olunur Nīle Yüsri ebr-i semā

* Velehü Eydan: (Başlık) —A, B, C, E

² A11b, B9b, C13b, D3a, E9a

* ser: —B

Velehū Eyḍan*

3

Fā‘i lātün / Fā‘i lā tün / Fā‘i lā tün / Fā‘i lün

1. Bir veliyyü’l-ni‘metüñ manzuruyam kim ḥāliyā
‘Ārife ḥāk-i der-i devlet-me’ābī kīmyā
2. Ḥātemüñ vaşfi bile sā’illeri mecbūr ider
Mürdesi de ecvedüñ işe yarar çün mūmiya*
3. Perde çekdi ḥūndan mürdümlere reng-i lebūñ*
Çeşmüme şimdi ḥaṭ-ı ruḥsāruñ oldı tūtiyā
4. Ḥālka-i bezm-i naşīḥatde erāzil neylesün
Ṭaşt-ı ğassāle mişāl-i cāme girmez būriyā
5. Şūret-i maḳşūdın eyler zīb-i āġuş-ı nigāḥ
Ḥod şināsı gevherin mir’āt idenler Yūsriyā

Velehū Eyḍan*

4

Fā‘i lātün / Fā‘i lā tün / Fā‘i lā tün / Fā‘i lün

1. Gülşen-i sīnemde her bir dāġ bir güldür baña
Nāle-i āḥ seḫer feryād-ı bülbüldür baña
2. Öyle nāz eyler şarāb-ı şevk-ı yār ögmekde kim
Bu yübüsetle fezā-yı yem daḫi çöldür baña

* Velehū Eyḍan: (Başlık) —A, B, C, E

³ A11b, B9b, C13a, D4b, E10b

* mürdesi de: mürdesidür B

* perde: yerde A, C

* Velehū Eyḍan: (Başlık) —A, B, C, E

⁴ A11a, B9a, C14b, D4a, E10b

3. Teşne-leb kalmam ğam-ı la‘lünle manend-i Mesîh
Bir kalendar-meşrebüm ħurşid keçküldür baña
4. Ħançer-i ser-tîzi çekdüñ sine-i mecrühdan*
Kim didi zâlim saña zaħm-ı dili güldür baña
5. Zülfiķâr-ı Ħaydar-ı destümde Yüsri ħâmedür
Tab-‘ı çalakim bu cünbişlerle Düldüldür baña

Velehü Eydan*

5

Me fâ‘i lün / Fe‘i lâ tün / Me fâ‘i lün / Fe‘i lün
(Fa‘lün)

1. Melâz-ı cümle-i maħlûk iken penâh saña*
Revâ mı der-geh-i âĥarda itmek âh saña*
2. Çekilmedikçe dilâ meyl-i sürme-i ilhâm
Sitäreñ eyleyemez şefkat-i nigâh saña
3. Vücûdı ĥasret-i vaşlıñla keh-rübâ it kim*
Murâd-ı müncezib olsun mişâl-i kâh saña
4. Nedür netice-i dîni bilürdüñ ey şüfi*
Olaydı meygede-i pîr tekye – gâh saña

---

* çekdüñ: çekdi D
* Velehü Eydan: (Başlık) —A, B, C, E
5 A11a, B9a, C14b, D4a, E10b
* cümle-i: cümle C
* gehi: geh B
* ĥasret-i : ĥayret D; it kim: itdüm D
* 4.beyit: —B

5. Maḳām-ı ‘aşḳ-ı Ḥudā vü resūli tüt ki ola
Rebāb-ı nāle-i dil naġme-i du-gāh saña*
6. Şirā-yı kāle-i ğufrān ise ğarāz Yūsri
Yeter bu eldeki sermāye-i günāh saña

Velehū Eyḍan*

6

Me fā‘i lün / Fe‘i lā tün / Me fā‘i lün / Fe‘i lün
(Fa‘lün)

1. İdüp peyām-ı ḥaṭ-ı yāri ğüşvāre şabā*
Yine şakalı bāşı ṭaġıtdı rüzġāre şabā
2. Biri birine düşürdi Ocak – zādeleri
Nifaḳ ḳundaġını andı lāle-zāre şabā*
3. Nesīm-i zülfi vezān olmayor ğüzeştelerün
Diriġ ḳalmaz imiş āḥır nehāre şabā
4. Seḥerde yāsemen-efşān olur ḳıyās itme
Semend-rāne döker ğülşene şerāre şabā
5. Kayup bu şi‘r-i teri bāġ-ı ṭab‘ı Yūsriden
Şemīm-i ğül gibi şındı şeh-i bahāre şabā*

---

* nale-i:nale C

* Velehū Eyḍan: (Başlık) —A, B, C, E

6 A11a, B9a, C14a, D5b, E10a

* ḥaṭ-ı yāri: ḥaṭ-ı bāri D

* andı: atdı E

* Şemīm-i ğül gibi şındı şeh-i bahāre şabā:Yeter bñ eldeki sermaye günāh saña D

Velehū Eyđan*

7

Fe‘i lātün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lün
(Fā‘i la tün) (Fa‘lün)

1. Olmadın Ƨur-ı rızā hākine rū-sā Mūsā
Görmedi ‘ aşk tecellīsini ola Mevlā
2. Meyl-i engüşt ile ref‘ eyle beyāz-ı çeşmin
Sākiyā tā keremūñle ola bina Mīnā
3. Bādedür mūriş-i sebz-i haṭ-ı la‘l-i dilber
Reyy- Nīl ile olur şüre-i cür‘ā mer‘ā
4. Bulur elbetde şifā-hāne-i vaşlında devā*
Olsa ‘uşşāk-ı sitem-dīdesi ferza – marza
5. Umarız zümre-i erbāb-ı sūḥandan Yūsri*
Vireler bu ğazel-i mühmele ra‘nā ma‘nā

HARFÜ’L-BĀ

8

Me fā‘i lün / Fe‘i lā tün / Me fā‘i lün / Fe‘i lün
(Fa‘lün)

1. Görindi şahn-ı kadeḥde yine ḥabāb-ı şerāb*
Belürdi sāḥil-i dilde dūr-i ḥoş-āb-ı şerāb

* Velehū Eyđan: D, —A, B, C, E

7 A12b, B9a, C14a, D5b, E10a

* şifā-hāne: safāhāne C

* sūḥandan: sūḥanda D

8 A12b, B10b, C15b, D5b, E10a

* ḥabāb-ı: ḥinnāb B

2. Mişāl zerre-i şeb hicre pāyimāl itmez
Sipih-r-i hātır-ı gerdişle āfitāb-ı şerāb
3. Kālursa rüz-ı hisāba ider yine seni mest
O mey- fūrūş ile beynūñdeki hisāb-ı şerāb
4. Bırak sebūları sākī yeter hārāb olduḡ*
Yanaşdı Başraya farzā nice gurāb-ı şerāb
5. Müdam la‘l-i şafā-baḡşuñı ider Yüsri*
Bu neşve-gehde ne dem itse intiḡāb-ı şerāb

Velehū Eyḡan*

9

Fe‘i lātün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lün
(Fā‘i lā tün) (Fa‘lün)

1. Teşne-i çeşme-i cāvīd-i Sikender-meşreb
Kālur āteşgede-i ġamda semender-meşreb
2. Naḡşūña virme ḡalel dīdede aġlatma beni
Ne rivāyet – şikeney gül-i āzer-meşreb
3. Merdümüm şimdi ḡayāl – i zeḡanile geḡinür*
Çünki bir keḡ-küleḡ muḡtāc ḡalender – meşreb
4. Heves – i bāde – i rengīn lebi ile yārūñ
Bu ḡarābat ile düşdüm yine sāġar –meşreb

---

* (beyit olarak) — D
* baḡşuñı: baḡşī D
* Velehū Eyḡan: (Başlık) —A, B, C, E
9 A12b, B10b, C15b, D5a, E11b
* zeḡanile: vaḡtiyle E

5. Düşsün efvāha yine bu ğazel – i şīrīnūñ
Yūsriyā göster edāsın leb -i dilber – meşreb

10

Fe‘i lātün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lün
(Fā‘i la tün) (Fa‘lün)

1. Rūy-ı deryāya bakup itme ciḥānı ğark –āb
Sürmeñi kaçmasun ey māh gül-yı gird-āb
2. Olmaz eşḫāş-ı felek- meşrebūñ in‘āmı temām
Ābı noḫşān döker nāveye delv-i dül-āb *
3. Eyler erbāb-ı kerem bāy u gedāyı iğnā
Yalıñız mezra‘a-i ḫuşke degil cūd-ı seḫab
4. Geçdi serdi-i zemānile edāñı şadre
Ocağuñ ziynetidür mevsim-i sermā aḫtāb
5. Dilberūñ ḫāmını terciḫ iderim puḫtesine
Yūsriyā bāde-i rengin ile bir mi dūş – āb

11

Me fā‘i lün / Fe‘i lā tün / Me fā‘i lün / Fe‘i lün
(Fa‘lün)

1. Ḥoş - ābdan bize şimdi şerābdır mergüb
Bu bezm – ğāhda nā - puḫtedür dilā maḫlūb
2. Taşannu ‘ehline yüz virme bakma şūzişine
İşi bitince yanar mūm-ı ḫātem-i mektūb

¹⁰ A12a, B10b, C15a, D5a, E11b

* delv-i dül-āb: ḫūlu dül – āb D; delv-i dollāb E

¹¹ A12a, B10a, C15a, D6b, E11b

3. Çeküp kibâr eli meydâne râzile kaldı
Simât kalksa gelür bezme lâ - cerem çârüb
4. Hilâl-i ‘ıyd olur derd-i rûze – dâre ‘ilâc
Hıyâr-ı şenbeye muhtâc zahmet-i harnüb
5. Çıkarma nâvek-i müjgânı yâreden Yüsrî
Çün oldu germ-i fitil cerâhat-ı Eyyüb

Velehü Eydan*

12

Fe‘i lâ tün / Fe‘i lâ tün / Fe‘i lâ tün / Fe‘i lün

(Fâ‘i lâ tün)

(Fa‘lün)

1. Saña būs-ı dehen-i yâr ise ey dil maṭlab
Yoğımış sende de ma ‘lümümüz oldu mezheb
2. Hâl-i la ‘lünden olur mest-i habâb-ı bâde
Rîhı taḥlîl ider rûdede ḥabb-ı maḥleb*
3. Sînesi üzre gider kûyûna gözden nîgehüm
Âşinâ-yı yem-i hicrâne ḥâcet merkeb*
4. Günde şad Yūsuf esîr-i zekânıdır yârün
Yılda bir mâh çıkarsa nola çâh-ı naḥşeb
5. Maḥdem-i keştî-i ümmîde bu yemde Yüsrî
Eyledüm merdümi dizdâr-ı ḥişâr-ı Herḳab*

---

* Velehü Eydan: (Başlık) —A, B, C, E

¹² A12a, B10a, C15a, D6b

* ider: —E

* ḥâcet: lazım B

* Herḳab: merḳab E

Velehü Eydan*

13

Me fā'ī lün / Me fā'ī lün / Me fā'ī lün / Me fā'ī lün

1. Birer yol tutmuşuz çün şatr-ı şafha şüretâ biz hep
Velî ma' nide ammâ cild-i vâhid bir kitâbuz hep
2. Te'addüd maṭrah-ı mey-ḥâne-i dil – keşdedür şūfî
Ḥaḳîkatde ser - â - ser mest – i keyf – i yek – şerâbız hep
3. Ne mümkün kilik-i Behzâd-ı heyulâ naḳşımız almak
Nigâh-ı rü'yet-i Ḥaḳ gibi der-zîr-i niḳâbız hep
4. Nola maḳbûl-ı ḥübân-ı melâ'ik - ḥaşlet olsaḳ biz
Mu'arrâyuz riyâdan çün du'â-yı müstecâbız hep
5. 'Aceb mi devlet-i dünyâya raġbet itmeseñ Yüsri
Gedâ – hey'et sebük – dil Edhem –i 'âlî-cenâbız hep

Velehü Eydan*

14

Me fā'ī lün / Fe'ī lā tün / Me fā'ī lün / Fe'ī lün

(Fa'lün)

1. Ğam-ı lebünden olur ḥaṭṭuñı gören tâib
Ḥayâl-i benk olur keyf-i bâdeye ġâlib
2. Ṭufeyl-i tev'emi ḳalmaz yanında ma'zülün
Çeraġ sönse olur sāye lā cerem ġâ'ib

* Velehü Eydan: (Başlık) —A, B, C, E
13 A13b, B10a, C16b, D6a, E11a

* Velehü Eydan: (Başlık) —A, B, C, E
14 A13b, B10a, C16b, D6a, E11a

3. Piyāle işini fincān-ı k̄ahve de bitürür
Şavar k̄azaşını k̄ağı-ı cāhilũñ nā'ib
4. Dü zũlf ü turreşi üç tuğdan 'ibaretdür
Der-i otağ-ı cemālinde k̄aş iki ģacib
5. Mişāl-i k̄abza-i yāķũt Yũsrĩ benden o şũĥ
Götürdi cānumı tiğında çıķmadım şāhib

HARFÜ'L – TE

15

Mef'ũ lü / Fā'ĩ lā tü / Me fā'ĩ lü / Fā'ĩ lün

1. Sāķi-i bezm-i meyse Mesĩĥ-i zemān mest
Bir cām-ı cān - baĥşa baķar mürdegān mest
2. Çıķmaz ĥadeng-i ģamzeleri zaĥm-ı sīneden
Mey-ĥāne ģünci olsa 'aceb mi mekān-ı mest
3. Pĩr-i muđānı itse nola mürşid ittiĥāz
Bāb-ı bülend-i mey-gededür āsitān-ı mest
4. Ģülgũn-ı şevkı ťayy mekāna hüner dimez
Dest-i taşarrufında olaydı 'inān-ı mest
5. İnşāf eyle luť ile beñzer mi Yũsrĩyā
Bu ťi'r-i neş'e – dāruma rıťl-ı ģirān-ı mest

¹⁵ A13b, B11b, C16a, D7b, E12b

Velehū Eyđan*

16

Me fā'ī lūn / Fe'ī lā tūn / Me fā'ī lūn / Fe'ī lūn
(Fa'lūn)

1. Belī dimez Şeh-i devr-i zemāne müflis-i mest
Ġarīb neş'e virür ehl-i hāle meclis-i mest
2. 'Aceb mi olsa semekden semāña neş'e-resān
Müdām 'arbede-i baḡş-i raṭb ü yābis-i mest
3. Ķarīn-ı tevbe olur ihtimāli ḡavfı ile
Bes oldı lafzına dönmez zebān-ı keyyis-i mest
4. Görünmedi baña bir dem mişāl-i ruḡ-ı revān
Meger ziyāret-i ḡākim ide o nergis-i mest
5. Kebāb ider cigerim bāde ḡūnumu ḡamze
Bağılsa Yūsri budur vaḡı'ā nefāyis-i mest

Velehū Eyđan*

17

Me fā'ī lūn / Fe'ī lā tūn / Me fā'ī lūn / Fe'ī lūn
(Fa'lūn)

1. Bu tekye – gehde dönerse piyāle-i himmet
Ḥalāldür saña şūfī nevāle-i himmet

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E
16 A13a, B11b, C16a, D7b, E12b

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E
17 A13a, B11b, C17b, D7a, E12b

2. Derûn-ı dilden anuñ dağdâr-ı asretiyüz
Bu gülşen içre açılmaz mı lâle-i himmet
3. Temâm ra‘şe tutar bir perî-ruhı görsem
Bütün vücūdumı şarşar hevâle-i himmet
4. Mişâl-i bedr-i felek şeyh-i kâmile irseñ
Girer ola ele dâmân-ı hâle-i himmet
5. Bu sūr-gâhda Yüsri murâd öñdül ise
Semend-i ğayreti sūr işte kâle-i himmet

Velehü Eydan*

18

Fâ‘i lâ tün / Fâ‘i lâ tün / Fâ‘i lâ tün / Fâ‘i lün

1. Pertev – endâz olsa mihr-ı şu‘le-bâr-ı merhamet
Zerre-i süflisine eyler nişâr-ı merhamet
2. Olsa mir’ât-ı mücellâ hâtır-ı ehl-i hüner
Üstüne konmaz yine kemter ğubâr-ı merhamet
3. ‘Ask – veş bilmem kimüñ pîrâye-i âğuşıdur
Yâ aña kimdür ‘aceb âyine-dâr-ı merhamet
4. Eyledün her hâne-i dilde ‘ases – veş cüst ü cü
Virmedi başkın baña rind-i nigâr-ı merhamet
5. Āsumân-ı aşletüñ n’oldı Süheyl ü erbine
Virmedi çokdan güherkân u bihâr-ı merhamet

---

* Velehü Eydan: (Başlık) —A, B, C, E
18 A13a, B11a, C17b, D7a, E12a

6. Ra‘še-dār itdi bizi serdī-i deyy-i inķibāz
Kā’ilüz ħummāsına gelsün bahār-ı merĥamet
7. Kaldı İskender gibi tefīde- leb h’āhiş-geri
Çeşme-i ĥayvāna döndü çeşme-sār-ı merĥamet
8. Leşker-i ġamdan taĥaşşun itmege buldum melāz
Ya’ni dergāh-ı Hūdāvend-i diyār-ı merĥamet
9. Kūşe-i zeylin dirġ eylemse luĥfin eylemez
Yüsriyā bir ġün olursuñ şerm-sār-ı merĥamet

Velehū Eyđan*

19

- Fā’i lātün / Fā’i lā tün / Fā’i lā tün / Fā’i lün
1. Zīr-i ĥumdan bezm-i devr-i kāse-i faġfūra git
Bu ĥarāb-ābāddan bir bender-i ma’müre git
  2. Bir meyān-bend ise maķşūduñ piç ü tābdan
İşte āġuşum ne Keşmīre ne ĥod Lāhūra git
  3. Bu gice rū’yāda çekdüm sīneye ol meh-veşi
Ĥüsn-i ta’bīrin ben itdüm sen de zāhid yora git
  4. Tih-i ġamda ikiñüz birden niçün āvāresüz*
Ey Kelīm-i ‘aql-ı Hārūn dili koy Tūra git
  5. Yüsriyā ‘azm-i ĥarābat eyle kūy-i pīre düş
Çāre-sāz-ı derd-i serdür ĥāzıķ-ı mesfūre git

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E

¹⁹ A14b, B11a, C17a, D8b, E12a

* āvāresüz: āvāresün

Velehū Eydan*

20

Fe‘i lātūn / Fe‘i lā tūn / Fe‘i lā tūn / Fe‘i lūn
(Fā‘i lā tūn) (Fa‘lūn)

1. Mest-i mey-hāneye baş ey ser-i sekbān yürüt
Hacı Bektaş gibi Hā’iṭ-i bī-cān yürüt
2. Sākīyā eyle delālet kadehi zenzem ile
Çek meṭāf-ı harem-i bezme hırāmān yürüt
3. Dil gibi dīde-i ‘uṣṣākı taṣarruf müşkil
Hızır-veş kâdir iseñ baırda fermān yürüt
4. Tīr-i müjgānını şal cāna ğam-ı zūlfūñile
Kuş uçur memleket-i hāṭıra kalan yürüt
5. Yūsri ketm eylerise vaşfuñı bizden o mehūñ
Mıṣṭaruñ parmağına kilik-i hūn-efşān yürüt

ḤARFÜ’Ş-ŞĀ

21

Me fā‘i lūn / Fe‘i lā tūn / Me fā‘i lūn / Fe‘i lūn
(Fa‘lūn)

1. Ümīd-i ru’yeti kaldı dükkān-ı dilde aşāş
Evde dü merdūmeki çeşmüme kalur mīraş

* Velehū Eydan: (Başlık) —A, B, C, E

²⁰ A14b, B11a, C18b, D8b, E12a

²¹ A14a, B12b, C18b, D8a, E13b

2. O māha eyleme teklīf-i liḥye-endāzı
Derūne itme bu yüzden de bir keder īrāş
3. Cihānı ğarḳa-i tūfān iderse de eşküm
Tenūr-ı dilde yine āteşim bulur miḥraş
4. Yaparsa ḥāṭır-ı vīrānemi işābet ider
Niçün o pīr-i ḥarābat ider ‘abeş imkās
5. Bu kār-gāh-ı ma‘ārifde eyledüm Yūsri
Hediyelik yine yārāna bir ğazel iḥdāş

Velehū Eyḍan*

22

Me fā‘ī lün / Me fā‘ī lün / Me fā‘ī lün / Me fā‘ī lün

1. Letāfetde nola zūlfüñle olsa nev ḥaṭuñ bāḥiş
Ḳidemden mu‘teberdür çünki yanuñda senüñ ḥādiş
2. Nefes ḥarç eylemez müsta‘de mürşid-i kāmil
Zemīn-i şüre toḥm – efşān olmaz ḥāşılı ḥāriş*
3. Şafā-yı dil gerekdür görmege ma‘şūḳı ‘āşıkda
Şühūd-ı ‘aks-i zāta lā-cerem āyinedür bā‘iş
4. Yine bu sidre-ḳadrüñ dāmeninden buluruz rif‘at
Nola düşdük ise şimdi ḥāke mişl-i cemre-i şāliş
5. Şikest oldı sebū-yı bemz-i yārān el yudı ḥaṭdan
Bu dehrüñ meyyitinden Yūsriyā maḥrūmdur vāriş

---

* Velehū Eyḍan: (Başlık) —A, B, C, E
22 A14a, B12b, C18a, D8a, E13b
* efşān: endāz C

ḤARFÜ'L-CĪM

23

Fe'ī lātün / Me fā'ī lün / Fe'ī lün

(Fā'ī lā tün) (Fa'lün)

1. Reh-i mey-ḥānedür sebīl-i ferec
Sāğar-ı bādedür delīl-i ferec
2. Ağla ḥasretle te eşer kıomaya
Tūde-i şiddetūñde seyl-i ferec
3. Eyle kıandīl-i rüşen-i dili pāk
Olur efrūḥte fitīl-i ferec
4. Sen hemān emr-i Ḥaḳka teslīm ol
Görinür Kebş-i İsmā'īl-i ferec
5. Ğazel-i ab-dār-ı Yūsride
Bulunur tu'm-i selsebil-i ferec

Velehū Eyḍan*

24

Me fā'ī lün / Me fā'ī lün / Me fā'ī lün / Me fā'ī lün

1. Dökülmiş gerden-i sīmīnine destār-ı pīç-ā-pīç
Şarılmış dahme-i ḥüsne muḥalsam mār-ı pīç-a-pīç
2. Nolur 'uḳde-ğüşā-yı ğam – keşān-ı zülf-i yār olsañ
Şabā kıalsun mı böyle sünbül-i gülzār-ı pīç-a-pīç

²³ A14a, B12b, C18a, D8a, E13a

* Velehū Eyḍan: (Başlık) —A, B, C, E

²⁴ A15b, B12a, C19b, D9b, E13a

3. Teveccüh menzil-i maqşūdadır ta'n itme ey zāhid
Tariķ olsa nola şekl-i reh-i kūh-sār-ı pīç-a-pīç
4. İder bahre hūlūş-i 'arz bir gün istikāmetle
'Aceb mi şimdi olsa mislek-i enhār-ı pīç-a-pīç
5. O sīm-endāmı āgūşa çeküp devrān iden 'āşık
Zeh-i sā'at gibi olmak gerek her bār pīç-a-pīç
6. Kelāmiñ rāstı ehl-i hevāya eylemez te'şīr
Geçer mi gūş-ı cenge olmadıkça tār-ı pīç-a-pīç
7. Hezār ezber oķur rāz-ı derūn-ı ğonceyi Yūsri
Ne denlü olsa da mānende-i tūmar-ı pīç-a-pīç

Velehū Eyđan*

25

Me fā'i lün / Fe'i lā tün / Me fā'i lün / Fe'i lün
(Fa'lün)

1. Havāşş-ı zāhid-i huşkiñ du'āsına muhtāc
Ğanīleri zemāniñ gedāsına muhtāc
2. Mişāl-i kākül-i pür pīç hall-i her müşkil
Zebān-ı şāne gibi āşināsına muhtāc
3. Kōnar hadeng-i heves menzil-i murāda veli
Anıñda şaştı müsā'id hevāsına muhtāc
4. Nesīm-i zūlf-ü feraḥ-zā nevā olan dil-i zār
Olur mı tār-ı rebābiñ şabāsına muhtāc

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E
25 A15b, B12a, C19b, D9a, E13a

5. Bu tarzda şüret-i şi'riñ görünmesi Yüsrî
Merâ-yı hâtırimuñ incilâsına muhtâc

ḤARFÜ'L ḤĀ

26

Me fâ'î lün / Fe'î lâ tün / Me fâ'î lün / Fe'î lün
(Fa'lün)

1. İder tırâş şudâ'-ı humârıñı ilhâh
Şunulsa destiñe âyine-vâr sâgâr-ı râh
2. 'Arağ ruḥundan ider ğabğab-ı laṭîfine kaşd
Belî ḥarâret-i ḥammâmı def' ider tüffâh*
3. 'Ulüvv-i rütbede ehl-i hevâ ne ḥâşıl ider
Minâre çıkması itmez mü'ezzini iflâh
4. Dili çalar yere hem 'arz ider ḥam-ı zülfün
Şikeste şîşe olur mı kenâd ile işlâh
5. Me'âl zînet-i eş'âr-ı sâdedür Yüsrî
Dilîr gösterür alayda ehl-i sevķı silâh

Velehü Eyḍan*

27

Mef'û lü / Me fâ'î lü / Me fâ'î lü / Fe'û lün

1. Gördüñ mi sirişkim gibi râmün-ı müferriḥ
Her kaçresi bir lü'lü-i meknün-ı müferriḥ

²⁶ A15b, B12a, C19a, D9a, E14b

* ḥammâmı: ḥamâmı A, C, D, E

* Velehü Eyḍan: (Başlık) —A, B, C, E

²⁷ A15a, B13b, C19a, D9a, E14b

2. Kānūn-ı taraşşudda yanup va‘dine bakma
Ekdirme kebāb üstüne kemmūn-ı müferriḥ
3. Şundi leb-i cān-baḥşımı ḥaylī çene dökdi
Tüffāḥ ile uyıdı mey-i gülgūn-ı müferriḥ*
4. Telḥī-i sitem-ḥāre şunar būse-i la‘lūñ
Zehri niçe def` eyleye ma‘cūn-ı müferriḥ
5. Ğavvāş-ı yem-i ma‘rifet oldıgıñı bildüñ
Yüsri ne bu ‘arz-ı dür-i mazmūn-ı müferriḥ

Velehū Eyḍan*

28

Fe‘i lātūn / Fe‘i lā tūn / Fe‘i lā tūn / Fe‘i lūn

1. Vaşf-ı ḥāl-i siyehiñ itse nola lali faşih
Mūmiyā çün ider işkeste-i ‘uzvı taşih
2. Dāḥilim silkine ser-geşte du‘acılarıñıñ
Beni terk eylemeye mānend-i nişān-ı tesbih
3. İttiḥād itse de ḥussād-mişāl-i şāne
Kākülūñden idemez dīdemi çün ḥam tesriḥ*
4. Sevemem tıfl-ı Yehūdi severim muğ-beçeyi
‘Araḳı eyleyemem bāde-i nābe terciḥ

---

* uyıdı: uydı B
* Velehū Eyḍan: (Başlık) —A, B, C, E
28 A15a, B13b, C20b, D10b, E14b
* ḥam: —B; tesriḥ: teşriḥ E

5. Yüsrîyâ maṭlabımız vuşlatıdır kûyi degil
Ne kadar itse gerek Âdemi cennet tefriḥ

ḤARFÜ'L ḤĀ

29

Fā'î lātün / Fā'î lā tün / Fā'î lā tün / Fā'î lün

1. Hāle-i bedr-i semādur ḥalka-i devrān-ı şeyḥ
Ḥ'ān-ı bezm-i aşfiyādur ḥalka-i devrān-ı şeyḥ
2. Ser-be-ser minā-yı gül ārāste bir ṭabla-vār
Armağān-ı kibriyādur ḥalka-i devrān-ı şeyḥ
3. Sā'at-i dünyāya çarḥ-ı 'akreb olduysa felek
Çarḥ-ı meydāna hüdādur ḥalka-i devrān-ı şeyḥ
4. Şāhid-i maḫsūdı teşḥire maḫām-ı ḥavfde
Sübḥa-i dest-i ricādur ḥalka-i devrān-ı şeyḥ
5. Teşne-gān-ı dest-i istiskāya söyle Yüsrîyā
Ḥavz-ı leb-rîz-i vefādur ḥalka-i devrān-ı şeyḥ

ḤARFÜ'D – DĀL

30

Me fā'î lün / Me fā'î lün / Me fā'î lün / Me fā'î lün

1. Ḥaḫīkat ehline dā'ir kemerdür ḥalka-i tevḥīd*
Sarā-yı ḫurbe bir ṭāḫ-ı memerdür ḥalka-i tevḥīd
2. Neheng-i ḫulzüm-i ğufrān ider üftādesin dā'im
Muḥiṭ-i 'aşḫa girdāb-ı zikirdür ḥalka-i tevḥīd

²⁹ A15a, B13b, C20b, D10b, E14a

³⁰ A16b, B13a, C20a, D10a, E14a

* ḥalka-i: ḥalka-i C, E

3. Nola Samsām-ı Sürhāb-ı sivādan olsa hep sālīm
K̄olunda Rüstem-i ‘āşkuñ siperdür halka-i tevḥīd
4. Gürūh-ı ‘āşıkān micmer gibi döndükce sūzişle
Yağa çāk idecek bir özge yerdür halka-i tevḥīd
5. Dolan sen de miyān-ı himmet-i merdāne çün Yūsri
Ḥaḳīkat ehline dā’ir kemerdür halka-i tevḥīd

Velehū Eyḍan*

31

Fe‘i lātūn / Fe‘i lā tūn / Fe‘i lā tūn / Fe‘i lūn
(Fā‘i lā tūn) (Fa‘lūn)

1. İdemez ref‘-i şeb-i hecri fūrūg-ı ḥurşīd
Āb-ı limon ile olmaz Ḥabeşī levn-i sefīd
2. Faşş-ı engüşter-i ebnā-yı zemān oldı züccāc
Lā-cerem-i vāşıl-ı taḥkīk olur ehl-i taḳlīd
3. Virdi naḳd-i ḥiredi mihr-i müccel ‘ayyāş
Yine rez duḥterinūñ itdi nigāḥun tecdīd
4. Cānumı tende tutan dildeki tīg-ı gamdur
Āb-ı kandīl idemez nūr-ı fitīli tebrīd
5. Eylemez zātūña gavvāş-ı zemāne raġbet
Yūsriyā olsañ eger ḳulzūm-i ma‘nāda ferīd

* Velehū Eyḍan: (Başlık) —A, B, C, E
31 A16b, B13a, C20a, D10a, E14a

Velehü Eydan*

32

Mef'û lü / Fā'î lā tü / Me fā'î lü / Fā'î lün

1. Sultānum evc-i rütbede oldukça ber-murād
İmzâ-yı nāme pāyededür hālîşü'l-fü'ād
2. Hāver şabāhîñ üstüne hırşîdi gözci qor
'Ākıl beyāz-ı mālî kime eyler i'timād
3. İtmez nazār eşer dehen-i yāre oldı çün
Hatt-ı lebi netice-i hırezvān-ı yekād
4. Āteş – feşān iden beni sahtî-i dehrdür
İzhār ider şerāre-i elmāsı çün zenād*
5. Keştî-i satrı şandala çekdirme dür hemān
Baħr-ı hünerde yelemek eş'arı müstezād
6. Zann itme çıkmaz aħker-i tābendeden duħān
Bağ hatt-ı rüy-ı dilberüme eyleme 'inād*
7. Mınkaş sebz-i hatt-ı ruħunda eşer mi qor
Geşt-i bahārîñ āfetidür Yüsriyā cerād

ĤARFÜ' Z-ZĀL

33

Fe'î lātün / Fe'î lā tün / Fe'î lā tün / Fe'î lün

(Fā'î lā tün)

(Fa'lün)

* Velehü Eydan: (Başlık) —A, B, C, E

³² A16b, B13a, C21b, D11b, E15b

* zenād: ziyād E

* dilberüme: dilbere B

³³ A16a, B14b, C21b, D11b, E15b

1. H̄am-ı zülfüñ nice etsün dil-i bitābı melāz
Nice mümkindür ola bülbüle girdāb melāz
2. Cān atar sīne-i kāfūra ‘araḡ ruyuñdan
Belī maḡrūre olur ḡā’a-i serdāb melāz
3. Zaḡm-ı peykānına dilde nola itmezse naḡar
Şāhbāze olamaz lāne-i ‘uḡāb melāz
4. Üft ü hız ile der-i pīr-i muḡāna düşelüm
Olmayur ceş-i miḡende bize her bāb melāz
5. Yūsriyā şevḡ-ı dehānile ‘aceb mi yārūñ
Şadef-i tab‘ımı itse dür-i nāyāb melā

Velehū Eyḡan*

34

Meḡū lū / Fā‘i lā tü / Me fā‘i lū / Fā‘i lün

1. Saḡt-ı sirişti itme dilā ḡātem ittiḡāz
Elmāsiñ itme rīzesini merhem ittiḡāz
2. Bū cehlūñ olmadı hile ḡa‘ati müfīd
Maḡrūrı itmez Ādem olan adem ittiḡāz
3. İḡaz ile nāle eyle sen de ḡalbiñi
Mevlānā eylediye beni hem-dem ittiḡāz*
4. Şāyān ider sürūr-ı dü kevine vücūdunı
Sūr-ı cihānı o kim ider mātem ittiḡāz

---

* Velehū Eyḡan: (Başlık) —A, B, C, E

³⁴ A16a, B14b, C21a, D11a, E15b

* beni: neyi A

5. Tahîr itmese kâğıda Yüsri rāzîni*

İtmez dü rüyı ehl-i hıred maḥrem ittiḥāz

Velhū Eyḍan*

35

Me fā'i lün / Fe'i lā tün / Me fā'i lün / Fe'i lün

(Fa'lün)

1. Kebāb-ḥāre gelür duḡ-ı rez müdām leziz

İyāl-dār-ı ḥalāle olur ḥarām leziz

2. Elin çeker 'aqla imtilāsı ḥavfindan

Ne deñlü olsa da ḥelvā-yı intikām leziz

3. O nev ḥaṭuñ doyamaz dide seyr-i ḡabḡabına

Gelür ḡazāleye bāḡında sīb-i sām leziz

4. Şunarsa ḥal-i lebün sīr-ḥān-ı vaşla nola

Gelür ṭabi'ate ḡahve 'ale't-ta'am leziz

5. Olurdu maḡzar-ı iḡbāl dıl'-ı bī-ḡuştum

Hümāye olsa eger Yüsriyā 'ızām leziz

ḤARFÜ' R-RĀ'

36

Me fā'i lün / Fe'i lā tün / Me fā'i lün / Fe'i lün

(Fa'lün)

1. Hezāre çāke ḡülüñ şeh-per-i ḥimāyesidür

Şemim-i nev-be-nevi şubḡ u şām vāyesidür

* itmese: itme A, C,

* Velhū Eyḍan: (Başlık) —A, B, C, E

³⁵ A16a, B14b, C21a, D11a, E15a

³⁶ A17b, B14a, C22b, D12b, E15a

2. Dilā bu kıṣṣa-i ālām-ı zūlf-i dil-beri kes
Olur teselsüle bādı yılan hikāyesidür
3. ‘Aceb mi nāvek-i ğam dilde perveriṣ bulmasa*
O tıfl-ı şîr-horiñ zaḥm-ı sine dāyesidür*
4. Ser-i medāric-i kaṣr-ı viṣāldür maḳṣūd
Vilāyet ehl-i diliñ yoksa pest pāyesidür
5. Sipihr-i ma‘rifete ṭab‘-ı Yūsriđür ħurṣid
Sevād-ı şî‘ri bu tāze zemīne sāyesidür

Velhū Eyđan*

37

Me fā‘ī lün / Me fā‘ī lün / Fe‘ū lün

1. Sehī ḳaddim ḫāṭiñ nūr-ı siyehdür
Hem ol cebhe-cihān-ı ħüsne mehdür
2. Vefādur of dise ‘uṣṣāḳa dil-ber
Her evza‘ın şunar kim vaṣla rehdür
3. Zırındur zehr-i cism-i Zāl-ı ‘aşḳa
Leke başında dervişiñ külehdür
4. Meger ol māh ḫançerdür kemerdür
Nigez zu‘munca bildim ki günehdür
5. Behā şimdi hebādur şî‘re Yūsri
Hep ebnā-yı zemān iḥsānı pehdür

---

* bulmasa: bulsam B, bulsa: D, E, C
* dāyesidür: sīnesidür A, C
* Velhū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E
37 A17b, B14a, C22b, D12b, E15a

Velehū Eyđan*

38

Me fā'ī lūn / Me fā'ī lūn / Fe'ū lūn

1. Baña būs-i lebūñ ey şūñ müldür
Zenađdānuñ mezākımca nuğuldür
2. Zeh-i bārīk-i kıavs-i tākatümde
Harīre cān-ı pīçide dü güldür
3. Ruđuñ naqşı raķībūñ sīnesinde
Firengī başma bālin üzre küldür
4. Tarīk pīre düş rif'atse maqşūd
Olursa tāc o kim hāk-i sübüldür
5. Hazer kıl Yüsrī ihsān itdiginden
Bu pendiñ kıā'ili hatm-i rüsüldür

Velehū Eyđan*

39

Fā'ī lātūn / Fā'ī lā tūn / Fā'ī lā tūn / Fā'ī lūn

1. Kāse-i metrūk-ı mey reng-i lebinden bellüdü
Müflisiñ evvelki hāli meşrebinden bellüdü
2. Gec nigāhānuñ Nuseyrīler gibi müşrikligi*
Ađvelüñ her dem yigin yeg meksebinden bellüdü

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E
38 A17b, B14a, C22a, D12a, E16b

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E
39 A17a, B14a, C22a, D12a, E16b

* nuseyrīler: naşirīler A, C, E

3. Neşve-i şahbāyı tāk ü hūşesinden añlarız
Zāt-ı erbāb-ı kerem cedd ü ebinden bellüdür
4. Bahtı vārūn aḥteri ma‘kūs‘āşık oldığım
Dil-rübāmuñ ḥāl-i zīr-i ğabğabından bellüdür
5. Rūy-ı yārūñ şafvetin vaqt-i tırāşı bildürür
Yūsriyā Nev-rūz-ı Sultānī şebinden bellüdür

Velehū Eyđan*

40

Me fā‘ī lūn / Me fā‘ī lūn / Me fā‘ī lūn / Me fā‘ī lūn

1. Sūkūt-ı ehl-i bezm ey gül-beden sensizligindendür
Ḥamūşı ‘andelīb-i zāre gülşensizligindendür
2. Geçen şevk-i müjeñden ‘ayn-ı tecrīdi güzer eyler
Tefevvuk ‘İsāyı Cibrīle sūzensizligindendür
3. Ricānıñ da ucunda rüşvet ister kim ola nāfiz
Hedefden tiriñ istirdādı demrensizligindendür
4. Ḥabāb-ı bāde bī-‘aks-i ḥam-ı zūlfūñ karar itmez
Sefīne ıztırābı yemde āhensizligindendür
5. Derūn-ı dūn-ı tıynet tīredür bī-çeşm dil-i Yūsri
Zalām-ı ḥāne-i serd-āb revzensizligindendür

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E
40 A17a, B15b, C23b, D13b, E16b

Velehū Eyđan*

41

Fe‘i lātün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lün
(Fā‘i lā tün) (Fa‘lün)

1. Kıaysa Leylā idi Mevlā talebinde reh-ber
Sen de tut semt-i mecāzı delüden uşlu haber
2. Varıcağ rāst mağām-ı emele ehl-i hevā
Dest-i muṭrıb gibi şad perde-i edvāre geçer
3. Nāledür ekşimi taḥrīk iden çeşmümden
Ĥaber-ı rıḥleti yüriden alur ehl-i sefer
4. Yine gerd-i kadem ü tıgıña düşdüğ geldüğ
Ĥurbet erbābını yā ḥāki yāḥud ābı çeker
5. Giceci bülbüle döndüğ elem-i zülfünden
Yüsriyā ol güle itmez mi ‘aceb nāle eşer

Velehū Eyđan*

42

Me fā‘i lün / Me fā‘i lün / Me fā‘i lün / Me fā‘i lün

1. Ĥubār-ı ḥaṭṭın ol nūr-ı başar zīb-i dehān eyler
Dehānın sürme-i iḥfā ile gözden nihān eyler
2. Nola ĝonce hezare berg-i bāzı itse ĝülşende
Çün ebkem destini tefhīm-i ḥāle tercemān eyler

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E

⁴¹ A17a, B15b, C23b, D13b, E16a

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E

⁴² A18b, B15b, C23a, D13b, E16a

3. Bozar çün mār-peççe lāne-i deyrinini kebgîñ
Zemāne nev-resi hep böyle qaşd-ı hānedān eyler
4. Nedem kim būselikden zemzeme pīrā olur ‘uşşāk
Çudūm-ı cām-ı meyde lebleri dūr-ı revān eyler
5. Çalem maḥberde kalmaz semt-i ma‘nāyı tutar Yūsri
Hicāzîñ reh-revānı Berkeden ‘azm-i Ma‘ān eyler

Velehū Eydan*

43

Mef‘ū lū / Fā‘i lā tū / Me fā‘ī lū / Fā‘i lūn

1. Ser-mest-i bādedūr müjeler dökülüp yatur
Meydān-ı hūsne sehm-i naẓar dökülüp yatur
2. Peymāne havz-ı gülşen-i ruḥsār-ı yārdur
Mānened-i yāsemen hūy-ı ter dökülüp yatur
3. Gülgeşt-i bāğdan ‘arz-ı ālū-yı la’lidür
Yer yer çemende yoḥsa şemer dökülüp yatur
4. Tiğ-ı sitemele kıyma yeter kāmı merḥamet
Bağ dāmenimde laḥt-ı ciger dökülüp yatur
5. Şevk-ı lebiyle Yūsri baña çok mı bu ğazel
Çün genc-i ḥātırımda güher dökülüp yatur

* Velehū Eydan: (Başlık) —A, B, C, E
43 A18b, B15a, C23a, D13a, E16a

Velehü Eydan*

44

Mef'û lü / Fā'î lā tü / Me fā'î lü / Fā'î lün

1. Kālā hārīz-i vuşlata dīnār lābedür
Bazār-ı bezm-i bāde maḥall-i icābedür
2. Ebrūsı saḳf-ı manzara-i ḳaşr-ı ḥüsnüne
Dīvānçe-i Ḥayālīden iki kitābedir
3. İḳbāl-i ḥulḳ zāte degüldür zemānedür
Raġbet sebū-yı bezme degildür şerābedir
4. Luṭfuñ sever geçen dil-i bed-ḥ'ahe 'āmdur
Ḳahrıñ hemān 'aşık bi irtiyābedür
5. Bāb-ı bülend ḥāzret müftīde Yüsriyā
Bu intizār bir olur olmaz cevābedür*

Velehü Eydan*

45

Mef'û lü / Fā'î lā tü / Me fā'î lü / Fā'î lün

1. Şemşīr-i 'işveyi bulunur gerçi çok çalar
'Aḳlım keser o ḳaşı hilālüm tıruḳ çalar
2. Şöyle sürer ki eşheb-i itnāb dil-berim
Gülgün cām-ı deşt-i tarabda topuḳ çalar

* Velehü Eydan: (Başlık) —A, B, C, E
44 A18b, B15a, C23a, D13a, E17b

* cevābedür: cevāzedür E

* Velehü Eydan: (Başlık) —A, B, C, E
45 A18a, B15a, C24b, D14b, E17b

3. Düzgünde olsa diñledemez bezm-i nāzda
Sāz-ı niyāzı ehl-i hevā hep bozuk çalar
4. Ders-i dellālī mekteb-i gülşende gonceye
Ta'lim idince bād-ı şabā çok çubuk çalar
5. Olğonce – femde bŷy-ı vefā Yŷsrī mŷn'adim
Dil-bāb-ı bāğ-ı maṭlabı oyuk boyuk çalar

Velehŷ Eyḍan*

46

Fe'i lātŷn / Fe'i lā tŷn / Fe'i lā tŷn / Fe'i lŷn
(Fā'i lā tŷn) (Fa'lŷn)

1. Teşne-i deşne-i dilber kanevātı neyler
Ṭālib-i çeşme-i ḥayvān Fŷrātı neyler
2. El çeken bŷse-i la'linden o şŷḥŷñ olsun
Mihr-i ma'zŷli velī olan zāt-ı ḥayātı neyler
3. Nola ketm-i neğam itse leb-i mŷsīkārı
Sā'il-i der-be-der itā-yı zekātı neyler
4. Tāzeler ḥātır-ı 'uşşāk-ı nevā-cŷyānı
Meclis-i meyde ne dem geçse beyātı neyler
5. Mŷje vŷ çeşm ile tefhīm-i me'al eyler iken
Yŷsrī-i zār 'aceb kilik-i devātı neyler

* Velehŷ Eyḍan: (Başlık) —A, B, C, E
46 A18a, B15a, C24b, D14b, E17b

Velehū Eydan*

47

Me fā'ī lūn / Fe'ī lā tūn / Me fā'ī lūn / Fe'ī lūn
(Fa'lūn)

1. Ne dem ki rubḥ ile māl-i ḥarām devşirilür
Temessük-i ğazab-ı zü' intikām devşirilür
2. Ḥabāb sāġar-ı mey maḥv olur figān itsem
Çalınsa ordada borı hıyām devşirilür
3. Niġāh-ı 'āşıkı ol şūḥ iki gözünden alur
Rūsūm-ı çift ra'iyet temām devşirilür
4. Alınca gönülümü setr itdi zūlf-i pūçīniñ
Şikāre dest-res olduġda dām devşirilür
5. Ne deñlü olsa perişān Yūsri sūfte-dilān
Mişāl sūbḥa bulur intizām devşirilür

48

Meḫ'ū lū / Fā'ī lā tū / Me fā'ī lū / Fā'ī lūn

1. Ḥüsñüñe ki şubḥ ol mehiñ ser-trāş açar
Ḥurşid-ı çarḥ reşkle Mirriḥa baş açar
2. Ben eşk-pāş olursam ol gül ḥande – rīz olur
Şahn-ı çemende ğonçeyi vākı'da yaş açar
3. Ḥār üzre ḥufte görse hezār-i sitem-keşi
Dest-i nesīm-i şebneme gülden firāş açar

* Velehū Eydan: (Başlık) —A, B, C, E

47 A18a, B16b, C24a, D14a, E17a

48 A19b, B16b, C24a, —D, E17a

4. Peykân-ı yâr zaḥm-ı cigerden sebeblenür
Her kişi ḥaddine göre bâb-ı ma‘âş açar
5. Böyle giderse dil o gül-endâma Yüsriyâ
Şandûḳ-ı ṭab‘dan niçe zîbâ ḳumâş açar

Velehü Eyḍan*

49

Fe‘i lâ tün / Fe‘i lâ tün / Fe‘i lâ tün / Fe‘i lün
(Fâ‘i lâ tün) (Fa‘lün)

1. Her müje çeşmüne bir süzen-i ya‘sub gelür
Kendü gözündeki mızraḳ kişiye çöp gelür
2. Bizi ğurbetde ḥayâl-i ḥaṭı mesrür eyler
Böyle gâhice bize gizlüce mektüb gelür
3. Sîb-i meskenet görünen ğabğab sîmîni baña
Gülle – veş ‘âşıkı yabana atar top gelür
4. Tâ ki merdümlük ider Yüsuf-ı ‘aşkı dil-i zâr
Dil-berim çün başar dîde-i Ya‘ḳub gelür
5. Yüsriyâ lezzet-i şi‘rim dehen-i yârâna
Ḥaṭṭ-ı la‘l-i leb-i dil-ber gibi mergüb gelür

* Velehü Eyḍan: (Başlık) —A, B, C, E
49 A19b, B16b, C25b, D14a, E17a

Velehū Eyđan*

50

Me fā‘i lūn / Fe‘i lā tūn / Me fā‘i lūn / Fe‘i lūn
(Fa‘lūn)

1. Bu kār-gehde o kim mekseb-i vifāk ister
Yerinde rāyic olur dirhem-i nifāk ister
2. O māh dāğ-ı dil-i zārı bir siyāk ister
Nigīn-i nāme-i Pervīne inṭibāk ister
3. Libās-ı ḥūsni o bedrūñ temāmdur ancak
Mişāl-i hāle-i āgūş bir niṭāk ister
4. Ḥayāl-i va‘di ile dılberin hilāle dōnen
Zemān-ı vuşlatı tā müddet-i muḥāk ister
5. Reh-i büzürg-i ḥicāze revān olan ‘uşşāk
Nevā-keş-i ğam olur küçek-i ‘Irāk ister
6. İder hücūm nevīd-i ḥuşūl bir yerden
Der-i ümīdi ne dem ye’s infilāk ister
7. Bu çār-sūde ḥarīdār olanlara Yūsri
Yerinde rāyic olur dirhem-i nifāk ister

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E
50 A19b, B16a, C25b, D15b, E17a

Velehū Eyđan*

51

Fe‘i lātün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lün
(Fā‘i lā tün) (Fa‘lün)

1. Kıabza-i tábına bu kıadd-i dütā mı dayanur*
O hilāl-i ufķ-ı rif‘ate yā mı dayanur
2. Görmedik duğter-irez destini rengin müdām
Keşret-i büsiş-i rindāne hınā mı dayanur
3. Sāķiyā sūfi-i zerrāķa dutuştur cāmı
Āteşin bādeye bünyād-ı riyā mı dayanur
4. Ne kıadar olsa kıavī mevcesi güm-geşte ider
Lücce-i mağfirete fülk-i ĥaťā mı dayanur
5. Erre-i nağme-i ĥānende-i bī-āhenge
Fi‘l – meşel kāse-i ‘ud olsa kıafa mı dayanur
6. Dem – be – dem secde-ber olsa nola delv-i dülāb
Mütevāzi’-ı ser-ā-pāya şalā mı dayanur
7. Nīze-i ĥāmeyi bu ‘arşada alsa eline
Rüstem-i şab‘ıma Yüsri şu‘arā mı dayanır

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E

⁵¹ A19a, B16a, C25a, D15b, E18b

* tábına: nābına A, C, D

Velehü Eydan*

52

Mef'û lü / Fā'ī lā tü / Me fā'ī lü / Fā'ī lün

(Fa'lün)

1. Teklîf-i cāma nādîm-i 'işret dayanmayor
Gürz-i girāna ceşş-i nedāmet dayanmayor
2. Şekl-i ḥabāb mużmaḥîl olmaḡdadır müdām
Bir laḡza şîşede gül-i 'işmet dayanmayor
3. Zihgîr şekli bārı taḡılsam o māha ben
Renc-i kemān-ı ḡasrete tākāt dayanmayor
4. Rîş-i sefîd izāle ider 'aḡl-ı ādemi
Ḳalmaz şabāḡa meş'al-i rihlet dayanmayor
5. Hep daḡ-dār-ı ḡasretidir çeşmimüz gibi
Mîhr-i 'izār-ı yāre başîret dayanmayor
6. Virdi fenāya devr-i piyāle bizi yine
Mehtābda ketān-ı metānet dayanmayor
7. Yıldı da olsa Yüsri serî'ü'z – zevāldür
Leyl-i vişāl bir iki sâ'at dayanmayor

* Velehü Eydan: (Başlık) —A, B, C, E
52 A19a, B16a, C25a, D15a, E18b

Velehü Eydan*

53

Me fā'ī lün / Fe'ī lā tün / Me fā'ī lün / Fe'ī lün
(Fa'lün)

1. 'Ulüvv-i menzilet ednādan armağan umayor
Zemīn-i şüreden ebr-i semā ketān umayor
2. Gözümde 'aks-i ruḥuñ cüst(ü)cū ider müjeler*
Fezā-yı baḥrda mürgān gül-istān umayor
3. Rebāb-ı meclise ḥ'ānende şevķını bildüm*
Zebān-ı nağmeye yārān tercemān umayor
4. İdüp ra'ıyyeti telsīm ehl-i ḥırşa cihān
Şıyānet-i remeye gergedan şübān umayor
5. Vücūd-i fānīde de Yüsrī murğ-ı bī-dile bak*
Bu vādī-i dem-i bād üzre āşiyān umayor
6. Ayırınca ab temüz yüsri nice olur ramazān*
Feṭṭār özüne 'aṭşān 'ayrān umayor

* Velehü Eydan: (Başlık) —A, B, C, E

53 A20b, B17b, C26b, D15a, E18a

* cüst (ü) cū:cevv A, C; müjeler: mezeler A, D

* şevķını: sevkını A, B, E; bildüm: buldum A, B, D,

(Beyit) —B, D, E

* (Beyit) —A, B, C, E

Velehü Eydan*

54

Mef'û lü / Fā'î lā tü / Me fā'î lü / Fā'î lün

(Fa'lün)

1. Pā-būs-ı yāre açmış adeble dehānlar
Her bir serāda yıķılacaķ nerdübānlar
2. Erbāb-ı ğayz gözlerini dikdi cismüme
Gören kıyās ider ki çıkardum çibānlar
3. Etbā' zīr-i pāyına itmez nāzar kibār
Çün tīre-nāk ider etegin şem 'dānlar
4. Hep ğuşumuzdadur o mehiñ va'd-i vuşlatı
Yek-reng bir metā'ile pürdür dükānlar
5. Tebrīk-i 'ıyde gitdi zevi'l-iķtidārılar
Yüsri-i zārı itdi fedā hep қalanlar

55

ḤARFÜ'Z-ZĀ

Fe'î lātün / Fe'î lā tün / Fe'î lā tün / Fe'î lün

(Fā'î lā tün)

(Fa'lün)

1. Zāḥm-ı tīr-i hecri dilde bī ta'allül beslerüz
Şāh-ı ḥübāna çiçekçi başıyuz gül beslerüz
2. Nuṭq-ı cān-baḥşı ḥayālin ḥabs idelden dīdeye
Tel қafeslerde ciger lāḥtiyle bülbül beslerüz

* Velehü Eydan: (Başlık) —A, B, C, E

⁵⁴ A20b, B17b, C26b, D16b, E18a

⁵⁵ A20b, B17b, C26a, D16b, E18a

3. Kaldı kılār-ı tākātde nevāl-i iktidār
Dilde zīrā şad mesākīn-i taḥammül beslerüz
4. Cümle-i eytāmuñı nāmerde meḥtāc itmezüz
Dār-ı ‘ālemde raķībā sen hemān öl beslerüz
5. Şevķ-ı ruḥsārile gülzār-ı hünerde Yūsriyā
Dem – be – dem zībende mazmūn-ı ķaranfül beslerüz

Velehū Eyđan*

56

Fā‘i lātün / Fā‘i lā tün / Fā‘i lā tün / Fā‘i lün

1. Tāb-ı ruḥsārı ḥatın muḥtāc-ı münķāş eylemez
Zerresin ḥurşīd-i kuḥl-i çeşm-i ḥuffāş eylemez
2. Hem dutarsın hem çekersin ellere rez duḥterin
Ey piyāle itdiğın işi kızılbaş eylemez
3. Bir kazā-yi ña-gehānīdür helāk-i ‘āşıķa
Ĝamze – neyrem-keşi āletle pür – ḥāş eylemez
4. Pāy – māl olma der-i dīğerde mişl-i āstān
Çünkü Ḥaķ bu ümmet-i merḥūmeyi taş eylemez
5. Öyle mest itmiş mey-i naḥvet kibār-ı dehri kim
Ehl-i derde Yūsriyā bir nuţķ-ı sābāş eylemez

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E
56 A20, B17a, C26a, D16a, E19b

Velehü Eydan*

57

Me fâ'î lün / Me fâ'î lün / Me fâ'î lün / Me fâ'î lün

1. Dil-i rüşen nazar reng-i tilâcın noldığın bilmez
Ziyâ-ver şeb-çerâğ ahvâl-i dâcın noldığın bilmez
2. Nigâhın luft u kâhre ihtimâlin çeşmi his itmez
Gazâlan-ı Hıfâ çünkim ne tâcın noldığın bilmez
3. Şifâ cüy-ı visâl-i yâr-i muhtâc-ı tabîb olmaz
Esîr-i 'illet-i hasret 'ilâcın noldığın bilmez
4. Ne bilsün neşve şor câm u habâbın cevriyi meyden
Sebük-rev hân derd-i taht u tâcın noldığın bilmez
5. 'Aceb mi mest-i nahvet bakmasa 'eş'ârîma Yüsri
Bu bezmiñ mey – keşi ta'm-ı mizâcın noldığın bilmez

Velehü Eydan*

58

Me fâ'î lün / Me fâ'î lün / Me fâ'î lün / Me fâ'î lün

1. Kudüm-ı şubh-dem kim reng-i berg-ı lâlesiz olmaz*
Tılâ sâz-ı tarabdır gülşene zer malesiz olmaz

* Velehü Eydan: (Başlık) —A, B, C, E
57 A20a, B17a, C27b, D16a, E19b

* Velehü Eydan: (Başlık) —A, B, C, E
58 A20a, B17a, C27b, D17b, E19b

* kim : —B

2. Görüşürdi bizi rez-i duḡteri banu-yı neşveyle
Bu bāzār-ı nihānı lā - cerem dellālesiz olmaz
3. Yanaşmışken kenār-ı vaşla döndürdi nigh-bānı
Dirġgā māhımız keşti gibi dūnbālesiz olmaz
4. Nola ḡam – geşte itse ḡaddimi fikri der-āġūşı
O bedr-i tām-ı āfāk-ı melāḡat hālesiz olmaz
5. ‘Aceb mi olsa ḡuy-gerde ‘izārı zīr-i zūlfinde
Gel ḡurşīd-i Yūsri gicelerde jālesiz olmaz

Velehū Eyḡan*

59

Mef’ū lū / Fā’i lā tū / Me fā’i lū / Fā’i lūn

1. Cām-ı şerāba zāhidi terġīb ider miyüz
Erbāb-ı bezm-i ‘işareti ta’zīb ider miyüz
2. Hep başımızdadır ġam-ı sevdā-yı zūlf-i yār
Mecnūn-ı deşt-i miḡneti ta’yīb ider miyüz
3. Pīr-i muġān mūrīd-i tarīḡım dimiş bize
Öyle ‘azīz-i ‘ālemi tekzīb ider miyüz
4. Gül-būse-ḡīn-i la’lūne ‘arz itme ḡālīnı
Rengīn rāḡa ḡahveyi ta’ḡīb ider miyüz
5. Bu dār-gehde Yūsri ‘aceb öndül almadan
Manşūr-ı ārzümüzü taşlīb ider miyüz

* Velehū Eyḡan: (Başlık) —A, B, C, E
59 A20a, B17a, C27a, D17b, E19a

Velehü Eydan*

60

Me fā'ī lün / Fe'ī lā tün / Me fā'ī lün / Fe'ī lün

(Fa'lün)

1. Hayāt 'arz idelim yāre sırrla iş bitmez
Hülāşa şerh idelüm mehtaşarla iş bitmez
2. Mişāl-i gānze cesāret gerek bahādırda
Meşāf-ı haşmda tiğ u teberle iş bitmez
3. Ne deñlü cevri taḥammül – güdāz ise çekelüm
Bu kār – gāh-ı emelde seferle iş bitmez
4. Gürisnegānunā na'mā-yı kahrı gösterme
Simāt-ı luḫfi çıkar mā-ḥazarla iş bitmez
5. Ḥumārı def' ise Yüsri' gāraḫ bu meygedede
Cedīd pāre gerek şı'r-i terle iş bitmez

Velehü Eydan*

61

Fe'ī lātün / Fe'ī lā tün / Fe'ī lā tün / Fe'ī lün

(Fā'ī lā tün)

(Fa'lün)

1. Cāy-gir gūraf-ı ma'siyet-eyvānız biz
Mütteki'-i kerem-i ḥazret-i gufrānız biz

* Velehü Eydan: (Başlık) —A, B, C, E
60 A20b, B18b, C27a, D17a, E19a

* Velehü Eydan: (Başlık) —A, B, C, E
61 A21b, B18b, C28b, D17a, E19a

2. Rütbe-i cāmeye başsak nola evvel kademî
Nice dem çille – keş-i tekye-i pîrânız biz
3. Nola huffâş-şifat münkir ise şūfi bize
Felek-i ma‘rifete mihr-i dıraḥşānız biz
4. Yeter ey şūḥ-ı sitem-pîşe bu ḥarf-endāzı
Naḳş-ı miştar gibi dil – teng ü sebük-cānız biz
5. İderüz şuret-i kettān-ı riyāyı ifnā
‘Ālem-i ma‘nīde Yūsri meh-i tābānız biz

Velehū Eyḍan*

62

Me fā‘ī lūn / Me fā‘ī lūn / Me fā‘ī lūn / Me fā‘ī lūn

1. Leb-i şîrîn-i yār ülfet – kün telh-i cevāb olmaz
O naḥliñ temr-i la‘lîninde ta‘m-ı ḥanḗal - āb olmaz
2. ‘Azîzim ġarḗa-i miḗyās Nîl-i Mışr-ı iḥsānîñ
Olur en ġüşt-nümā-yı ‘ālem ammā kām-yāb olmaz
3. Ciger ḥūnumla ‘azm eyler ḥayālūñ çeşmüme dilden
Gelenler seyr-i ḗaşrū’l-‘ayne lā - büdd bî-şerāb olmaz
4. Ğarāz dād u sitedse eyle şāhā zūlfūne ber-dār
Dil-i Mañşūra zîrā bundan özge bir ‘azāb olmaz
5. Kesilmezse nola şeb rüz nāliş dem-be-dem dilde
Bu şehriñ ‘andelībān-ı besātînında ḥ‘āb olmaz

* Velehū Eyḍan: (Başlık) —A, B, C, E
62 A21b, B18b, C28b, D18b, E20b

6. Reşid olsa ne deñlü fikr-i bîdârim bu kûlzümde
Dil-i Yüsrî kadar gavvâş-ı lü'lü-yi hoş-âb olmaz

Velehü Eydan*

63

Me fâ'î lün / Me fâ'î lün / Me fâ'î lün / Me fâ'î lün

1. Zügürdler tahtası câlisleri dirhem yüzün görmez
Çiçekler pervez tüvânde şebnem yüzün görmez
2. Bizi maħrûm-ı seyr-i hâl-i yâr itdi haţ-ı sebzi
Çerâ hengâmı ta'yîn ehli çünkim yem yüzün görmez
3. O deñlü nâz ile hâlvet-nışîn-i 'işmet olmuş kim
Cenâb-ı duħter-i rez şimdi nâ - maħrem yüzün görmez
4. Ser-i jülîde müyin lâne-i mürğ-ı cünûn eyler
Seniñ ey zülf-i Leylî Kays-ı 'aşkıñ gam yüzün görmez
5. Merâ-yı ma'nide manzûrıdır maħbûbınıñ Yüsrî
Egerçi şûretâ hem iltifâtın hem yüzün görmez

Velehü Eydan*

64

Mef'û lü / Fâ'î lâ tü / Me fâ'î lü / Fâ'î lün

1. Çün taraf-ı h'ân-ı "Naħnü kâsemnâ"yı almışız*
Ĥürsend-i kısmetiz ne ise pâyı almışız

* Velehü Eydan: (Başlık) —A, B, C, E

⁶³ A21, B18a, C28a, D18b, E20b

* Velehü Eydan: (Başlık) —A, B, C, E

⁶⁴ A21a, B18a, C28a, D18a, E20b

* Süre 43, Âyet 32 Meali: "Rabbinin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar? Onların dünya hayatındaki geçimlerini aralarında biz taksim ettik. Bir kısmını diğèrinin üstüne çıkardıkki derecelerle bazısı bazısını ava bsun çalıştırsın. Rabbinin rahmeti ise onların toplayıp biriktirdiklerinden daha hayırlıdır."

2. Maḥv eyledik vücūdumuzu nār-ı ‘aşk ile
Mānend-i dūd ‘ālem-i bālāyı almışız
3. Düşdük reh-i tevekküle Mevlā kerīmdür
El – yevm tā ki tīşe-i ferdāyı almışız
4. Kālā-ḥarīd-i vaşlını me’yūs eylemez
Dest-i ümīde naḫd-i temennāyı almışız
5. Yüsri cihān şı‘rimize teşnedir bizim
Zirā ki semt-i çeşme-i ma’nāyı almışız

Velehū Eydan*

65

Me fā’i lün / Fe’i lā tün / Me fā’i lün / Fe’i lün
(Fa’lün)

1. Bu dāğ-ı ğamla tenim gül-istāndan ḳalmaz
Nihāl-i derd-i dilim ergāvāndan ḳalmaz
2. Zemāne ülfeti mihr-i zenāndan ḳalmaz
Devām-ı şoḫbeti ḥ’āb-ı ‘ināndan ḳalmaz
3. Ümīd-i münḳaṭı‘ oluncadır bu cem’iyyet
Cihān-ı maṣıbı sūr-ı ḫitāndan ḳalmaz
4. O bīm – rev tek ardumca āhı vaḳt-i firāk
Pes-i hekile tereng-i kemāndan ḳalmaz
5. Muḫıbb-i dil-ber-i ḫūr-likā olan ‘āşık
Ölür gider heves-i nev – civāndan ḳalmaz

* Velehū Eydan: (Başlık) —A, B, C, E
65 A21a, B18a, C29b, D18a, E20a

6. Bu kār-gāhda feryād-ı ‘āşık-ı müflis
Sefīd-i mühre-i Bektāşiyāndan qalmaz
7. Ne deñlü itmese şarf-ı hayāl Yüsri-i zār
Yine me‘āni-i tab‘ın beyāndan qalmaz

66

ḤARFÜ’S-SİN

Me fā‘ī lün / Me fā‘ī lün / Me fā‘ī lün / Me fā‘ī lün

1. Olur ümmīd-i şefkat saht – dilden mevriş-i ilās
Devā-şüyī-i derd-i zaḥme şaḳlar şuyını elmas
2. Leyālün şubḥ-dem naqd-i nücūmundan eşer qalmaz
Siyeh bāhtāna ekşer vaqt-i pīride gelür iflās
3. İder ehl-i mezākıñ telḥ-i bezmin zāhid-i dāhil
Yenür ma‘cun olmaz iḥtilāt-ı şad hezār ecnās
4. Kibāre ittifāk-i cins-i ḥışinden gelür idbār
Düşürmez ḥāke çün bī-çöp naḥl-i gül-sitānı Fās
5. Ḳabā şā‘ir hayāl-i şı‘riñe varmaz seniñ Yüsri
Ne añlar ḥurde-kār-ı pīşe senden zer-geriñ nüḥḥās

Velehū Eyḍan*

67

Mef‘ū lü / Fā‘i lā tü / Me fā‘ī lü / Fā‘i lün

1. Geldi Ḥabeş cevānı çekildi gulām-ı Rus
Şimdi devāt-ı sīmi unutturdı ābnūs*

⁶⁶ A22b, B19b, C29b, D19b, E20a

* Velehū Eyḍan: (Başlık) —A, B, C, E

⁶⁷ A22b, B19b, C29a, D19b, E21b

2. Gelse şakīl bezme piyāle nihān olur
Mihr-i felek hevāda görünmez çökünce pūs
3. Her çend olsa mūnis-i dāmād-ı rüzgār
Bāk̄sañ zen-i cihāna yine bākire ‘arūs
4. Girmezse gūş-ı yāre nola pend-i hāsīdān
Mişl-i tezerv servi maķām idemez ħurūs
5. Şarf-ı ħayāl-i bī-hudedür Yūsri dehrde
Penc beyt bir ġazelden iyi bir avuç fülūs

Velehū Eyđan*

68

Me fā‘i lūn / Fe‘i lā tūn / Me fā‘i lūn / Fe‘i lūn
(Fa‘lūn)

1. Nigāh-ı luţfuñ olursa çerāġıña fānūs
Olur hevā-yı ġam-ı rüzgārdan maħrūs
2. Mūdām mest-i mey-i ‘aşka bār olur ta‘ān
Çökünce ħufteleriñ üstüne çöker kābūs
3. Cemāliñe baķacak yüz mü koydı bende ħayā
Ĥam itdi ķaddimi ey māh ħasret-i pābūs
4. İder mi ġayz-ı dil şāf-meşrebānı maķar
Ĥabāb-ı meyde ne deñlü olur hevā maħbūs

---

* sīmi: sesimi A, C,
* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E
68 A22a, B19b, C29a, D19a, E20a

5. Bu tab'ıla iderim Yüsri bende hasmı zebün
Veğayı Rüsdem idi āb-rüy-ı Keykāvūs

Velehü Eydan*

69

Fā'i lātün / Fā'i lā tün / Fā'i lā tün / Fā'i lün

1. Tāb-ı mülden oldı çün meclisde dilber dāl-ı fes
Seyrine çıkdı habāb-ı mey ser-ā-ser dāl-ı fes
2. Ruḥları la'linden eyler iktibās-ı neşve şan
Bir kadehden mey çeker iki birāder dāl-ı fes
3. Zaḥm-ı hūninimden eyler isti'āre ba'zı vaqt
Şanma kim her dem gezer merdāne ḥançer dāl-ı fes
4. Rüy-ı tāb-ālūduna tenhā nigāh itsem hemān
Gösterür lü'lü-yi lālā-yı 'araxser dāl-ı fes
5. Şem'-i bezmi lāle-i gülzārı 'arz itme baña
Beñzemez ol şeh – levende Yüsriyā her dāl-ı fes

ḤARFÜ'S-ŞİN

70

Fā'i lātün / Fā'i lā tün / Fā'i lā tün / Fā'i lün

1. Ḥāl-i rüyın la'li terğib-i ma'ācın eylemiş
Bāde – keş tiryākiye iman telkīn eylemiş
2. Va'd-i vaşlından dönüp şimdi o şüh-ı Mevlevi
'Aşık-ı zāre gele bāzı-yı āyın eylemiş

* Velehü Eydan: (Başlık) —A, B, C, E

⁶⁹ A22a, B19b, C30b, D19a, E21b

⁷⁰ A22a, B19a, C30b, D20b, E21b

3. Sīneme cem‘ eylemiş peykān-ı hicrānın yine
Ḥān-ı dilden ya‘ni iṭ‘ām-ı mesākīn eylemiş
4. Gevher-i sārā-yı pendî cem‘ için ehl-i ḥired
İki gūşın iştirādur aña ḥarçın eylemiş
5. Kān-ı luṭfindan baña ṭab‘-ı şefīkım Yūsriyā
Günde bir tāze gazel mażmūnı ta‘yīn eylemiş

Velehū Eyḍan*

71

Fe‘i lātūn / Fe‘i lā tūn / Fe‘i lā tūn / Fe‘i lūn
(Fā‘i lā tūn) (Fa‘lūn)

1. Niçe bir sāye-şifat kır gidiş kır geliş
Sen de inşāf ide ey sūḥ yeter bu sürünüş
2. Bize küsmiş varalım ḥak-i der-i dergehine
O mehe gösterelüm nice olur çehre süriş
3. Heves-i kūyın ‘āşık-ı zāre müşkil
Var ise keştī-i ṭab‘ında levendāne koğuş
4. Öpdürür ellere la‘lin bize düşünām eyler
Ġayre ḥelvā yidirür ḥaste-i hicrāna söğüş
5. Yūsriyā kılzüm-i ma‘nāda budur añlayışım
Saña maḥşūs le‘ālī-i mezāmīni buliş

* Velehū Eyḍan: (Başlık) —A, B, C, E
71 A23b, B19a, C30a, D20b, E21a

Velehū Eyđan*

72

Me fā'ī lūn / Fe'ī lā tūn / Me fā'ī lūn / Fe'ī lūn

(Fa'lūn)

1. Şehā dil al sitemi ğamze vū nigāha deġiş
Ġaraż fütūh ise gencīneñi sipāha deġiş
2. Bu mestī-i mey-i huşk-i reyāndur zāhid
Hāşır-ı mey-gedeyi şadr-ı tekye – gāha deġiş
3. Yeter bu 'arşa-geh-keşmekeşde pā-māli
Mişāl-i mūr-ı ğam-ı tūşeyi refāhe deġiş
4. Selāmet ister iseñ raĥneden mişāl-i şem'
Çıkar bu şemle-i zerrīn-i ser-penāha deġiş
5. Sipihri-i himmete huşīd olursa da baĥtūñ
Sevād-ı ĥali gibi aĥter-i siyāha deġiş
6. Ġarażı tecerrūd ise Yūsri sen de Edhem-vār
Hezar tāc-ı seri bir nemed külāha deġiş

Velehū Eyđan*

73

Fā'ī lātūn / Fā'ī lā tūn / Fā'ī lā tūn / Fā'ī lūn

1. Görmedim bir bāġ-ı mūnbit dīde-i nem-nāk-veş
Dem-be-dem müjġānımı pūr – ĥuşe eyler tāk – veş

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E
72 A23b, —B, C30a, D20b, E21a

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E
73 A23b, B19a, C31b, D20a, E21a

2. Nîş-h'ar-ı mār-ı zülf-i yāre olmazdı 'ilāc
Ḥal ruḥsārı meded-res olmasa tiryāk – veş
3. Başña itdiñ belā sevdā-yı zülf-i dilberi
Zāhid azdur saña bu serzeniş Dahḥāk-veş
4. Ḥıdmetüñ simin sebīke olsa itme imtinān
Meyl-i çeşm-i nefret itme kīse-i dellāk-veş
5. Mū-be-mū ḥatt-ı 'izār-ı dilberi itseñ ḥayāl
Zevk-ı rūhānī virür Yüsri bu şı'r-i pāk-veş

Velehü Eydan*

74

Mef'ū lū / Fā'i lā tū / Me fā'ī lū / Fā'ī lūn

1. 'Uşşāk-ı zār öz vaṭanında ğarīb imiş
Ḥalkıñ vaṭan didikleri kūy-ı ḥabīb imiş
2. Dil mürde-i firākıñ iken buldı tāze rūḥ
İsā cemāliñi yine görmek naşīb imiş
3. Oldı tılısm-ı pür-ta'ab müşkilāt-ı ḥall
Miftāḥ-ı kufl-i genc maḳāşıd şekīb imiş
4. Ref' eyledi şudā'ımızı bir piyālede
Sāki-i bezm-i bāde ne ḥāzık ṭabīb imiş
5. Yüsri hevā-yı vuşlat u firḳat ne kāridür
Āzāde-i ğamum-ı dü 'ālem-i raḳīb imiş

* Velehü Eydan: (Başlık) —A, B, C, E
74 A23a, B20b, C31b, D20a, E22b

Velehü Eydan*

75

Fā‘i lātün / Fā‘i lā tün / Fā‘i lā tün / Fā‘i lün

1. Zaḥmımız cānāne söylenmiş devā söylenmemiş*
Mācerā söylenmiş ammā müdde’ā söylenmemiş
2. Öyle mest itmiş mey-i naḥvet nigāh-ı yāri kim
Meclisinde söylenenler gūyiyā söylenmemiş
3. ‘Āzim-i dergāhına luṭf-ı hoş-āmed itmemiş
Geçmemiş yāre ricā çün bī – riyā söylenmemiş
4. Naḫd-i cān elde meta‘ vuşlına ammā daḫi
Bulmamış bāzār-ı germiyyet behā söylenmemiş
5. Arasañ mecmū‘a-i ‘irfānı mişli mün‘adim
Böyle pākīze ğazel de Yūsriyā söylenmemiş

ḤARFÜ’Ş-ŞĀD

76

Me fā‘i lün / Me fā‘i lün / Me fā‘i lün / Me fā‘i lün

1. Bilinmez kūy-ı maḥdūmında ḳadr-i çāker-i muḫliş
Bilürsin buldı āḫır mācerā-yı Ca‘fer-i muḫliş

* Velehü Eydan: (Başlık) —A, B, C, E

75 A23a, B20b, C31a, D21b, E22b

* zaḥmımız: zaḥmımız A, D,

76 A23a, B20b, C31a, D21b, E22b

2. Felek – veş hıdmetinde dönse yansa mûm mâh-âsâ
Hümâ-yı şefkatin pervâne itmez bir ser-i muhliş
3. Müsâvidir Pervinile derûnı çeşm-i ‘ârifde
Ki pinhân idemez mâ-fi-ż-zamîrin sâgar-ı muhliş
4. İder bir dest-i reşk-i pençe-i hırşîd-i rahşânı
Ki her bir hâtemüñ olmaz nigîni gevher-i muhliş
5. Cihân bîn olamaz ta yakmadıkca âteş-i mekre
Nifâk-âyîne Yüsri sürmedür hâkister-i muhliş

ĤARFÜ’D-DÂD

77

Me fâ‘î lün / Me fâ‘î lün / Me fâ‘î lün / Me fâ‘î lün

1. İdeydi tûde-i kettândan ger mâh – tâb i‘râz
İderdi zümre-i mestânedden câm-ı şerâb i‘râz
2. Açılısam ‘arz-ı dâğ-ı sîne itsem piş-gâhında
Gül-i hırşîdden görsem ider mi âfîtab i‘râz
3. Ĥaţ-ı ruhsârınıñ düşmez hayâli dest-i merdümden
Kef-i metn-âşinâdan lâ - cerem itmez kitâb-ı i‘râz
4. Nola tâb-ı ‘izârıñ girye - âver olsa ‘uşşâka
Çün itmez böyle dürâyîñ her yüzden gülâb i‘râz
5. Gelür şevk-ı ruĥ huy-gerdesiyle tab‘ıma mazmûn
Çün erbâbından itmez Yüsriyâ dürr-i hoş-âb i‘râz

⁷⁷ A24b, B20a, C32b, D21a, E22a

ḤARFÜ'T-ṬĀ

78

Fe'î lātün / Fe'î lā tün / Fe'î lā tün / Fe'î lün

(Fā'î lā tün)

(Fa'lün)

1. Ḥāce-i emti'a-i bender-i kudretdür ḥaṭṭ
Sebeb-i germî-i bâzâr-ı muḥabbetdür ḥaṭṭ
2. Setr için mäh-ı ruḥuñ dîde-i nâ-maḥremden
Sermedi hâle-şifat bürka' 'işmetdür ḥaṭṭ
3. Reng-i ruḥsârıñı ḥurşid felekden ḥafaza
Sāye-i şeh-per-i Cibrîl-i hidāyetdür ḥaṭṭ
4. Dem-be-dem lâlelerin zir-i çemende besler
Böyle reşk idecek gülşen-i ḥikmetdür ḥaṭṭ
5. Nola taḥşîl-i merām itmede ser-best olsam
Yüsriyâ 'âşıkâ menşür-ı ze'âmetdür ḥaṭṭ

ḤARFÜ'Z-ZĀ

79

Me fā'î lün / Me fā'î lün / Me fā'î lün / Me fā'î lün

1. Olur mı berg-i lâle 'aḳd-i dāğ-ı sîneden maḥzûz
Girîbân – çâki bu bâğıñ degil pendîneden maḥzûz
2. Ğam-ı ferdâyı çekmez mübtelâ-yı şâdi-i imrüz
Olur çün güdekân âzâdı âzîneden maḥzûz*

⁷⁸ A24b, B20a, C32b, D21a, E22a

⁷⁹ A24b, B20a, C32a, D22b, E23b

* âzîneden: ezîneden A, D

3. Düz ağız olmayan itmez taşavvur şâf – dil-i bezmin
Kim olmaz keç-dehânân ol kadar âyîneden maḥzûz
4. Zuhûr-ı sebz-i ḥaṭṭı zülf-i pîç-â-pîç zehr oldı
Ḥaḳîkat mâr olmazmış meger pûzîneden maḥzûz
5. Nola meyl eylese riş-i sefîde Yûsriyâ eşkim
Sebûk-rûḥân olurlar hırka-i peşmîneden maḥzûz

ḤARFÜ'L-'AYN

80

Mef'û lü / Me fâ'î lü / Me fâ'î lü / Fe'û lün

1. Meyl eylese maḥbûbıma aġyâr ne mâni'
İslâmı kabûl eylese küffâr ne mâni'
2. Tek kâm alalım bûse-i ḥâlinden o mâhiñ
Yâr olmaz ise baḥt-ı siyeh-kâr ne mâni'
3. Peykân-ı müjeñden mi kaçar 'âzim-i bezmiñ
Ehl-i sefere keşret-i emṭâr ne mâni'
4. Ḥaṭṭuñ gören üftâdeleriñ gam yimesin mi
Şeb-dîde olan şâ'ime ifṭâr ne mâni'
5. Şeh-bâz-ı ḥayâli ḥarem-i küyuñi ṭâ'if
Çün lâne ger olsa dil efkâr ne mâni'
6. Seng-i sitemi çalsam o fûlâd-sirişte
Sûz-ı dilimi eylesem izḥâr ne mâni'

⁸⁰ A24a, B21b, C32a, D22b, E23b

7. Şi‘rim gören erbāb-ı mürevvet baña ağlar
Gülsün eşer-i Yüsriye dil-dār ne māni‘

ḤARFÜ’L-ĠAYN

81

Fe‘i lātün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lün
(Fā‘i lā tün) (Fa‘lün)

1. Būramaz pençe-i idrākümi bāzū-yı dūrüg
Bījen ‘aklı zebün itse de cādū-yı dūrüg
2. Bülehādur kaplan mekrine mānend-i mekes
Şāhbāzı çekemez dāmına tündü-yı dūrüg
3. Tutilur çengine şīrān fezā-yı deheniñ
Ne kadar çāpük ü çālāk ise āhū-yı dūrüg
4. Bezm-i devrinde zemāniñ nola maqbül olsa
Geçdi rez duḡterini şīvede bānū-yı dūrüg
5. Yüsriyā elsine-i nāsda yok diñleyecek
Va‘de-i vaşl-ı dilāra gibi niġū-yı dūrüg*

ḤARFÜ’L-FĀ

82

Fā‘i lātün / Fā‘i lā tün / Fā‘i lā tün / Fā‘i lün

1. Oldı çün ‘aks-i zenaḡdānuñla deryā sine-şāf
Tıtdı çeşm-i ‘āşıkı girdāb-veş piçā-yı nāf

⁸¹ A24a, B21b, C33b, D22a, E23b

* niġū: nebgū B

⁸² A25b, B21b, C33a, D22a, E23b

2. Çıkmadı kaç‘ā nigāhumdan o zūlf-i ham-be-ham
Riştesinden dāne-i tesbīh itmez inhirāf
3. Gözle mānend-i hedef tīr-i murādı şābit ol
Dīde-dūz-ı cān-i beyn olmak neden çün pāy-bāf
4. Kūhsār-ı himmetiñden olmasun birūn dil
Lāne-sāz-ı cāy-āhır olmasun Simürg-ı Kāf
5. Ortalık rāhatda Yūsri eylemiş reng āverān
Sāgar-ı bezmi be-kef şemşir-i remzi der-ğilāf

Velehū Eydan*

83

Me fā‘i lūn / Fe‘i lā tūn / Me fā‘i lūn / Fe‘i lūn
(Fa‘lūn)

1. Mişāl-i kahve ‘araķ bulmasa ‘aceb mi şeref
Harām – zādeden itmez zuhur hayr-ı halef
2. İder mi müdbiri muķbil hamā’il-i veffāk
Lu‘āb-ı gāv ile ser – sebz olur mı huşk-i ‘alef
3. Neşātı handeleri ‘arız oldu zaħmımda
O māh rüyına var ise oldu tiğ-ı be-kef
4. İnanma tiriñe her dil tutan devriyāne
Ki çeşminiñ biri ardındadır mişāl-i hedef
5. Ruķuñdaki ‘araķ tāb-ı mül beķā bulmaz
Harām māl olur elbette Yūsri böyle telef

---

* Velehū Eydan: (Başlık) —A, B, C, E
83 A25b, B21a, C33a, D23b, E23a

ḤARFÜ'L-ḲĀF

84

Mef'ū lü / Me fā'ī lü / Me fā'ī lü / Fe'ū lün

1. Zerrāt-şıfat-ı pey-rev-i mihr-i seher olduk
Nahsın görelî tali'imizden kaçâr olduk
2. Düşsek ne 'aceb günce-i mey-ḥāneye küp küp
Biz pîr-i ḥarābatı derūnî sever olduk
3. Yanaşdıgımız yerde gider elde olan da
Meclisde dönen cām gibi der-be-der olduk
4. Bizden şakınur dāmenin erbāb-ı sa'ādet
Ḥaddād dükānından atılmış şerer olduk*
5. Yüsri o büt-i taze-eşer itmedi çün pend
Biz de şurer-i deyr-şıfat lāl ü ker olduk

Velehū Eyḍan*

85

Me fā'ī lün / Me fā'ī lün / Me fā'ī lün / Me fā'ī lün

1. Düşer mi merdüm-i çeşm-i beḳā cüyāna nem tutmak
Ḥariş-ı zînet-i dünyāya ḳalmışdur direm tutmak
2. Nola dūd-ı dirāz-ı āhı çeksem sine – küb olsam
Sezādır mir-i mülk-i miḥnete tabl ü 'alem tutmak

⁸⁴ A25b, B21a, C34b, D23b, E23a

* dükānından: dükkānından D

* Velehū Eyḍan: (Başlık) —A, B, C, E

⁸⁵ A25a, B21a, C34b, D23a, E24b

3. Nigāh-ı dūn-ı tıynet olamaz iksīr-i hāşiyet
Hınādan mūmteni ‘dūr lā-cerem reng-i baķam tūtmak
4. Bilūr sākī görünce faşda muhtāc olduđın cāmīñ
Tabībiñ zihnine vābestedūr nabz-ı seķam tūtmak
5. Muşavverdūr hayālūñ nakşı levh-i çeşm-i Yüsrīde
O demden kim dađı Behzād bilmezdi ķalem tūtmak

Velehū Eyđan*

86

Mef‘ū lū / Me fā‘ī lū / Me fā‘ī lū / Fe‘ū lūn

1. Tīġ-ı niġeh-i neyremine sīne gerer yok
Neyler bu ķadar eslihayı ķünkü sefer yok
2. Baķ hatt-ı berāt-ı raķına dilde sūrūra
Tīmārımızıñ hāşılı yazusı ķadar yok
3. Hūrşīd-i merām elbet ider şubhını izhār
Yeldā-yı elem hūkmüne zann itme seher yok
4. Ol lā-yetecezzī zātını fikr eyleme zirā*
Kim ‘ālem-i mektūmeden āşār-ı haber yok
5. Esrār-ı İlāhiyyeyi keşf eyleme Yüsrī*
Bu bār-ı girān-gāhı cihānda ķeker yok

---

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E
86 A25a, B22b, C34a, D23a, E24b

* (beyit) —B, C, D, E

* (beyit) —B, C, D, E

ḤARFŪ'L-KĀF

87

Me fā'ī lūn / Fe'ī lā tūn / Me fā'ī lūn / Fe'ī lūn

1. Gürisnesi olur iḥzār-ı ḥ̣ān idinceye dek
Ḳalır mıyuz bize çarḥ imtinān idinceye dek
2. İder remīmimi tekḥıl çeşm-i baḥtımā bād
Beni hūmā-yı merām āşiyān idinceye dek
3. Ğubār olur ṭabakāt-ı –sipihriñ eczası
Ḥulāşa-i ğam-ı ḥattuñ beyān idinceye dek
4. Hezār zaḥm açılır sīnede mişāl-i hedef
Ḥadeng-i luṭfun o meh der-kemān idinceye dek
5. Peleng-i deşt-i ecel devşürür girībānın
Kümeyt-i Kāmına Yüsri 'inān idinceye dek

Velehū Eyḍan *

88

Meḥ'ū lū / Fā'ī lā tū / Me fā'ī lū / Fā'ī lūn

1. Gerden – keş olsa dil ne'aceb tıĝ-ı yāre dek
Çün teşnenüñ şitābı sürer cūy-bāre dek
2. Yokdur o gül-beden gibi ḥışn-ı murād ḥiç
Gezdim sevād-ı Rūmı temām Aḳhişāra dek
3. Ālām-ı kākūli mey-i lalde görüncedür
Her derd-i ser çekilmede def'ī ḥumāre dek

⁸⁷ A25a, B22b, C34a, D23a, E24b

* Velehū Eyḍan: (Başlık) —A, B, C, E

⁸⁸ A26b, B22b, C34a, D24b, E24a

4. Eyles füsürde dāğ-ı ğam-ı zülfi ‘arızı
Çalmaz ziyā-yı şem‘-i şebāne nehāra dek
5. Baksam alurgözile nola haṭṭ u zülfüñe
Yoqlar kumāşı müşteri çün pūd u tāre dek
6. Gülçin-i hüsni olmayalum mı o nev – haṭuñ
Derd-i hazān-ı hasreti çekdük behāra dek
7. Vaşf-ı lebiylebu ğazel-i tāze Yüsriyā
Nām aldı Mışr-ı Kāhireden Çande hāre dek

Velehū Eydan*

89

- Fe‘i lātün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lün
(Fā‘i lā tün) (Fa‘lün)
1. Terkiñ eylerse dilā ol gül-i Ken‘ān senüñ
Çāre yoğ girye benim Külbe-i aḥzānsenüñ
  2. İdelüm meyl-i kanā‘atle efendi taksīm*
Çadehi ḥāki benim kuḥl-i Şifā-hān senüñ
  3. Çekmedim āyine – veş halka-i āğuşa dirig
Bulmadım vuşlatiña şüret-i imkān senüñ
  4. Ben ne ḥākim ki düşem dā‘iye-i tanzire
Reşk ider ṭab‘-ı güher-bārına ‘ummān senüñ

---

* Velehū Eydan: (Başlık) —A, B, C, E
89 A26b, B22b, C35b, D24a, E24a

* taqsīm: müktesim B

5. Hāle var aldılar ortaya elüñden o mehi
Ġālibā Yūsri yine olmadı devrān senüñ

Velehū Eyđan*

90

Mef'ū lü / Me fā'ī lü / Me fā'ī lü / Fe'ū lün

1. Germ-ābede dūn meşgale-i da'vete düşdük
Nā- gāh o perī-rūyile bir ħalvete düşdük
2. Mānend-i vefā itse de rūyın nola pinhān
Bārī hele bir şūh-ı melek- ħaşlete düşdük
3. Bizden çevirüp rūyınñ ġayre nazar itdūñ
Ĥikmet bu ki kūyınñda iken ġurbete düşdük
4. Allāh berekātın vire eksilmeye kaç'ā
Kim süfre-i va'diñ gibi bir ni'mete düşdük
5. 'Ayb-ı ġazel-i ħāmeñi setr itmege Yūsri
Dāmān-ı Ĥudāvend – 'Alī-sīrete düşdük

Velehū Eyđan*

91

Fe'i lātün / Fe'i lā tün / Fe'i lā tün / Fe'i lün

(Fā'ī lā tün)

(Fā'ī lün)

1. 'İtibārı mey-i gülgün iledür cerrelerüñ
Ķalamam evzā'-ı fuzūlānesine ġırralerüñ

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E
90 A26b, B22a, C35b, D24a, E24a

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E
91 A26a, B22a, C35a, D24a, E25b

2. Aldı ‘uşşâķ der-i devletüñ ey mihr-i cihân
Semt-i hâverde yine cünbüşi var zerrelereñ
3. Tođramaz mı Zekerıyyâyı hezârıñ yüreğin
Tekye-i Gülşenide zemzemesi errelereñ
4. İtmesün faşl bizi kâr-ı hasedle şufî
Çünki inkâr idemez hürmetini merrelereñ
5. Yüsri şevķ-ı leb-i dilberle süheyl-i tab‘ım
Kân-ı la‘l itse sezâ her birini hurrelereñ

Velehü Eyđan*

92

Me fâ‘î lün / Me fâ‘î lün / Me fâ‘î lün / Me fâ‘î lün

1. Bilinmez tîr-i cevri-yâre hün-âbı şerâb itsek
O hun-h‘ârüñ yanında hâre geçmez dil kebâb itsek
2. Bizi yâd itmedi bir dem şemîm-i zülf-i dilberle
Girîbân-ı şabâ girse ele vâfir ‘itâb itsek
3. Kıomaz nev – bâve-i vaşlın reside olmağa ağyâr
Gülistân-ı emelden bâri terhîb-i ğurâb itsek
4. Döküp kıavl-i nücumı tahta-i gerdüne ey meh-rü
Ğamuñdan çekdigim cevri bu şeb bir bir hisâb itsek
5. O sim-endâmı âğuşa çeküp Yüsri nezâketle
Nola fetħ-i tılsım-ı daħme-i Efrâsiyâb itsek

* Velehü Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E
92 A26a, B22a, C35a, D25b, E25b

Velehū Eyđan*

93

Me fā'ī lūn / Me fā'ī lūn / Me fā'ī lūn / Me fā'ī lūn

1. Felekde aşfā azdādıñı hep muźmañill görsek
Nücūm-ı şubḥ-ı kāzib batsa māhı müstakil görsek
2. Ḥaṭ-āver olsa geçdik dil-rübādan rüy-ı dil görsek
Rebī'-i āḥır-ı ḥüsnüñ hevāsın mu'tedil görsek
3. Ḥadeng-i cevrine dīde – güşāyız zaḥm-ı dilden līk
Teşekki eyleriz tende Ḥudāyı bir şekil görsek
4. Ṭarīḳ-ı sa'diye itmezdi kimse silkine rağbet
Mişal-i saye pā-māl yolunda muttaşıl görsek
5. Şafā kesb eylerüz def'-i küdurātıyle devrānıñ
Ne dem kim sāğar-ı billur-ı bezm-i münfa'il görsek
6. İderdiñ kebş-i cānı Yūsriyā ḳurbān yolunda
Bu çağından eger ol meh- veşin bir tatlı dil görsek

Velehū Eyđan*

94

Fe'ī lātūn / Fe'ī lā tūn / Fe'ī lā tūn / Fe'ī lūn

(Fā'ī lā tūn)

(Fa'lūn)

1. Āsiyābı kime nevbet degürür gerdūnuñ
Ardına düşmeyelüm ol meh-i kendüm-gūnuñ

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E
93 A26a, B23b, C36b, D25b, E25a

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E
94 A27b, B23b, C36b, D25a, E25b

2. Mübtelā-yı leb-i yāri idemez pend ı̄slāh
Kūze-i bādeye yođ fā'idesi ūbūnuñ
3. Āh-ı zūlfūndür iden sūz-ı derūnum izhār
Gösterir cāy-gehin dūd-ı siyeh kānūnuñ
4. Mūmiyān deheni řahrını çekdik ammā
Görmedik zerre şadar luşfunı ānın bunuñ
5. Re's-i mal-i hūneriñ Yūsri biri beř řazanur
Sebeb-i řarh-ı řazel birisidir maźmūnuñ

Velehū Eyđan*

95

Fe'ı lātūn / Fe'ı lā tūn / Fe'ı lā tūn / Fe'ı lūn
(Fā'ı lā tūn) (Fa'lūn)

1. Neyi taħsīl idecek devri 'aceb derviřiñ
Behresi döndügiyetmez mi kebāba şişin
2. Zevk-i serdāra virür müfsid-i huddām halel
Böyledir řankısı ma'lūl olursa diřin
3. Ağırur řu'le-i hūrřid ile řubh-ı kāzib
Ref' ider şatre-i limon hızābın riřiñ
4. Girih-i zūlfı devādır müjesi zařmetine
Mār-ı mihre çün ider zehrini zā'il niřiñ
5. řiresinden geçelim pīr-i muđanıñ Yūsri
Hāmın olmak ne belādur bir ālāy bed-kiřiñ

* Velehū Eyđan: (Bařlık) —A, B, C, E
95 A27b, B23b, C36a, D25a, E25a

Velehū Eydan*

96

Fe‘i lātün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lün
(Fā‘i lā tün) (Fa‘lün)

1. Eşkidür hāṭır-ı sengine geçen dekkākıñ
Ḳalemi lā-cerem elmās gerek ḥakkākıñ
2. İtmedi zātını taḥşıl-i ḥayāli gözde
Toḥmı bī-ḥāşıl imiş mezrā’a-i nem –nākıñ
3. Lā‘le döndi nazar-ı yār ile eşkim müjede
Ġüresin terbiyyet mihr mi eyler tākıñ
4. Şāh-ı mercān – veş olsa nola der ka‘r-ı nihān
Rūy-ı deryāda gören rif‘atini ḥāşākıñ
5. Silk-i kilke çekecek mülk-i fenādaYüsri
Ḥüsn-i ta‘bīr ḳadar bihteri yoḳ emlākıñ

ḤARFÜ’L-LĀM

97

Fā‘i lātün / Fā‘i lā tün / Fā‘i lā tün / Fā‘i lün

1. ‘Āşık-ı Leylā-yı zāt-āşüfte-i zīnet degil
Ru‘yet-i didardur maḳşūd olan cennet degil
2. Şu‘ledür pervaneye dervāze-i bāğ-ı ümīd
Şuḥte-i ‘aşḳa belī gayrı memmer ḥacet degil

* Velehū Eydan: (Başlık) —A, B, C, E

⁹⁶ A27b, B23a, C36a, D26b, E25a

⁹⁷ A27a, B23a, C37b, D26b, E25b

3. Zāhidā bu sūbħa – gerdānıla iş bitmez eger
Şayd-ı ‘anķā-yı murāda dām ise ālet degil
4. Ħalvet-i ‘uzletdür ĩmā itdigi şeyħiñ saña
Yoķsa bir şūħ-ı perī-sīma ile Ħalvet degil
5. Girdiş-i minā-yı ħarħa eylesen fikr-i daķıķ
Vaķt-i rīk ā‘dād-ı ‘ömrüñdür geċen sa‘at degil
6. İhtilāf-ı Ħāl ile rez duħterinden ħekdüm el
Öyle fehm itdim ki bir peyġam-bere ümmet degil
7. Şun letāfet var ise mānend –i ħaķķ-ı dil-rübā
Yoķsa Yüsri el-sevād-ı şi‘riñe ħasret degil

Velehü Eyđan*

98

Me fā‘i lün / Fe‘i lā tün / Me fā‘i lün / Fe‘i lün
(Fa‘lün)

1. İrilse evvel-i şām-ı vişāline der-Ħāl
Şafaķ-miřāl açılır bir ħarafdan ol gül-i āl
2. Mecāziñ ardına düş tā ħaķiķate iresin*
Serāb olur niċe dil-teşneye delīl-i zülāl
3. Kuċup miyāni şermimden öpmedüm dehenin
Dilā ‘aceb nice ta‘bīr olur bu ħ‘āb-ı ħayāl

---

* Velehü Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E
98 A27a, B24b, C37b, D26a, E26b

* iresin: ireken A, C

4. Añup o kākül-i müşgīn-i yāri eyleşem āh
Duḡān-ı dil şerer-endāz olur çü nāf-ı ġazāl
5. Mu‘ādil-i dil-i ‘uşşāk olur mı ḡalb-i raḡīb
Nāzīr-i sikke-i İslām olur mı naḡş-ı riyāl
6. Yoluñda oldu ise mā-melek feda Yūsri
‘Aḡār-ı ṡab‘ı yeter re‘s-i māl-i kesb-i kemāl

Velehū Eyḡan*

99

- Fā‘i lātün / Fā‘i lā tün / Fā‘i lā tün / Fā‘i lün
1. Tīr-i cevriñ geldiği semte hedef – veş nāzır ol
Ḥāṡırıñ alur ele rāmisi elbet şabır ol
  2. Çünki āb eşcāre ‘arḡından yürür rif‘at bulur
Sen de şāf it ḡalbiñi damāngīr-i kābir ol
  3. Olma her bir naḡşa nāzır ṡutma her bir şıyta ġuş
Nergis şehlā-mişāl ‘ömr-i gül-āsā şāğır ol
  4. Her hevādan muṡṡarib olma ḡabāb-ı mevc-vār
Baḡr-ı istiġnada mānend-i cezīre ağır ol
  5. Zaḡm-ı Yūsriñiñ seni tenhā der-āġūş itdiğin
Eylemezsen yāre ġamz ey tīr-i ġamze kāfir ol

* Velehū Eyḡan: (Başlık) —A, B, C, E
99 A27a, B24b, C37a, D26a, E26b

ḤARFÜ'L-MĪM

100

Me fā'ī lün / Me fā'ī lün / Me fā'ī lün / Me fā'ī lün

1. Cihān-ı fazla ḥurşid olalı rif'atle sultānım
Mişāl-i zerreyüz sāyeñde teb'iyetle sultānım
2. Sen ol dervāze-i şehri hünersin cāmı küfv olmaz
'Ali bir mi sebağ h'ānende-i "Tebbet"le sultānım*
3. Cihān durduḡca sen şadr-ı mu'alla-yı sa'ādetde
Du'ām oldur mu'ammer olasın devletle sultānım
4. Bütün laht-ı cigerle beslerim peykān-ı hicrānı
Bu yüzden bāri meşhūrum hele ni'metle sultānım
5. Ḥaṭ-ı dilber ḡadar hālet-fezādur şiri Yüsrinîñ*
Baḡılsa mū – be – mū ger dīde-i'ibretle sultānım*

Velhū Eyḡan*

101

Fe'i lātün / Fe'i lā tün / Fe'i lā tün / Fe'i lün

(Fā'ī lā tün)

(Fa'lün)

1. Muḡzır-ı āsā niḡe bir sā'il-i maḡşül olalım
Ne revā maḡkeme-i 'adle mes'ül olalım
2. Olmadan cevriye 'uḡāb-misāli ma'lūm
Ḳaf-ı inşāfda 'anḡā gibi meḡhul olalım

¹⁰⁰ A28b, B24b, C38b, D27b, E26a

* Süre 111(Tebbet), Āyet 1, Meali: "Ebū Leheb'in iki eli kurusun! Kurudu da.

* ḡalet- fezādur: —D hālin ḡaradur A, C

* ger: —D, 'ibretle: 'izzetle D

* Velhū Eyḡan: (Başlık) —A, B, C, E

¹⁰¹ A28b, B24b, C38b, D27b, E26a

3. İdelim şart-ı ‘ubdiyyeti icrā ne ise
Haḫḫa ḫalka ‘amel-i ḫayr ile maḫbūl olalım
4. Der-i çep kūy-ı veliyyü’n-ni‘am olsun yerimiz
Devletinde tek anıñ saḡ olalım şol olalım
5. Kethüdālıḫda bizi eyledi maşraf-ı müflis
Yine Yüsri ḡazel irādına meşḡūl olalım

Velehū Eyḡan*

102

Me fā‘ī lūn / Me fā‘ī lūn / Me fā‘ī lūn / Me fā‘ī lūn

1. O kim çin-i cebin-i yāri mūcibdür su’āl itmem
Ben ol deryā-yı cūdı mevc-ḫız-i infi’āl itmem
2. Sefididür işim mānend-i mihr-i şubḫ devrinde
Mişāl-i neşve-i cām-ı meyi rengin āl itmem
3. Niḡāhım öyle üflet-gerde-i ḫāl-i lebūndür kim
Anı cennetde de ḫāhiş – ger – i ḫavz-ı Bilāl itmem
4. Müdāmā eylerim yāḫ pāre-gūn pend ile tebrīd
Dil-i germ-ūlfetān-ı dehri muḫtāc-ı zülāl itmem
5. Mesih-āsā kelimim rūḫ-baḫş-ı mürdegān olsa
Yine ehl-i kemāle Yüsriyā ‘arz-ı kemāl itmem

* Velehū Eyḡan: (Başlık) —A, B, C, E
102 A28b, B24a, C38b, D27a, E26a

Velehü Eydan*

103

Me fā'ī lün / Me fā'ī lün / Me fā'ī lün / Me fā'ī lün

1. Kıaşaşdan ser-güzeşt-i zülf-i yāri imtiyāz itmem
İdersem kıışsa-i mār-ı müselsel – veş dırāz itmem
2. Gözüm yumsam olur pūşide – çin-i ka'be müjgānım
Anıñcün kendimi āzürde-i hār-ı hicāz itmem
3. Kıumāşın kesmeye tā kim görem ol şūh hayyātıñ
Leb-i hāhiş-geri dest-i recā-yı vaşla kāz itmem
4. Düşürmem ben rakibe gabgab-ı yāriñ temāşāsın
O sīb-i bağ-ı hüsni hāşılı kıt-ı kirāz itmem
5. Olur dest-i veliyyü'n-ni'mete eş'arımız vāşıl
Bu gün minnet Hüdāya Yüsri bevvāba niyaz itmem

Velehü Eydan*

104

Fe'i lātün / Fe'i lā tün / Fe'i lā tün / Fe'i lün

(Fā'ī lā tün)

(Fa'lün)

1. Hārmēn-i luṭf-ı Süleymāniye dürem mürem
'Uḳde-i sünbüle-veş kıaldı bu şübhem mübhem
2. Ṭab'-ı zühhād-ı Güher-zād-ı haḳiḳat olamaz
Şadef-i huşkin eger eylese her yem meryem

* Velehü Eydan: (Başlık) —A, B, C, E
103 A28b, B24a, C38b, D27a, E26a

* Velehü Eydan: (Başlık) —A, B, C, E
104 A28a, B24a, C38a, D28b, E27b

3. Keremiñ tahta-i ten-şüde görünce cesedin
Giydi hāk-i siyehi eyledi Hātem matem
4. Nüktesi rīze-i elmās ise yāriñ ne ‘aceb
Görinür zaḥm-ı dil-i ‘āşıka her hem merhem
5. Şu‘le-veş sāgar-ı hūrşid-i hūnerle Yūsri
Ne kadar rif‘atim olsa yine pestem mestem

Velehū Eydan*

105

Me fā‘i lün / Fe‘i lā tün / Me fā‘i lün / Fe‘i lün
(Fa‘lün)

1. Egerçi ‘uzlet ile hānümān-ḥarāb oldum
Ve līk cāh-ı selāmetle kām-yāb oldum
2. Gehī tefevvuḡ u gāhī tenezzül itmedeyim
Bu rütbe – gāhda çün mīkleb-i kitāb oldum
3. Şitāb ile giderim kaṭ‘ı menzil eyleyemem
Bu yolda hem-ḳadem-i seng-i āsyāb oldum
4. Çıkar mı dīde vü dilden ḥayāl-i cānāne
Şabāḥ gülşen ü aḥşam cāme-h‘āb oldum
5. O māh – tāba tutup Yūsriyā ketān-i dili
Ziyān-ı dīde-i tedbir-i nā- şavāb oldum

* Velehū Eydan: (Başlık) —A, B, C, E
105 A28a, B24a, C39b, D28b, E27b

Velehū Eyđan*

106

Me fā'ī lūn / Fe'ī lā tūn / Me fā'ī lūn / Fe'ī lūn

(Fa'lūn)

1. Hāyāl-i sebz-i ħat-ı şūh-ı bī-'adīl itdim
Yine ğidā-yı kūmeyt-i dili қаşıl itdim
2. İder mi yāremi işlāh merhem-i tedbir
Aña ki germ-i ciger-h'ārımı fitil itdim
3. Ne hūn-ı dil ne hūcum-ı ħadeng-i ğam dōğünür
Sifāl-i zaħmımı çün kışsa-i Hālil itdim
4. Metāf-ı kūyuna vardım öñümce kacdı o māh
O ħācıyam ki yine Ka'bemi delil itdim
5. Ümīd-i buse-i la'liyle dilberin Yüsrī
Behişt-ıtab'ıdan icrā-yı Selsebil itdim

ĤARFÜ'N-NÜN

107

Mef'ū lū / Fā'ī lā tū / Me fā'ī lū / Fā'ī lūn

1. Tebliĝ kıl selāmım o māha cihān cihān
Unutmasun şabā bizi söyle zemān zemān
2. Her ğüşe қоyma va'd-i vişālün yeter yeter
Gezdirme gel қumaşını cānā dükān dükān

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C

¹⁰⁶ A29b, B25b, C39b, D28a, E27b

¹⁰⁷ A29b, B25b, C39a, D28a, E27a

3. Olduğça şem‘i meclis-i ağyār-ı bed-fi‘āl
Ġayret helak ider dil-i zārı amān amān
4. Kālā-ḥarīd-i vaşla müfīd olmaz eşk ü āh
‘Arz itmedikçe kīse-i naḳdi girān girān
5. Şevḳ-ı lebiyle yāriñ iştidik ğazellerin
Mānend-i cām Yūsrī gezermiş dehān dehān

Velehū Eyḍan*

108

Mef‘ū lū / Fā‘i lā tū / Me fā‘ī lū / Fā‘i lūn

1. Maḥmūr-ı cām-ı ḥasreti ḥamyāzelenmesün
Kālā-yı şevḳ-ı vuşlata endāzelenmesün
2. Eczā-yı nüşḥa-i ḥiredi tār-ü-mār ider
Diller ḥarīr-ī zülf ile şīrāzelenmesün
3. Telhīb-i nār-ı bülbüle yetmez mi āh-ı serd
Bir yāne berg-i gül daḥi yelpāzelenmesün
4. Geçmek muḥāl benden o āyīne-ruḥ hemān
Bī-ma‘nī ḳadd-i ḥam – şūde dervāzelenmesün
5. Yūsrī uşul-i devr ile eflak raḳş ider
Bir beste ḥ‘ān-ğüftemi āğazelenmesün

* Velehū Eyḍan: (Başlık) —A, B, C, E
108 A29b, B25b, C39a, D29b, E27a

Velehū Eyđan*

109

Fe‘i lātün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lün

(Fā‘i lā tün)

(Fa‘lün)

1. Dağ-ı ğam eşkle sönmez bu dil-i danadan
Şu’le-i‘aks-i nücūma ne zarar der yādan
2. Ne kadar nām-ver olsak yine a‘lāsın sen
Nāme ‘ünvānıntefrīķ ideriz imzādan
3. Nağme-sāzān-ı muḥālif uyamaz nālemize
Muṭribā bakma bize Zühre-şıfat bālādan
4. Kalmaz ol şūḥ-ı cefa-pişeleriñ ğamzeleri
Ceyş ğaret-ger-i şāhāne sitem-fermādan
5. Yüsriyā mevce-i ṭab‘ım ne‘aceb olsa benim
Güher – efşān-ı mezamīn-i yem-i ma‘nādan

Velehū Eyđan*

110

Mef‘ū lü / Fā‘i lā tü / Me fā‘i lü / Fā‘i lün

1. Celb-i ḳulūba ālet iden luṭf-ı ḥandesin
Mānend-i şem‘-i āteşe yakmaz perendesin
2. Bir kerre şormadıñ sebab-i i‘tikāfımı
Tā böyle unudur mı ḥüdāvend bendesin

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E
109 A29a, B25a, C40b, D29b, E27a

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E
110 A29a, B25a, C40b, D29a, E28b

3. Kırtar sefine – i dili bu iztırābdan
Gel ey şimal-i lücce-i tevfiķ kandasın
4. Tab‘ı refiķ-i ecved olur saht-ı dil ħariş
Cen‘ eylemez keser gibi minşār rendesin
5. Bed-aşlı Yüsrī eyleme ħüsn-i sülûke sevk
Olmaz tekāvür eylemekesbūñ cehendesin

Velehü Eyđan*

111

Mef‘ü lü / Fā‘i lā tü / Me fā‘i lü / Fā‘i lün

1. Dürr-i ħabīb ile dest-i niyāzı leimden
Tā key bu ārzü-yı tenasül ‘aķimden
2. Kıādir mibende bendelerūñ züll ü ‘izzine
İlhām olmdıkca Ĥüdā-yı ‘alimden
3. Bilmem meşāmm-i cāne ne ihdā ider şabā
Gülzār-ı dehr içinde eşer yoķ nesimden
4. Bilmez cihan-ı ħüsnüñi merdüm nigāhe şor
Ĝālibdir iktibas-ı müsāfir mukimden
5. Sen tüt kenār-ı dāmen-i dil-dārı şıdķile
Gelmez ziyan Yüsrī rāķib-i nemimden

* Velehü Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E
111 A29a, B25a, C40a, D29a, E28b

Velehū Eyḍan*

112

Me fā'ī lūn / Me fā'ī lūn / Me fā'ī lūn / Me fā'ī lūn

1. Virüp dil zülf-i perçine çekildim kūy-ı yārūmden
Ḥaṭa itdüm sevād-ı Sāma cān atdım diyārūmdan
2. Ğam-ı la'lūñle cūnkūm bir gül-āb-āğīn mīnāyum
Nola olsa muṭayyeb dost u düşmen inkisārūmdan
3. Hevā-yı'aşkla mānend-i eṣcār-ı ḥazān-ūlfet
Yoluñda geçdim ey gonçe – dehen bi'l-cümle varūmdan
4. Benem ol cāmi'-i vīrāne kim eṣvāt-ı tekbiri
Duyar erbāb-ı ḥālet semt-i mihrāb u menārūmdan
5. Beni sen ḥalqa-i devrinde yoqla Yūsriyā şeyḥiñ
Çün olmam dāne-i tesbīḥ-veṣ mūnfekk қаṭārūmdan

Velehū Eyḍan*

113

Mef'ū lū / Me fā'ī lū / Me fā'ī lū / Fe'ū lūn

1. 'Asrīñ kim ider fark zücācın güherinden
'Ālī-neṣeb ol veçhile ḥoṣnūd yerinden
2. Feryād – res olmaz saña feryādiñ işitmez
Dehrīñ ne kerem gelse gerek leng ü kerinden

* Velehū Eyḍan: (Başlık) —A, B, C, E

¹¹² A30b, B25a, C40a, D30b, E28b

* Velehū Eyḍan: (Başlık) —A, B, C, E

¹¹³ A29b, B26b, C41b, D30b, E28a

3. Bu miḥnet ile naḳd-i ḥayātın virür ādem
Baḳ ney kolaylıḡla geḫermi Őekerinden
4. Bir cāme-i ten ḳaldı ḳuŐurıñ ele virdim
Ḥıfz eyleye Allahü Te‘ālā beterinden
5. Ḳalmam Şeb-i miḥnetde ḥüdāvendimiñ elbet
Bir gün toḡar āŐār-ı du‘ā-yı Őeḫerinden
6. İtmez mi füyüzāt-ı İlāhī yine ḫāmil
Şarşar ayırırsa Őeceri bār u berinden
7. Bāri bizi müflis ḳoma ey Ḥızr-ı ṭabī‘at
Yüsri-i Mesīḫā-nefesiñ Şi‘r-i terinden

Velehü Eyđan*

114

Mef‘ū lü / Fā‘i lā tü / Me fā‘i lü / Fā‘i lün

1. Eller kemān-ı raġbetini i‘vicāc için
Tīr-i kelamı eğri atarlar mizāc için
2. ‘Ālī nejāda yer ḳomadı dehrüñ erzeli
Gevher görünmez oldu revāc-ı zücāc için
3. Dāmād-ı ārzüyı ‘arūs-ı murād ile
Bilmem kime niyaz ideyim izdivāc için
4. Kilik-i sitem-nüvīse dili Őafḫa eylerüz
Biz ehl-i re‘fetüz çekeriz ḫ‘ānı ac için

* Velehü Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E
114 A30b, B26b, C41b, D30a, E28a

5. Bīmār-ı derd-i Һasretine ol Һabīb-i cān
Yūsri̇ şerāb-ı vaşlını şunmaz ‘ilāc için

Velehū Eyđan*

115

Mef‘ū lū / Fā‘i lā tū / Me fā‘i lū / Fā‘i lūn

1. Vaşluñ nedür efendi Һolayı bilür misin
Nağd-i Һayātı dil-bere şayı bilür misin
2. Şad nīze-i sitem dikilür günde sineme
Mihmān-serāy-ı Hātem-i Tāyı bilür misin
3. Bī iҺtiyārdur dile izhār-ı dūd-ı āh
Ey meh sen āsmāni̇kaşayı bilür misin
4. Ben nevk-i rāy-ı ebru-yı yāriñ helakiyim
Sen Һaçeriñ bilürsiñ orayı bilür misin
5. İskāt ider hezār-ı gülistān-ı nükteyi
Yūsri̇-i zār-ı nazik-edāyı bilür misin

ҺARFÜ’L-VĀV

116

Fā‘i lātūn / Fā‘i lā tūn / Fā‘i lā tūn / Fā‘i lūn

1. Eylesün āhen-fu’ād-ı rüzgāra ser-fürū
Elyaqım diyen zinār-ı rüzgāra ser-fürū
2. Kısметim maқsūm iken gencine-i rezzāqda
Eymeyem gencūr-zād-ı rüzgāra ser-fürū

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E

¹¹⁵ A30a, B26b, C41a, D30a, E28a

¹¹⁶ A30a, B26a, C41a, D31b, E29b

3. Luṭfı hem-hāşıyyet-i āb-ı hayāt olursa da
Eylemem süflî-nihād-ı rüzgāra ser-fürü
4. Zülfüne çin eylerim şevk-ı haṭıñla kendümi
Dās vār itmem haşād-ı rüzgāra ser-fürü
5. Hün-ı dilden eylerim taḥrîr Yüsri ruḳ‘amı
Hāme – veş itmem midād-ı rüzgāra ser-fürü

ḤARFÜ’L-ḤĀ’

117

Fā‘i lātün / Fā‘i lā tün / Fā‘i lā tün / Fā‘i lün

1. Meclis-i ‘işretde tutsa dil-rübā mül şîşede
‘Aks-i ruḥsarı olur iki ḳaranfül şîşede
2. Hāllerdür gerden-i billürına revnaḳ viren
Hıfz ider hāşıyyet-i kāfūrı fülful şîşede
3. Dilden ümmîd-i lebin çıkmaz ḥayāl-i ğayr ile
Reng-i mey bir veçhile bulmaz tebeddül şîşede
4. Göñlüme hep kākülünle çeşm-i leb-rîzim gelür
Sünbül-i bağı ne dem itsem taḥayyül şîşede
5. Eyledim ṭab‘-ı perî-sîmāmı da‘vet Yüsriyā
Yapdı bu tāze zemini bî-te’emmül şîşede

¹¹⁷ A30a, B26a, C42b, D31b, E29b

Velehū Eyđan*

118

Fā‘i lātün / Fā‘i lā tün / Fā‘i lā tün / Fā‘i lün

1. Kıyamaz isemcāna da yolunda eşk-i hūna da
La‘net olsun mümsik-i dīnāra da Qārūna da
2. Günc-i istiğfarda ağlar yüz sürer ehl-i günāh
Çirk-i şūy-ı münhāşırdır āba da sābūna da
3. Ol tabīb cān – sitāniña seyr iden bīmārını*
Çehresinden beñzerdür maħmūma da medyūna da*
4. Düşdi serdī araya şevk-ı ruħıyle geldi dil
Qalmadı meştāde hācet nāra da kānūna da
5. Hābbezā meşşāta-i tab‘-ı selīmim Yūsriyā
Viridi zīnet-i şüret-i elfāza da maźmūna da

Velehū Eyđan*

119

Me fā‘i lün / Me fā‘i lün / Me fā‘i lün / Me fā‘i lün

1. Bu gülşende nesīm-i şubh-dem sünbül-güşā olsa
Şemīm iden göñüller kayd-ı kāküldeñ rehā olsa
2. Gül-i ruhsāriña bir vechile kaçd-ı ziyān itmez
Semender-veş hezār-ı merdümüm āteş-nevā olsa

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E
118 A31b, B26a, C42b, D31b, E29b

* sitāniña: sitāniñ B

* maħmūma: maħmūre B

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E
119 A31b, B27b, C42a, D31a, E29a

3. Kıyardım k̄ise-i naqd-i hayāta her çi bād-ā-bād
Ger ānıñla gül-i Ken‘ān-ı vaşlıñ iştirā olsa
4. Raḥīk-i ḥūn-ı dilden rūḥ tebdīr-i devā eyler
Ḥadeng-i ğamzesi laḥt-ı cigerden imtilā olsa
5. Veliyyü‘n-ni‘metim Yüsri̇ geçer mihrāb-ı ta‘zīme
Şufūf- cāmi‘-i erbāb-ı dānişde şalā olsa

120

Me fā‘ī lün / Me fā‘ī lün / Me fā‘ī lün / Me fā‘ī lün

1. Niġāh-ı ğamze-dāriñ dāġ-ı dilde tişe-zenlikde
Akıtdı cūy-ı ḥūnum menzil aldı Kūh-kenlikde
2. Bu dil Manşūr-veş cānā senüñ ber-dār-ı zūlfüñdür
Ne ḥikmetdür daḥi bī-çārenüñ da‘vāsı benlikde
3. Kıo dursun s̄inede yāķūt-ı kabza ḥaņçerüñ ey māh
Bilinsün taş diken menzil-geh-i ḥatır-şikenlikde
4. Dehāniñ seyrine kıldum müjemden çeşmimi taḥhīr
Yazuķdur ḳalmasun ol ğonçe-i zībā dikenlikde
5. Yiregeçdi sirişkim Yüsri̇ āhım çıķdı eflāke
Cihān-ı fāñide nem ḳaldı saġlıķda esenlikde

¹²⁰ B28b,E29a, —A, C, D

Velehū Eyḍan*

121

Fe‘i lātūn / Fe‘i lā tūn / Fe‘i lā tūn / Fe‘i lūn
(Fā‘i lā tūn) (Fa‘lūn)

1. Virmez ol ḡonçe-dehen būse-i lā‘lin yāda
Dalğavuğluğla meger ala ḡabāb-ı bāde
2. Meyden evvel ‘araḡıñ ḡükmi geçer mülk-i dile
Bunda taḡdīm olunur vālidine beg-zāde
3. Nāmemiz olsa eḡibbā-yı zemāne mergūb
Bāri ḡül-ḡonçe-i hālāyı ḡosaḡ imzāda
4. Yanmada ehl-i hūner kesb-i hevāda nā-dān
‘Alevi yerde duḡānı ufuḡ-ı bālāda
5. Nev – resān düveliñ kāzibe-ı ‘ünvānından
Baña revnaḡlı gelür Yūsri bu ši‘r-i sāde

Velehū Eyḍan*

122

Fā‘i lātūn / Fā‘i lā tūn / Fā‘i lā tūn / Fā‘i lūn

1. Müšaḡımiñ sehvini ‘amd añlama tedbırde
Yañılur ḡāḡiçe sultānım ḡalem taḡrırde
2. Rešk-i rūy u kākülüñle ḡülšeniñ dīvāne-vār
ḡülleri ḡomraḡdadur sūnbülleri zencırde

* Velehū Eyḍan: (Başlık) —A, B, C, E
¹²¹ A31b, B27b, C42a, D31a, E29a

* Velehū Eyḍan: (Başlık) —A, B, C, E
¹²² A31a, B27b, C43b, D32b, E30b

3. Zahm-h'ārīñ muntazır pervāne-i ervāhına
Çeşm-i bülbüldür ser-ā-ser cevher-i şemşīrde
4. Zīr-rānīñdan rikābīñ būs ider fitrākde
Nice āh itmez gören bu hāleti naḥcīrde
5. Reşk-i Erjeng olsa lāyık nüşha-i tab'īñ seniñ
Yüsriyā Behzādı geçdiñ şüret-i ta'birde

Velehü Eydan*

123

Me fā'ī lün / Me fā'ī lün / Me fā'ī lün / Me fā'ī lün

1. Belā-yı ser ümīd-i tāk-ı zerdür şemle destāra
Bu sevdālar degil mi şem'-i bezmi hep yağan nāra
2. Kāna'at sevķ ider bir çāre-sāze derdimi açsam
Tabībīñ ibtidā-i perhīzdir tedbiri bīmāra
3. Ziyā-yı şem'atin ikiler ehl-i meclisiñ zıllīñ
Muqarrerdür ḥalel bu vechile cünd-i dü ser-dāra
4. Leked-ḥ'ārān-ı hecriñ ḥalvet-i mey-ḥāneden çıkmaz
Bilür kim şīşe çekmekdür müdāmā derdine çāre
5. Telāṭṭuf eylerim Kıtımīrine dānālarıñ Yüsri
Müdārā idemem sīr olsa nā-dān-ı murdāre

* Velehü Eydan: (Başlık) —A, B, C, E
123 A31a, B27a, C43b, D32b, E30b

Velhū Eyđan*

124

Mef'ū lū / Fā'ī lā tū / Me fā'ī lū / Fā'ī lūn

1. Zencir-bend-i zūlf-i nigāre duhūl ile
İtdiñ karar būseliğinde uşul ile
2. İtmiş ihāta hāl-i ruhuñ sebz-i haṭṭ-ı nev
Tolmuş meṭāfi ka'beniñ Āl-i resūl ile
3. Nā-dāna degdi öñdül-i meydān-ı 'itibār
Tāzidedür Cahhāş-ı zemāne huyūl ile
4. Āmiziş idemez 'araḡ u meyle berş ü beng
Hem - şoḡbet olamaz bülehā zü'l- 'uḡul ile
5. Düzdān ḡam maḡarr idemez şehr-i hāṭırı
Şubaşdır piyāle duṭar Yūsri' kol ile

125

Mef'ū lū / Fā'ī lā tū / Me fā'ī lū / Fā'ī lūn

1. Pā-būs-ı yardım geçilür mi şütüm ile
İnsāna başka ṭa'm virür pācā şüm ile
2. Efsürde itdi şi've-i ümmīdi rüzgār
Yek-reng oldı dil şeb-i tār ḡumūm ile
3. Rüyında dil-beriñ eşer-i buse ḡor raḡīb
Çün nāmeler mühürlenür efrenci' mūm ile

* Velhū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E

¹²⁴ A31a, B27a, C43a, D32a, E30b

¹²⁵ A32b, B27a, C43a, D32a, E30a

4. Me'yūs metā'-ı şerefden siyeh-dilān
Şeb müşteri çıkar mehe naqd-i nücüm ile
5. 'Älemde çekmeyen felegiñ germ ü serdini
İtmez temizYüsri temmüzi hüsüm ile*

126

Mef'ū lü / Fā'i lā tü / Me fā'i lü / Fā'i lün

1. Tügme-güşā-yı gerden-i sīmīni h'ābda
Şaymaz tılsımı dahme-i Efrāsiyābda
2. Bāb-ı murādı t̄alibe haṭṭı beyān ider
Fihrist efendi lāzımedendür kiṭābda
3. Haṭṭ geldi seyr-i rüyına s̄ir oldı d̄ideler
Çalmaz fūruğ-ı vaḫt-i gurūb āfiṭābda
4. Ferzāne geçdi atladı ferrūh-sitāreler
Çaldık piyāde pādişehim biz bu bābda
5. Ta'dād olunsa mazhar-ı luṭfi temām ile
Yüsri de bir kemīne ḫuluñdur ḫisābda

ḤARFÜ'L-YĀ'

127

Me fā'i lün / Fe'i lā tün / Me fā'i lün / Fe'i lün
(Fa'lün)

1. O gonçe bāğa ki 'arz eyleye tebesümini
Gel imdi diñdüre bil bülbülüñ terennümini

* hüsüm: hüm: A, C

¹²⁶ A32b, B27a, C44b, D33b, E30a

¹²⁷ A32b, B28b, C44b, D33b, E30a

2. Ben eyledim dili şahbā-yı la‘l-i yār ile mest
Zemāne başına çalsun şerābınıñ hamını
3. Düşürdi üstümüze bār-ı minnetin taḥmīl
Dem-i selāmı dirīg itmese ‘aleykümini
4. Peşeng-i kāfileden iktizā ider bilürüz
Bu yolda ḥar-menişin ‘arife taḥaddümini
5. Ta‘accüb itme ḥaṭ-āver tufeylin öpse raḳīb
Çü kelbün ecvā‘ı nā-çār küt ider demini
6. Hem ağladur beni hem ḥāk-i pā ider gayre
Türābın ābıla tecvīz ider teyemmümini
7. Şehāb-ı ğamdan ider Yüsriyā cihān şekvā
Felek zede kime ‘arz eylesün tazallümini

Velehū Eyḍan*

128

Fe‘i lātün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lün
(Fā‘i lā tün) (Fa‘lün)

1. Şād ider eşkle şevk-ı deheniñ müjgānı
Hıç yoḳdan ider erbāb-ı kerem iḥsānı
2. İtdi ḥüy-kerde bizi āteş-i āh-ı fuḳarā
Çāker-i muḥlişe budur sebab-i üryānı
3. İtmez aġnāmını gürkāne vedī‘a rā‘i
Hıfz ider tāciri mehtāba ḳomaz kettānı

* Velehū Eyḍan: (Başlık) —A, B, C
128 A32a, B28b, C44a, D33a, E31b

4. Hāiniñ olsa da mescūdı büt-i arzū-veş
Hāq sözüñ bendeye inşāf degil kitmānı
5. Vāqı‘ hāli beyān eyler idim ey Yüsri
Olsa intāka o Īsā-nefesiñ fermānı

Velehū Eydan*

129

Me fā‘i lün / Me fā‘i lün / Me fā‘i lün / Me fā‘i lün

1. Temellük- pişeniñ lāf ile yāre lābemüz bir mi
Hevāyı kez ile menzil alur nişābemüz bir mi
2. Esir-i ‘aşkıñı müfte şatar ol mālīk-i ‘işve
Dür-i Ken‘ān fūrūşıyla bizim cüllābemiz bir mi
3. Bulunmaz şibl-i esrār-ı hāqīkat kalb-i zāhidde
Kūhistān-ı mecāziñ bişesiyle Ğabemüz bir mi
4. Çekilmez bir nefes kānunumuzdan hāne-i dilde
Hilāl-i kemteriniñ hālesiyle tābemiz bir mi
5. O kāfir ğamzesi çeşm-i dilimdem çıkmıyor Yüsri
Bizüm halvet-geh-i dūzaḡ ile germ-ābemiz bir mi

* Velehū Eydan: (Başlık) —A, B, C, E
129 A32a, B28a, C44a, D33a, E31b

Velehū Eyđan*

130

Fe‘i lātün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lün

(Fā‘i lā tün)

(Fa‘lün)

1. Cām āvāre döner bāde şorar dil-dārı
Kām olur mesti bu bezmiñ sürinür bīdārı
2. Mey-keş olursa kadeh nefsine eyler zulmı
Çahve fincanı gibi elleri yakmaz bārı
3. Sıçradı başımıza neşve-i mey tā dilden
Hāne-i muhterikīñ böyle çıkar mismārı
4. Dilde koymaz meze-i yār eşer-i ābādı
Ġarazıñ ġāret ise āfete şal Tātārı
5. Būse h̄āh-ı dehen-ü gerdeni oldum yārīñ
Yūsriyā cümle fedā eyledi yogı varı

Velehū Eyđan*

131

Me fā‘i lün / Me fā‘i lün / Me fā‘i lün / Me fā‘i lün

1. Güzeşte hüsn olanlar cāzib-i enzār olmaz mı
Mezār-ı pāk-ı mürşid mehbiṭ-ı envār olmaz mı
2. Belürmez mi ḥaṭıñ dil müstehakḳ-ı buse olmaz mı
‘Aceb bu şa’im-i hecre dem-i ifār olmaz mı

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E

¹³⁰ A32a, B28a, C45b, D34b, E31b

* Velehū Eyđan: (Başlık) —A, B, C, E

¹³¹ A33b, B28a, C45b, D34b, E31a

3. Dilā bu çār-sūy-ı bender-ābād-ı taḥassürde
Metā'-ı vaşla naḳd-i cān ile bāzār olmaz mı
4. Günehler maḥv olur hep 'afv-gāh-ı ḥazret-i Ḥaḳda
Yem-i bī ḳa're baḳ güm-kerde-i enhār olmaz mı
5. Açıkdan mümteni 'se ref'-i riḳ'a ol şehe Yüsri
Gehi ḥāl-i dili eş'ār ile iş'ār olmaz mı

Velehü Eydan*

132

Me fā'i lün / Fe'i lā tün / Me fā'i lün / Fe'i lün
(Fa'lün)

1. Zemāne zāt-ı fūrū-māyeyi güzīn itdi
Esābi'-i ḳadimi zīver nigin itdi
2. Yine merā-yı ḥayāle teşebbüs eyleyelim
Mübā'adet bizi muḥtāc-ı dūr-bīn itdi
3. Virüp hezīmet ü gāret sipāh u gencime baḥt
Ḥişār-ı cismimi maḥşūr-ı dāyīnīn itdi
4. Ne ḫard ider ne sezā-yı vişāl ider o perī
Ḳarar-gāh-ı raḳībi müzebzi bin itdi
5. 'izar-ı tāze-tirāşīde – veş yine Yüsri
Neşāt ḥāşıl olur ḫarḫ-ı nev-zemīn itdi

* Velehü Eydan: (Başlık) —A, B, C, E

¹³² A33b, B29b, C45a, D34a, E31a

Velehü Eydan*

133

Fā'ī lātün / Fā'ī lā tün / Fā'ī lā tün / Fā'ī lün

1. Yüzimi kızdırdığım yāre su'ale degmedi
Gerçi öpdüm la'lin ammā infī'āle degmedi
2. Eyleyüp her emrine ber – ser geçen hizmetlerim
Ol dür-i derdānā yāzıķ bir ħalāle degmedi
3. Tār-ü-mār itdiyse geçdim gülşen-i emlākimi
Şarşar-ı nekbet hele naĥl-i kemāle degmedi
4. Şad çerāğ-ı rüşeniñ germ-ābe-i hicrānda
Ey perī fānūsdan bir peştemāle degmedi
5. Yüsriyā şimdi kaba mazmundur şarf itdigim
Ĥāzin-i ŧab'ım daĥi genc-i ĥayāle degmedi

* Velehü Eydan: (Başlık) —A, B, C, E
133 A33b, B29b, C45a, D34a, E31a

**TĀRİH-İ MAQTŪLĪ-İ KURRĀ EFENDĪ İMĀM-I CĀMĪ'-İ AHMED
PAŞA DER-RESMO***

Fe'ī lātūn / Fe'ī lā tūn / Fe'ī lā tūn / Fe'ī lūn
(Fā'ī lā tūn) (Fa'lūn)

1. İftihārū'l- 'ulemā şeyh-i şüyūhu'l-Ḳurrā
Muktedā-yı şulehā hācı imām-ı nā-kām
2. Cem'-i māl olmuş idi aña ecell-i āmāl
Ṭotalı gūnce-i mihrāb-ı hayātında maḳām
3. Ğarażı vāriş-i ma'rūfını ignā idi līk
Aña naḳd-i sebeb-i fāḳa-i 'ömr oldı tamām
4. Öyle bir genc-i metīn idi o nā-ḳām ammā
Anı nerm eyledi darb-ı teber āhen-i ḥām
5. Mūcib oldıysa nola ḳatline üstündeki māl
Müşterā oldı bu vechile aña dār-ı selām
6. Huşk-leb ḳalmış iken bir gice der-ḥāk o faḳīr
Oldı ğarḳ-āb-ı yem-i maġfıret-i Rabb-i enām
7. Çıḳdı üçler didiler ḳatline Yūsri tārīh
Oldı sermed şühedā zümresine Hācı imām
H.1136-M.1723

¹ A33a, B29B, C45A, D35b, E32b

* Tārīh-i vefāt-ı hācı efendi Cāmi'-i İmām-ı Ahmed Paşa Der-Resmo: E

TĀRİH-İ VEFĀT-I GULĀM-I ŐİFĀ-ZĀDE ZEKERİYYĀ EFENDİ**DER-RESMO**

Me fā'ī lün / Me fā'ī lün / Me fā'ī lün / Me fā'ī lün

1. HemîŐe āra-i ser-tîz-i cevri- 'ālem-i devrān
Döker Zekeriyā-yı albi re'y-ül-'ayn
2. Fedā-yı rûh idecek bir melek didi târih
Çekildi kevsere çün sim-göze rûh-ı Hüseyin

TĀRİH-İ NİŐANGĀH-I TİR-ENDĀZİ-İ KÖPRİLİ-ZĀDE ES'AD PĀŐĀ**DER-RESMO**

Fe'ī lātün / Fe'ī lā tün / Fe'ī lā tün / Fe'ī lün
(Fā'ī lā tün) (Fa'lün)

1. Mālik-i meyl-i eşer sālik-i āyin-i 'Ömer*
Merd-i meydān-ı hüner Hāzret-i Es'ad PāŐā
2. Bāzu-yı himmetiniñ kuvvet ü isti'dādı
İtse bu 'arşada ger naşb-ı niŐānı ola
3. Şîr-i merd olsa ider Hāydarı bu meydānıñ
uvvet-i pençe-i mermer Őikeninden i'ā
4. onŐı hātırı YaŐŐı Kayayı muğber ider
Tîridir Toz oparan didigi hāıñ hālā

² E32b, —A, B, C, D

³ A33a, B29a, C46b, D35b, E32b

* mālik: sālik B

5. Sehminiñ menziline vuşlatı kesb-i yedidir
Baţıdan olmadı at‘ā meded bād-ı hevā
6. Eylemez fark-ı eşer zam-ı adengiñ cerrā
Şīne-i sat-ı ‘adüvv olsa eger rev-hīnā
7. Lendühā bar-ı hünerde ıamaz topuuna
aderin itmiş o adar a o şüca‘ıñ a‘lā
8. Didi bir pīr-i hüner reşk iderek tārīin
Naşb-i mil eyledi bu vādīde Es‘ad Pāşā
H.754-M.135

4

TĀRİ-İ DİGER BERĀY-I NİŞAN-GĀH-I VEZİR-İ MÜŞĀRUN İLEYH

DER-RESMO

Fe‘i lātün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lün
(Fā‘i lā tün) (Fa‘lün)

1. Pey-rev-i silk-i selef piş-rev-i ayr-ı alef
Neyyir-i burc-ı şeref azret-i Es‘ad Pāşā
2. Muzmer-i ab‘ı olan gevher-i isti‘dādı
Olmış engüştü cemi‘i fene mihr-i zībā
3. İtdi ün sa‘yile tekmīl-i mevādd-ı küllī
Ne‘aceb cüz‘i kemān-keşligi itse icrā
4. Meşk-i bisyār iderek müddet-i endekde zehī
Eyledi bu fenn-i mesnūnīde taşīl ammā

⁴ A34b, C46a, E32a, —B, D

5. İstese kuvvet-i bāzū-yı met̄ini eyler
Birkez ile eşer-i Toz kıparanı imhā
6. Nişf-ı menzilde kıalır sehmi şihābı çarhıñ
Yek – süvār-ı himemi birle kıoşulsa farzā
7. Olur elbetde nişān-gāh-ı kıabüle vāşıl
Okı düşmez yere mānend-i du‘ā-yı fuķarā*
8. Kıabza-i luşfa çeker dolsa da kıandıl - şıfat
Hāsed-i şaşt-ı hādengile derūn-ı a‘dā
9. Her geçen tiri nola kıabla-i idmānından
Dide-i hāside şaf bağlasa müjgān - āsā
10. Dursa mānend-i hedef tırine kıarşı birkez
Ola ñadide vücūdı gibi çeşm-i ‘anķā
11. Geçse neşşābesi şarşar gibi üstünden olur
Mübtelā-yı marazı ra‘şe-i hummā deryā
12. Nāvek-i bāriķā peykān-ı kemānı kıuzehiñ
Reşk-i şastından eger çatlasa her gāh sezā
13. İrdi ser-menziline nāvek-i isti‘dādı
Ne meded-kāri-i saht̄i-i kemān u ne hevā
14. Yümnile sānha-i Resmoda alınca menzil
Gördi erbāb-ı hıreb naşb-ı nişānı evlā

---

* fuķarā: ğurabā A

15. ‘Arşa-i nazma gelüp itdi tevārīhe şürü’
Äzmāyiş iderek tab‘ımı cümle şu‘arā
16. Yüsriyā ben daḥi şadd-‘özüle küstāḥāne*
Eyleyüp mā-şadak-ı ḥāli bu resme imlā
17. Demren-i nāvek-i ser-tiz ile yazdım tāriḥ
Dikdi taş menzil-i iqbāline Es‘ad Pāşā

H.1113-M.1701

5

**TĀRİḤ-İ MAḤTŪLĪ-İ MUḤAMMED AĠA KETHŪDA-YI VEZİR-İ
MÜŞĀRUN İLEYH DER-RESMO***

Me fā‘ī lün / Me fā‘ī lün / Me fā‘ī lün / Me fā‘ī lün

1. Dirīgā ḥāndān-ı Köprilinüñ gülsitānından
Muḥammed kethüdā- veş bir gül-i ra‘nā ‘adīm oldı
2. Mühimmāt-ı sefer āmāde keştisi tutulmuşken
Kazā-yı nāgehānī sābıq-ı ḳurb-i raḥīm oldı
3. İkāmet emr olan Bursaydı devletden āña ammā
O varup cennet-i ḥuld-i berin içre muḳīm oldı
4. ‘Aceb mi devlet-i mülk-i fenādan nā-murād olsa
Sa‘ādetle beḳāda nā’il-i ecr-i ‘azīm oldı

* Yüsriyā: —E

⁵ A34A, B29a, C47b, D35a, E33b

* Tāriḥ-i MaḤtŪlĪ-İ Muḥammed AĠa Kethüdā-yı Vezir-i Müşārun İleyh Der Resmo: Tāriḥ-i MaḤtŪlĪ-İ Muḥammed Kethüdā-yı Vezir-i Müşārun İleyh Der Resmo A; Tāriḥ-i Vefāt-ı Muḥammed Kethüdā D

5. Geçüp serden mişāl-i cüsse-i tārīḥ-i pür dāgım
Muḥammed kethüdāya menzil-i evvel na‘im oldı
H.1129-M.1717

6

**TĀRİḤ-İ QAPUDAN-ŞODEN-İ QAYMAQ MUŞTAFPA PĀŞA
QAPUDAN-I DERYĀ**

Me fā‘i lün / Me fā‘i lün / Me fā‘i lün / Me fā‘i lün

1. Qapūdan olıcaq devletle (Qaymaq) Muştafa Paşa
Yemm-i fikre yine erbāb-ı tārīḥ oldı müstağraq
2. Didim cūşış ile keyd-i ‘adūyı dīn(ü) devletden
Bu sūd līmān olan baḥrını keskin qapladı qaymaq
H.1132-M.1719

7

**TĀRİḤ-İ MEKTEB QAPUDAN SĀBIQ HACI İBRĀHİM PĀŞA QAL‘A
EFENDİ***

Fā‘i lātün / Fā‘i lā tün / Fā‘i lā tün / Fā‘i lün

1. Āşaf-ı efḥam semiy-y-i bānī-i Beytü’l-ḥarem
Ḥacı İbrāhīm Pāşā kim ‘ulūvv-i meşrebi
2. Sa‘y idüp ecr-i cezil irādına āşār ile
Ḥayre şarf itmekdedür āvān her rüz (u) şebi
3. Şahbāz-ı‘adli qanqı yerde olsa lāne – sāz
Anda geçmez kimseye ‘uqqāb-ı zulmüñ maḥlebi

⁶ A34A, B29a, C47a, E33b, —D

⁷ A34A, C47a, D35a, E33b, —B

* Tārīḥ-i Mekteb Qapudan Sābık Ḥacı İbrāhīm Paşa Qal‘a Efendi: Tārīḥ-i Mekteb Qapudan Sābık İbrāhīm Paşa Qal‘a Efendi A; Tārīḥ-i Mekteb Qapudan Ḥacı İbrāhīm Paşa Qal‘a Efendi D

4. Şaldığı sâ‘at Mesîh-i nām-ı ‘adli çarha bîm
Nîş-i āzārin nihān itdi sipihriñ ‘aķrebi
5. Gezdiği yerlerde mānend-i gül-i aķker-şemîm
Āzer-i cevri ider āzürde sūmm-i eşhebi
6. Çün ħarîdār-ı metā‘-ı çār-sūy-ı maķşeriñ
Bender-i ‘ālemde olmaz bundan a‘lā meksebi
7. Fıkr olunsa vāķı‘ā bu kār-gāh-ı kevnde
Sa‘y-ı zaķr-ı āhiretdür cümle re‘yüñ ensebi
8. Kāndiye şıbyānını terģıb-ı ‘ilmu’llāh için
Eyledi fermān-ı inşāya bu zībā mektebi
9. Bunda ta‘līm-i ‘ulūm-ı Ĥaķ iden meh-peykerān
Vechi vār ibtāl iderse siķr-i çāh-ı naķşebi
10. Şu‘le-endāz olsa saķı-ı ‘arş-ı a‘lāya nola
Nūrdan ķandîl iken her tıfl-ı nāziñ ğabģabı
11. Pençe-i ħurşide girmiş māh-ı nev - zann olunur
Zīb-i dest-i ğudegān olan kitābıñ mıķlebi
12. İnşirāķ-ı şadrile yūsrin alur her ‘usrete
Tıfl-ı nev ķapdursa bu mektebde tāc-ı “Fe’rgab”ı*
13. Reşk-i ŧab‘-ı Bu’l- ‘Ulā olsa ‘aceb mi zihnde
Göz yumup ğūşişle ders ezberleyen tıfl-ı ğabî

---

* İnşirah (94), 8. âyete iktibas yapılmıştır.

14. Vech-i hayre böyle hāl-efşān-ı emvāl olmadan
Rü'yet-i hūr-ı rızā-yı Haḫdır ancak maḫlabı
15. Olsun üşküfte gül-i maḫsūdı feyz-i Haḫḫ ile
Ṭā ki āmīne aça dest-i du'āyı her şabī
16. Pertev - endāzı devām itsün Hüdā-yı lā-yezāl
Evc-i a'lā-yı vezāretde o neyyir kevkebi
17. Yüsriyā bir h'āce-i dānā didi tāriḫini
Mekseb-i fenn-i ḫaḫāyıḫ oldı el-ḫaḫ mektebi (H.1133 M.1720)

Kıt'a

1

Me fā'ı lün / Fe'ı lā tün / Me fā'ı lün / Fe'ı lün
(Fa'lün)

Sitem sütürını şemşir iden mükātebede
'İlāc-ı zaḫm idemez 'özrini muḫāḫabada
Piyāle tām-ı mürīdi ider seni irşād
Bulunsa pır-i ḫarābāt eger mürāḫabede

Kıt'a

2

Me fā'ı lün / Fe'ı lā tün / Me fā'ı lün / Fe'ı lün
(Fa'lün)

Fem-i şadefde çü dende nihān-ı dürr-i şevvār
Cemāl-i ḫulzüm-i iḫbāl ḫāl ü ḫat ḫas ü ḫār
Mişāl-i sāye edānı taḫaddüm itse nola
Şu'ā'ı mihr-i felekden yüzün çevirdi kibār

¹ A35b, B30b, —C, D36a, E33a

² A35b, B30b, —C, D36a, E34b

Kıt'a
3

Mef'ū lū / Fā'i lā tū / Me fā'ī lū / Fā'ī lūn
(Fa'lūn)

Duydum mezāk-ı nev-ḥaṭ-ı la'lin netīcesin
İçsün kişi içerse düḥānın yenīcesin
Şeşhane cam addeder eyyām-ı hefteyi
Kıtmaz ḥesaba duḥter zer-Cum'a gīcesin

Kıt'a
4

Fe'ī lātūn / Fe'ī lā tūn / Fe'ī lūn
(Fā'ī lā tūn) (Fa'lūn)

Ġıll u ġışdan idemez ḳalbini pāk
O ki der pūte-i 'aşḳ olmaya ḳāl
Miḥek-i tecrūbede çıḳsa da sīm
Yine ḥācı görünür şekl-i riyāl

Kıt'a
5

Fe'ī lātūn / Fe'ī lā tūn / Fe'ī lā tūn / Fe'ī lūn
(Fā'ī lā tūn) (Fa'lūn)

Olalı ḡamzesi ābisten-i tıfl-ı kīne
Reyişinden duyarız aş yerer ḳānımıza
İtdik ol ḡonçe-femiñ 'aşḳını zīb-i destār
Sen de ey neşve-i mey binme bizim başımız

³ E34b —A, B, C, D

⁴ A35a, B30b, —C, D36a, E34b

⁵ A35a, B30b, —C, D36a, E34b

Beyt*

1

Me fā‘i lün / Fe‘i lā tün / Me fā‘i lün / Fe‘i lün
(Fa‘lün)

Piyāleden ʔaraba bir medārdur maḡşūd*
Kerīmden naẓār-ı i‘tibārdur maḡşūd

Beyt

2

Me fā‘i lün / Fe‘i lā tün / Me fā‘i lün / Fe‘i lün
(Fa‘lün)

Piyāleden naẓār-ı iltifātdur maḡşūd
Cenāb-ı Hızırdan āb-ı ḡayātdur maḡşūd

Beyt

3

Mef‘ū lü / Fā‘i lā tü / Me fā‘ī lü / Fā‘i lün
Āteş viren derūna zūhūr-ı barutıdur
Āh işte paḡladan beni bu ağız oḡıdur

Beyt

4

Fe‘i lātün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lün
(Fā‘i lā tün) (Fa‘lün)

İmtinān-ı keremin lebleri taşrīḡ itmez
İtse de neşve-i şahbā gibi tevbīḡ itmez

* D nüshasında bulunan 17 tane beyt de, “beyt” yerine “müfred” ismi kullanılmıştır.

1 A35a, B30b, C48b, D36a, E34b

* D nüshasında ikinci beyitle birlikte kıt’a olarak geçmektedir.

2 A35a, B30b, C48b, D36a, E34b

3 A35a, B30b, C48b, D36a, E34b

4 A35a, B30b, C48b, D36a, E34b

Beyt
5

Fe‘i lātün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lün
(Fā‘i lā tün) (Fa‘lün)

İtmesün ter-şude mey-i sâğar-ı bezmiñ dūşın
Sen de sâķī alıver bir tarafından boşın

Beyt
6

Mef‘ū lü / Fā‘i lā tü / Me fā‘ī lü / Fā‘i lün
Şehnāz-ı hüs-nine ögün eyler gören dilin
Mümkin degil müdāfā‘a çengāl-i kākülün

Beyt
7

Fā‘i lātün / Fā‘i lā tün / Fā‘i lā tün / Fā‘i lün
İdemez efsürde dağ-ı hecri dilde müşk-nāb
Yemimde tāb-ı şeb – çerāğa eylemez te’sir-āb

Beyt
8

Fe‘i lātün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lün
(Fā‘i lā tün) (Fa‘lün)

Bezm-i devriñ geçerem sâğar-ı şahbāsından
Geçmem ol gönçe - femiñ la‘li temennāsından

⁵ A35a, B30a, C48b, —D, E34a

⁶ A36b, B30b, C48b, —D, E34a

⁷ A36b, B30a, C48a, D36a, E34a

⁸ A36b, B30a, C48a, D37b, E34a

Beyt
9

Me fā'ī lün / Fe'ī lā tün / Me fā'ī lün / Fe'ī lün
(Fa'lün)

Nola kibār görünse gedāya bār-i dādā
Cibālīñ evci olur çün hażīze berf-nümā

Beyt
10

Fā'ī lātün / Fā'ī lā tün / Fā'ī lā tün / Fā'ī lün
Ḥaṭṭ degüldür cem' olan gerd-i teb-i zībāsına
Meyyit-i ḥüsnüñ birikmişler meger ḥelvāsına

Beyt
11

Me fā'ī lün / Me fā'ī lün / Me fā'ī lün / Me fā'ī lün

Duyurtmaz ra'diñi yāre dil-i ser-geṣtemiñ zārı
Ögünme ey felek bu āsiyāda gel bize bārı

Beyt
12

Mef'ū lü / Fā'ī lā tü / Me fā'ī lü / Fā'ī lün
İş'al iden şavāmi'-i şabriñ sirācını
İtmez fūruğ-ı āfile arz-ı ihtiyācını

⁹ A36b, B30a, C48a, D37b, E34a

¹⁰ A36b, B30a, C48a, D37b, E34a

¹¹ A36b, —B, C, D, E34a

¹² A36b, B30a, C48a, —D, E34a

Beyt
13

Me fā'ī lün / Fe'ī lā tün / Me fā'ī lün / Fe'ī lün
(Fa'lün)

Güzeşte hüsn olanıñ turreşi cemālinde
Cenāze üstüne pūşide ka'be örtüsidür

Beyt
14

Mef'ū lü / Fā'ī lā tü / Me fā'ī lü / Fā'ī lün

Rüşen-dilān dā'ıye-i zārı terk ider
Neyler fitil ü revğanı şandil-i şeb-çirāg

Beyt
15

Me fā'ī lün / Me fā'ī lün / Me fā'ī lün / Me fā'ī lün

Dü mışra'ın biri maқта'da tā kim cāy-ı maḥlaşdur
Teraqqı vü tenezzül şā'iriñ yanında hep birdür

Beyt
16

Fe'ī lātün / Fe'ī lā tün / Fe'ī lā tün / Fe'ī lün
(Fa'lün)

Küy-ı ḥabībdür vaḥan-ı ehl-i muḥabbete
Ḳurb-ı Ayāz-dīde-i Maḥmūde Gaznedür

¹³ A36b, B30a, C48a, D37b, E34a

¹⁴ A36b, B30a, C48a, D37b, E35b

¹⁵ A36b, B30a, C50b, — D, E36a

¹⁶ A36b, B30a, C49b, D37b, E35b

Beyt
17

Meḫ'ū lū / Me fā'ī lū / Me fā'ī lū / Fe'ū lūn
Çekmek bu kemān-ı kuzeh-akrānı felekde
Ancak o mehiñ kuvvet-i bāzūsına mahşūs

Beyt
18

Fe'i lātūn / Fe'i lā tūn / Fe'i lā tūn / Fe'i lūn
(Fā'ī lā tūn) (Fa'lūn)
Zülfūñ evşāfına ey şūh daḫi başlamadan
Medḫ-i ḫaṭṭıñla güzārende-i evkāt olduk

Beyt
19

Fe'i lātūn / Fe'i lā tūn / Fe'i lā tūn / Fe'i lūn
(Fā'ī lā tūn) (Fa'lūn)
Defterinden beni itmiş gibi ol yār-i resīd
Gördüm eṭrāfımı bir mār çevirmiş düşde

Beyt
20

Me fā'ī lūn / Fe'i lā tūn / Me fā'ī lūn / Fe'i lūn
(Fa'lūn)
Atūb o meh-müjeden āteşin mismārı
Düşürdi şehri-i derūna yine 'azīm iḫrāk

¹⁷ A36a, B31b, C49b, D37b, E35b

¹⁸ A36a, B31b, C49b, —D, E35b

¹⁹ A36a, B31b, C49b, D37b, E35b

²⁰ A36a, B31b, C49b, D37a, E35b

Beyt
21

Fe‘i lātün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lün
(Fā‘i lā tün) (Fa‘lün)

Böyle her şem‘i şeb-efrūza perestiş ideniñ
Gelmez iki yaqası bir yere pervāne-şıfat

Beyt
22

Me fā‘i lün / Me fā‘i lün / Me fā‘i lün / Me fā‘i lün
Degil hāl-i siyeh ol nevreñ gird-i dehānında
Dil-āzār olduğıçün dāye-i kudret biber koymış

Beyt
23

Me fā‘i lün / Me fā‘i lün / Me fā‘i lün / Me fā‘i lün
Hañ gılmekle bi-düstür-ı ‘aşıq buse-çin olmaz
Gurūbı görse itmez şā‘im-i gam bi-ezān iftār

Beyt
24

Me fā‘i lün / Fe‘i lā tün / Me fā‘i lün / Fe‘i lün
(Fa‘lün)

Şarıldı zülf i girih – gır-i dilbere şāne
Emīn-i Şurreye Şāmileriñ hücūmı gibi

²¹ A36a, B31b, C49a, —D, E35b
²² A36a, B31b, C49a, D37a, E35b
²³ A36a, B31b, C49a, D37a, E35b
²⁴ A36a, B31b, C49a, D37a, E35b

Beyt
25

Me fā'ī lün / Fe'ī lā tün / Me fā'ī lün / Fe'ī lün
(Fa'lün)

Helāk iden beni çeşmi degil girişmesidür
Kazâlarıñ görünürden görünmezi çokdur.

Beyt
26

Me fā'ī lün / Fe'ī lā tün / Me fā'ī lün / Fe'ī lün
(Fa'lün)

Cālis-i sellem-i mey-hānesi ol muğ-beçeniñ
Rūm ili pāyesin ihrāz ider amma oñmaz

Beyt
27

Fā'ī lātün / Fā'ī lā tün / Fā'ī lā tün / Fā'ī lün
(Fa'lün)

Hasret-i zülfiyle feryād eylesün āvāre dil
Eylesün ol gönçe-zevkın giceci bülbüllerin

Beyt
28

Mef'ū lü / Fā'ī lā tü / Me fā'ī lü / Fā'ī lün
Bāzāre kâ'il olsa da ol şūh Ermeni
İster metā'ı vaşlına Rūmuñ harācını

²⁵ A36a, B31b, C49a, —D, E35a

²⁶ A37b, B31b, C49a, —D, E35a

²⁷ A37b, B31b, C49a, —D, E35a

²⁸ A37a, B31a, C50b, D37a, E35a

Beyt
29

Fe‘i lātün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lün
(Fā‘i lā tün) (Fa‘lün)

Tiğîni ğayre çeküp baña dokunsa ne ‘aceb
Biz orayı bilürüz ni‘meti kısmetlüsi yer

Beyt
30

Fe‘i lātün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lün
(Fā‘i lā tün) (Fa‘lün)

Nerm-i ten-i süflî-nihâdı ‘âķil iğzâb eylemez
Gil harâretle olur çün soñra bir seng-i metîñ

Beyt
31

Me fā‘i lün / Me fā‘i lün / Me fā‘i lün / Me fā‘i lün
O naħl-i ser-keşi gül-büse ħ‘âhâne döner bel ki
Kebâb-ı sîħ-i istiħyâ ider zirâ borândandır

Beyt
32

Fe‘i lātün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lā tün / Fe‘i lün
(Fā‘i lā tün) (Fa‘lün)

Her ħam-ı zülfî dehân olsa daħi yārâne
Olamaz dil dökerek vâķıf-ı rāzım şâne

²⁹ A37b, B31a, C50b, —D, E35a

³⁰ A37b, B31a, C50b, —D, E35a

³¹ A37b, B31a, C50b, —D, E35a

³² A37b, B31a, C50b, —D, E35a

Beyt
33

Me fā‘i lün / Fe‘i lā tün / Me fā‘i lün / Fe‘i lün
(Fa‘lün)

Ġurūba raġbet itmez rūze-dār-ı ġam ezān ister
Ĥāt- āver olsa dil-ber vuşlata destūr lāzımdur
Fe’inne me‘al ‘usri yūsra*

³³ A37b, B31a, C50b, D37a, E35a

* —A, B, C, D, E; sadece Topkapı Sarayı Kütüphanesi 563 numaralı nüshada bulunmaktadır.

SONUÇ

“Yüsrî Ahmed Nazif Dede ve *Dîvânı* (İnceleme-Metin)” adlı çalışmamızda Yüsrî'nin yaşamı, yaşadığı dönem ve *Dîvân*'ı hakkında bilgi verilmiş, *Dîvân*'ının tenkitli metni hazırlanarak, dinî-tasavvufî açıdan incelenmiştir. Bu çalışmada dikkati çeken başlıca hususlar şunlardır:

Yüsrî Dîvânı'ndan elde ettiğimiz değerlendirmelere göre, Yüsrî'nin Sebki-Hindî tarzından etkilendiği, bu üslupta şiirler yazdığı görülmektedir. Yüsrî'nin her biri sanat göstergesi olan şiirlerinde, anlam derin ve giriftir. Yüsrî derin anlamlar ifade edebilmek için çaba göstermiştir. Bu özelliği, neredeyse bütün şiirlerinde hissedilir. Yüsrî her ne kadar anlamı, söze nazaran daha üstün tutmuşsa da, Sebki-Hindî şairleri gibi söze de birtakım anlamlar yüklemiş ve sözde bulunması gereken bazı özelliklerin altını çizmiştir. Bu durum Yüsrî'nin dördüncü ve beşinci kasidelerinde görülmektedir. Yüsrî, bazı şiirlerinde uzun uzadıya yaşadığı zamandan, kısmetsizliğinden, bahtsızlığından dem vurur, bu kötümserlik Yüsrî'nin Sebki-Hindî tarzında şiirler yazma arzusundan doğmuş olmalıdır.

Dîvân'ın üçüncü ve dördüncü kasidelerinde tabiata ve toplumun sosyal yaşantısına yer vermesi, atasözleri, deyimler, veciz ifadeler kullanması, şiirlerinde yer yer aşk, sevgili, şarap konularını işlemesi, Yüsrî'nin mahallileşme cereyanından etkilendiğini, göstermektedir. Yüsrî'nin bazı şiirlerini Nedîm tarzında kaleme aldığı söylenebilir. *Yüsrî Dîvânı*, içerdiği mahallî unsurlar ile Divan şiirinin XVIII. yüzyılda toplumsal hayatla olan ilişkisinden de güzel örnekler vermektedir.

Yüsrî, düşünce ve hayallerindeki incelikten ve onları öne çıkarmaktan vazgeçmemiştir. Kuşkusuz bu kadar ince manalarla hayal derinliğine başvurunca bazı beyitleri anlaşılma duruma gelmiştir. Bu durum Yüsrî'nin şiirlerindeki istiare ve teşbihlerinde açıkça görülmektedir. Şiirlerinde oldukça başarılı olan Yüsrî, bir bakıma kendi üslubunu oluşturmuş bir şair olarak da değerlendirilebilir.

Yüsrî Dîvânı'nda şiirlerin büyük çoğunluğu dinî-tasavvufî bir muhtevâyâ sahiptir. *Dîvân*'da en ağırlıklı bölümü gazeller oluşturur ve şâirin tasavvufî kimliğini gösteren bir muhtevâyâ sahiptir. Yüsrî gazellerinde Mevlânâ'dan, Hacı Bektâş-ı Velî'den, Gülşenî tekkesinden övgüyle bahseder. Yüsrî, bir şeyhe bağlı olduğunu

şairlerinde zikretmektedir. Fakat bu şeyhin ismi, açıkca ifade edilmemektedir. Yüsrî'nin bazı beyitlerinde Mevlevîliğe yakın olduğu görülmektedir.

Dîvân'ı incelendiğinde, Yüsrî'nin dînî ve tasavvufî kültür seviyesinin son derece yüksek olduğu, Arapça'ya ve Kur'ân kültürüne âşinâ olduğu rahatlıkla söylenebilir. Şâir, manzûmelerde dînî öğütlerde bulunmaktadır. Bu didaktik tarz, mutasavvıf şâirlerin genel özelliğidir. Manzûmelerde geçen ayet ve hadislerden iktibas yapması, Yüsrî Efendi'nin dînî alt yapısının sağlamlığına bir delildir. Din ve tasavvuf başlığı altında incelenen kavramlar sonucunda, şâirin mutasavvıf kişiliği ortaya çıkmaktadır. Fakat o, görüşlerini tamamen müridlerine aktarmaya çalışan bir şeyh de değildir.

Yüsrî yazdığı tarih kıt'alarını tasavvufî çevresini oluşturan tarikat ehli için ve kendisinde önemli bir yeri olan, beğenip takdir ettiği Es'ad Paşa için yazmıştır. *Dîvân*'ında, iki kaside ile iki tarih kıtası yazdığı Es'ad Paşa'nın, Yüsrî'nin hayatında önemli bir yere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bazı şiirlerinde Es'ad Paşa Yüsrî'nin memduhudur ve onun himmetini bekler.

Şiirlerinde aruz veznini kullanan Yüsrî, aruzun en çok bilinen, sık kullanılan, kalıplarını tercih etmiştir. Hemen hemen tüm şiirlerinde redif kullanmıştır. Türkçe dil kurallarına göre yapılmış ikilemeleri de mısralarında sık kullanmıştır. Yüsrî, *Dîvân*'ında Arapça ve Farsçaya olan hâkimiyetini kanıtlamış, Türkçeyi ne kadar ustaca ve sanatlı bir şekilde kullanabildiğini ortaya koymuştur.

Yüsrî çok orijinal eserler ortaya koyan bir ilim adamı değildir. Fakat ne var ki onun en orijinal eseri ve şâirlik yönünün yegâne göstergesi *Dîvân*'ıdır. Belki bir Nâbî, Nedîm veya Şeyh Gâlib kadar etkili olamamış, hatta dönemin ikinci sınıf kabul edilen şairlerinin seviyesine bile çıkamamıştır, fakat kendi görüş ve duyularını ortaya koyması bakımından *Yüsrî Dîvânı*, son derece önemli bir eserdir.

KAYNAKÇA

Acar, Aslihan Yıldız, **Yüsrî, Hayatı, Eserleri, Edebî kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkitli Metni**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2001.

Afyoncu, Erhan, "İbrahim Müteferrika", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt XXI, İstanbul, 2000, ss. 324-327.

Akar, Metin, **Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.

Akgündüz, Ahmet ve Sait Öztürk, **Bilinmeyen Osmanlı**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1999.

Aksun, Ziya Nur, **Osmanlı Tarihi**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1994.

Aktepe, Münir, "Damad İbrahim Paşa, Nevşehirli", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt VIII, İstanbul, 1993, ss. 441-443.

Aktepe, Münir, "Ahmed III", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt II, İstanbul, 1989, ss. 34-38.

Altınay, Ahmed Refik, **Lâle Devri**, Heyamola Yayınları, İstanbul, 1928.

Arpağuş, Safî, "Pir", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt XXXIV, İstanbul, 2007, ss. 272-273.

Aslanapa, Oktay, **Türk Sanatı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005.

Aydemir, Abdullah, **İslamî Kaynaklara Göre Peygamberler**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2005.

Banarlı, Nihat Sami, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, (I-II), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1998.

Baykal, Bekir Sıtkı, "Mustafa III", **Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi**, Cilt VIII, İstanbul, 1979, ss. 705-706.

Bursalı, Mehmet Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, (I-III), Meral Yayınları, İstanbul, 1972.

Cebecioğlu, Ethem, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Rehber Yayınları, Ankara, 1997.

Cevdet, Ahmet, **Cevdet Paşa Tarihinden Seçmeler**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1994.

Çelebioğlu, Amil, "Kültür ve Edebiyatımızda Ay", **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1998.

Demirci, Kürşat, "Kabir", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt XXIV, İstanbul, 2001, s. 33.

Dilçin, Cem, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.

Durmuş, İsmail, "İktibas", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt XXII, İstanbul, 2000, s. 52.

Eflakî, Ahmet, **Menâkıbu'l-Ârifin**, (Çeviren, Tahsin Yazıcı), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1963.

Eraydın, Selçuk, **Tasavvuf ve Tarikatlar**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994.

Erbaş, Ali, "Melek", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt XXIX, İstanbul, 2004, ss. 37-39.

Eren, Ahmet Cevat, "Selim III", **Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi**, Cilt X, İstanbul, 1966, s. 441

Genç, İlhan, **Edebiyat Bilimi (Kurumlar-Akımlar-Yöntemler)**, Kanyılmaz Matbaası, İzmir, 2007.

Genç, İlhan, **Örneklerle Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Kanyılmaz Matbaası, İzmir, 2010.

Gibb, Elias John Wilkinson. **Osmanlı Şiir Tarihi**, (Terc. Ali Çavuşoğlu), (I-IV), Akçağ Yayınları, Ankara, 1999.

Gölcük, Şerafettin ve Süleyman Toprak, **Kelam**, Tekin Yayınları, Konya, 1998.

Göre, Zehra, "Kerem Kasidelerine Dair", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı:39, Erzurum, 2009.

Gülsoy, Ersin, "Resmo", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt XXXIV, İstanbul, 2007, ss. 585-587.

Halkin, Leon E, **Tarih Tenkidinin Unsurları**, Türk TK Yayınları, Ankara, 2000.

Hidayetoğlu, A. Selehaddin, **Hazret-i Mevlana Celaleddin-i Rumi Hayatı ve Şahsiyeti**, Akın Ofset, Konya, 1999.

İlgürel, Mücteba, **Doğuştan Günümüze İslam Tarihi**, (I-XIV), Zafer Matbaası İstanbul, 1989.

İnalcık, Halil ve diğerleri, **Osmanlı**, (I-XII), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999.

İpekten, Haluk, **Türk Edebiyatı'nın Kaynaklarından Türkçe Şu'arâ Tezkireleri**, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum, 1988.

İpekten, Haluk, **Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

İpşirli, Mehmet, "Abdullah Efendi Yenişehirli", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt I. İstanbul, 1988, ss. 100-101.

İsen, Mustafa ve Ali Fuat Bilkan, **Sultan Şâirler**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.

İsen, Mustafa ve Muhsin Macit, **Türk Edebiyatında Tevhidler**, TDV Yayınları, Ankara, 1992.

İz, Mahir, **Tasavvuf-Mahiyeti, Büyükleri ve Tarikatler**, (Haz: M. Ertuğrul Düздаğ), Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2000.

Kara, Mustafa. "Gülşeniyye", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt XIV, İstanbul, 1996, s. 256.

Karahan, Abdülkadir, **Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri**, İÜEF Yayınları, İstanbul, 1980.

Karaismailoğlu, Adnan, **Mevlana ve Mesnevi**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2001.

Karaman, Fikret ve diğerleri, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007.

Kaya, Semanur, “Fergab”, **Tavşanlı Kültür Tarih Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 2, Kütahya, Aralık 2011.

Kılavuz, A. Saim, **Ana Hatlarıyla İslam Akaidi ve Kelam’a Giriş**, İstanbul, 1997.

Kocatürk, Vasfi Mahir, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Edebiyat Yayınları, Ankara, 1964.

Konur, Himmet, **İbrahim Gülşenî Hayatı, Eserleri, Tarîkatı**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2000.

Köksal, M. Asım, **Peygamberler Târîhi**, (I-II), TDV yayınları, Ankara, 2005.

Köprülü, M. Fuad, **Edebiyat Araştırmaları**, (I-II), Ötüken Yayınları, İstanbul, 1989.

Kurnaz, Cemal, “**Türk Edebiyatında Tevhidler**”, Yedi İklim Yayınları, İstanbul 1993.

Levend, Âgâh Sırrı, **Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar**, Enderun Yayınları, İstanbul, 1984.

Levend, Âgâh Sırrı, **Türk Edebiyatı Tarihi**, TTK Yayınları, Ankara, 1988.

Macit, Muhsin, **Dîvân Şiirinde Ahenk Unsurları**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1996.

Mirzazâde Sâlim Efendi, **Tezkire-i Sâlim**, İkdâm Matbaası, İstanbul 1315.

Öngören, Reşat, "Tasavvuf", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt XL, İstanbul, 2011, ss. 119-126.

Özcan, Abdülkadir, “Mahmud I”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt XXVII, Ankara, 2003, ss. 351-352.

Özkaya, Yücel, **18. Yüzyılda Osmanlı Toplumı**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008.

Öztuna, Yılmaz, **Büyük Osmanlı Tarihi**, (I-X), Ötüken neşriyat, İstanbul, 1994.

Öztürk, Ali, **XVI. yüzyıl Halvetî Şiirinde Din ve Tasavvuf**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003.

Pala, İskender, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2002.

Randolph, Bernard, **Ege Takımadaları Arşipelago**, (Çeviren, Ümit Koçer), Pera Turizm ve Ticaret AŞ, İstanbul, 1998.

Safayi, Mustafa, **Tezkiretü's-Şuarâ**, Süleymaniye Kütüphanesi, Es'ad Efendi Kitaplığı, No: 2549, tarihsiz.

Saruhani, İbn İsa, **Esmâ-i Hüsnâ Şerhi**, (Haz: Numan Külekçi), Akçağ Yayınları, Ankara, tarihsiz.

Süreyya, Mehmet, **Sicill-i Osmanî**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, (I-VI), İstanbul, 1996.

Şener, Halil İbrahim, **Türk Edebiyatında Manzum Esmâü'l-Hüsnalar**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1985.

Şengün, Necdet, **Nazîr İbrahim ve Divanı**, (Metin-Muhteva-Tahlil), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006.

Şeyhi, Mehmet Efendi, **Şakaik-i Nu'maniye ve Zeyilleri**, (Haz: Abdülkadir Özcan), (I-V), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1989.

Tahirü'l-Mevlevî, **Edebiyat Lügati**, (Neşreden, Kemal Edib Kürkcüoğlu), Enderun Kitabevi, İstanbul, 1994.

Tarlan, Ali Nihad, **Divan Edebiyatında Tevhidler**, Burhaneddin Matbaası, İstanbul, 1936.

Taşdemirci, Ersoy, **Cumhuriyet Dönemi Türk Milli Eğitim Politikasının Ana Devrelerinin Üzerine Tahlili ve Mukayeseli Bir Araştırma**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1984.

Topaloğlu, Bekir, “Esmâ-i Hüsnâ”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt XI, İstanbul, 1995, ss. 404-418.

Tukin, Cemal, “Akdeniz’in Kıbrıs’tan Sonra En Büyük Adası”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt XIV, İstanbul 1996, ss. 85-93.

Tuman, Mehmet Naili, **Tuhfe-i Nâilî, Divan Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri**, (Haz: Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı), (I-II), Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2001.

Uludağ, Süleyman, “Rab”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt XXXIV, İstanbul, 2007, s. 373.

Uludağ, Süleyman, **Tasavvuf Terimleri ve Sözlüğü**, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2005.

Uludağ, Süleyman, “Mâsivâ”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt XXVIII, Ankara, 2003, s. 76.

Unat, Faik Reşit, **1730 Patrona İhtilali Hakkında Bir Eser Abdi Tarihi**, TTK Yayınları, Ankara, 1943.

Unat, Faik Reşit, **Hicrî Tarihleri Mîlâdî Tarihe Çevirme Klavuzu**, TTK Yayınları, Ankara, 1974.

Uzun, Mustafa, “Tevhid”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt XLI, İstanbul, 2012, ss. 24-26.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Büyük Osmanlı Tarihi**, (I-VI), TTK Yayınları, Ankara, Tarihsiz.

Yardım, Ali, **Peygamberimiz’in Şemâili**, Damla Yayınları, İstanbul, 1997.

Yavuz, Salih Sabri. “Mi’rac”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt XXX, İstanbul, 2005, ss. 132-135.

Yılmaz, Ali, “Türk Edebiyatında Esmâ-i Hüsna Şerhleri ve İbn-i İsa-yı Saruhani’nin Şerh-i Esmâ-i Hüsna’sı”, **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 2, Sivas 1998.

Yücel, Yaşar ve Ali Sevim, **Türkiye Tarihi 4**, TTK Yayınları, Ankara, 1991.